



УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ  
ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ  
ДЕПАРТМАН ЗА ГЕОГРАФИЈУ, ТУРИЗАМ  
И ХОТЕЛИЈЕРСТВО



**др Јован Плавша**  
**др Растислав Стојсављевић**

## **НОВИ СВЕТ**

**- ТУРИСТИЧКЕ РЕГИЈЕ СВЕТА -**

**- ЈУЖНА АМЕРИКА, АУСТРАЛИЈА,  
ОКЕАНИЈА И АНТАРКТИК -**

**Нови Сад, 2021**

## САДРЖАЈ

<b>ТУРИЗАМ ЈУЖНЕ АМЕРИКЕ</b> .....	4
<b>ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА</b> .....	4
РЕЉЕФ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ .....	4
КЛИМА КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ .....	6
ВОДЕ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ .....	7
БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ ЈУЖНЕ АМЕРИКЕ .....	8
<b>ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У ЈУЖНОЈ АМЕРИЦИ</b> .....	9
<b>ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ БРАЗИЛА</b> .....	10
ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У БРАЗИЛУ .....	11
ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У БРАЗИЛУ .....	13
ТУРИСТИЧКЕ РЕГИЈЕ БРАЗИЛА .....	16
<i>ЈУГОИСТОЧНА ОБАЛА</i> .....	16
<i>СЕВЕРОИСТОЧНА ОБАЛА</i> .....	19
<i>УНУТРАШЊОСТ БРАЗИЛА</i> .....	21
<i>АМАЗОНИЈА</i> .....	23
<b>ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ПЕРУА</b> .....	27
ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА .....	28
ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА .....	30
КУЛТУРНО – ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ ПЕРУА .....	31
<b>ТУРИЗАМ АУСТРАЛИЈЕ И ОКЕАНИЈЕ</b> .....	37
<b>ТУРИЗАМ АУСТРАЛИЈЕ</b> .....	37
ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У АУСТРАЛИЈИ .....	38
РЕЉЕФ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ .....	38
КЛИМА КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ .....	40
ВОДЕ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ .....	41
ФЛОРА И ФАУНА .....	42
<b>ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У АУСТРАЛИЈИ</b> .....	45
<b>ТУРИСТИЧКЕ РЕГИЈЕ АУСТРАЛИЈЕ</b> .....	48
<i>ЗЛАТНА ОБАЛА</i> .....	48
<i>СУНЧАНА ОБАЛА</i> .....	49
<i>ВЕЛИКИ КОРАЛНИ ГРЕБЕН СА ОБАЛОМ КВИНСЛЕНДА</i> .....	51
<i>СИДНЕЈ СА ОКОЛИНОМ</i> .....	52
<i>ИЛАВАРА</i> .....	53
<i>АЛИС СПРИНГС СА ОКОЛИНОМ</i> .....	54

<b>ТУРИЗАМ ОКЕАНИЈЕ</b> .....	56
НОВИ ЗЕЛАНД.....	57
БОРА БОРА .....	60
ВАНУАТУ .....	61
ПАЛАУ .....	62
ТАХИТИ.....	63
ФИЏИ.....	64
<b>ТУРИЗАМ АНТАРКТИКА</b> .....	66

# ТУРИЗАМ ЈУЖНЕ АМЕРИКЕ

## ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА

Јужноамерички континент је по величини четврти континент. Јужна Америка је од Африке удаљена око 3000 km од Антартичког копна око 1.000 km, а са Средњом Америком је спојена уском Панамском превлаком. Највећи део Јужне Америке је у тропском појасу с обе стране екватора, а према југу (суптропски и умерени појас) се сузује. Обухвата површину 17.846.012 km<sup>2</sup>; према процени 2021. године имала је 425 милиона становника.

## РЕЉЕФ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

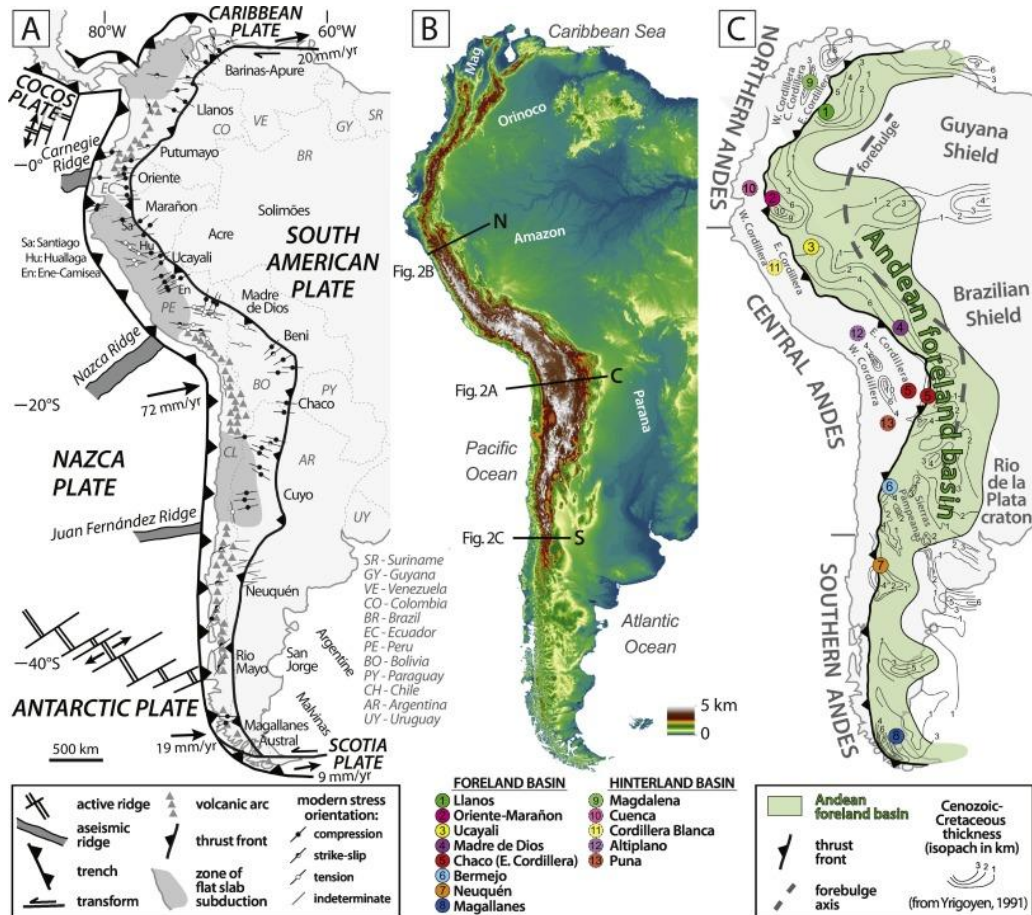
По грађи се Јужна Америка дели на три природне целине; Бразилска висораван и Гвајанска висораван на истоку, Анде на западу и велике низије између њих. Најстарији део континента, Бразилска висораван, грађена од старог у палеозоику набраног кристаличног стења и палеозојских наслага, било је после спољашњим силама снижено и поравнато. То је поравнање тектонским ломовима појединих делова често било поремећено, тако да је сада Бразилска висораван валовита висока равница, која се лагано степеничasto спушта према западу. На њему се издижу врло отпорна еруптивна планинска узвишења (serras): Serra do Mar, Serra da Mantiljueira, Serra do Espinhaço и др. Највиши је врх Бандеира (2890 m). Гвајанска висораван грађена је такође од старих стена, које местимично покривају млађе насlage. Највиши је врх Неблина (3.014 m).



Слика 1. Рељеф Јужне Америке

Анди (Cordillera de los Andes) јесу млађе набране планине на западу; пружају се од Панамске превлаке на северу до рта Хорн на југу. Набирале су од палеозоику до терцијара (најјаче у плиоцену) под притиском који је долазио са запада. По грађи се деле на три појаса (источни, унутрашњи и западни или пацифички). У источном појасу превладава палеозојско камење, у унутрашњем мезозојски слојеви, кроз које је на многим местима продрла магма, а у западном (Приморске Анде) сачували су се делови кристалиничног источнопацифичког горња, које је утонуло у море. У току терцијара уздигнути су поједини делови Анда радијалним покретима на велику висину. У плеистоценој глацијацији, на вишим деловима Анда, посебно на Патагонским Андама (источно подножје) настала су глацијална језера, а на обали Тихог океана фјордови.

Планински систем Анди се деле на три скупине: северну, средњу и јужну. Северне Анде пружају се кроз Колумбију и Еквадор и рачвају се у три ланца, на којима је низ активних угашених вулкана (најпознатији Chimborazo, 6267 m). Средње Анде протежу се кроз Перу и Боливију; између њихових планинских ланаца налазе се простране висоравни (punas, altiplanos). Највиши су вулкански врхови Шампу (6362 m) и Ancohuama (6550 m). Јужне Анде с највишим врхом Aconcagua (6960 m) пружају се на југ до краја континента, а на Огњеној Земљи високе су око 2000 m.



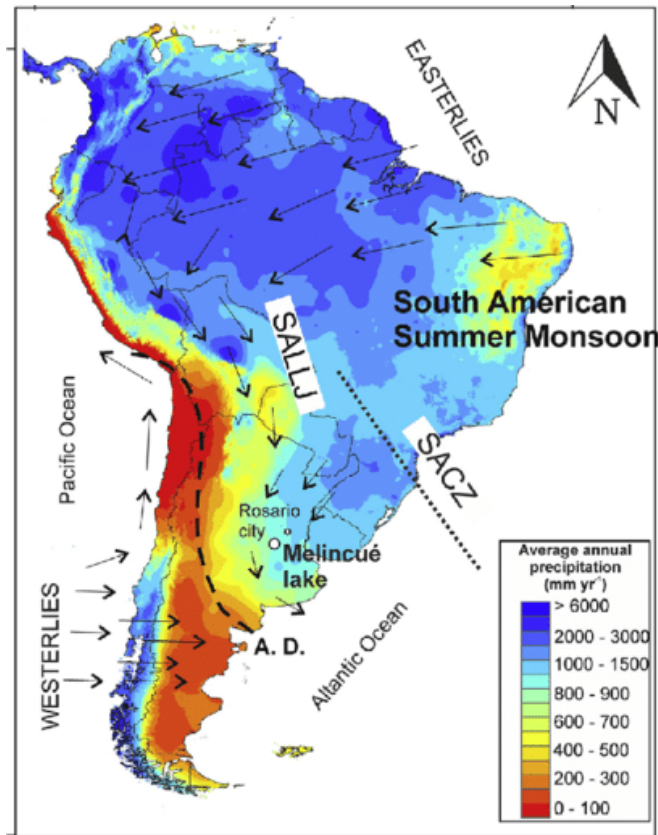
Слика 2. Формирање масива Анда

Јужноамеричке низије (Амазонија, низија Љаноса и Пампа) до набирања Анда била је поплавлена морем, а после је то море било претворено у језера, која су андске реке наносима засуле и претвориле у низију. На западном рубу великих низија узиджу се местимично остаци старих масива као осамљене (острвске) планине, познате под именом пампске сиере (Sierra de Cordoba и др.). Уз обалу Тихог океана, која је висока и стрма, има много острва јужно од 42<sup>0</sup> јужне географске ширине (архипелаг Chonos, Chiloé и др). Јужни део атлантске обале има неколико полукружних залива (bahía или baía). Најбољи су заливи Rio de Janeiro и Baía de Todos os Santos. На северној обали важан је Венецуелски залив са лагуном Maracaibo. Уз венецуелску обалу налазе се острва Аруба, Куракао, Бонаире, а источно од њих Тортуга, Маргарита, Тестигос, Тринидад и Тобаго. У Тихом океану су острва Колон (Галапагос), Хуан Фернандез и Десвентурадос, а у јужном делу Атлантика су острва Фокланд, Фернандо де Норонха, Сао Пауло, Мартин Ваз.

## КЛИМА КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

Јужна Америка је са свих страна окружена океанима, али је утицај Тихог океана, због близине Анда, ограничен само на суви обални појас. Осим тога, на западној страни континента снижује се температура ваздуха, због утицаја хладне Перуанске (Чилеанске) или Хумболтове струје. У тропском појасу током целе године нема велике разлике у температури. У суптропском подручју просечна је температура у јануару 20<sup>0</sup>С, у јулу 10<sup>0</sup>С. Температура је у појединим деловима Анда врло различита. Лети према северном рубу континента дува североисточни пасат. С Тихог океана према копну дувају југозападни ветрови; најјужнији део пацифичке обале стало је у подручју

океанских западних ветрова. У подручју пампа дувају јаки хладни ветрови с југа (pamperos). У екваторском појасу падавине су равномерне у току целе године, са два максималан износа за време зенитног положаја Сунца. На источним пристранцима Колумбијских Анда годишње просечно падне око 7000 mm кише, а у горњем току Амазона око 2000 mm. Мање од 500 mm има обала Тихог океана северно од 32<sup>0</sup> јужне географске ширине. У приморју средњег и северног Чилеа, те јужног Перуа, због хладне морске струје, може проћи неколико година без кише. Умерена континентална клима влада у пампама, а хладна континентална клима у Патагонији.



Слика 3. Распоред годишње количине падавине у Јужној Америци

## ВОДЕ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

Развође између Атлантског и Тихог океана лежи на западном рубу континента, те због тога према Тихом океану отиче тек 6% укупне речне мреже Јужне Америке. Велики речни системи Амазона, Оринока и Паране - Ла Плате, одвојени су међусобно врло ниским развођима, на којима долази до рачвања или бифуркације Касикијаре (Casiquiare) између слива Амазона и Оринока). Река Ориноко извире на источним падинама Анда и великом делтом утиче у Атлантски океан. Река Амазон (дуга 6516 km, с сливом од око 7 мил. km<sup>2</sup>) убраја се у највеће реке света. Изворишне краке Амазона чине реке Марањон (Marañón) и Укајали (Ucayali), који се спајају на североистоку Перуа, код града Икитоса. У Атлантски океан утиче делтастим естуаром, који је широк око 300 km. Река Ла Плата заправо је велик естуар, у који утичу реке Парана са Парагвајем и Уругвај (слив око 3 мил. km<sup>2</sup>). С Бразилског височја у Атлантски океан теку релативно кратке реке изузевши Сао Франциско, која је дуга 2900 km. У источној Патагонији веће су реке Колорадо (јужни), Црни Чубут



(Chubut) и Деседо (Desaedo). У Тихи океан утичу реке кратког тока, а међу њима свакако је најатрактивније су Колка и Котауаси у Перуу, које су изградиле кањоне дубље од Гранд кањона на Колораду. Најпознатија су језера Неул Уапи (Nahuel Нуари), Буенос Аирес, Аргентино и Тодос ос Сантос, а у Андама Титикака (Titicaca).



a) Слика 4. Реке и језера у Јужној Америци

## БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВЕТ ЈУЖНЕ АМЕРИКЕ

Биљни покривач припада неотропској флорној области, а само мали део антарктичкој. *Неотропска флорна област* дели се у више регија: Северно саванско подручје или љаноси (Llanos) у поречју Оринока и његовог залеђа има највеће пространство. Због суше, која траје готово пола године, шуме расту уз обалу мора или уз реке (галеријске шуме). Љаноси се састоје од трава које су високе око 2 m, мада могу бити и више. На обалама ушћа Оринока развила се тропска прашума.

Хилеа је велико подручје тропских прашума или џунгла (селвас) у поречју Амазоне, које карактерише спратовност. Овде је преко 4.000 врста дрвећа. Дели се на низијске, често преплављене џунгле, познате под именом *игано* џунгле, и у непоплављене или *ете* џунгле. Према југу и југоистоку џунгле прелазе постепено у различите ксерофитне формације - *сертао* и *катингас* у источном Бразилу. Око горњег дела слива Паране и Парагваја, јављају се галеријске шуме и травна подручја саванског типа - *кампоси*. У водама Амазона и њених притока расте велики



локвањ *Victoria regia*. У џунгли расту каучуковци, бразилски или пара-орак, *Caesalpinia echinata* (пернамбуково дрво) *Andira* и *Paullinia*.

Подручје пампа заузима низијски степски део Јужне Америке у Аргентини, источно од Анда. Ту преовлађују травњаци и степе. Дрвеће расте само уз реке (галеријске шуме). Траве нарасту до један метар висине. На периферији тога подручја је сува степа с трновитим грмљем и кржљавим дрвећем. На Бразиском височју расту шуме бразилске четињаче араукарије (*Araucaria brasiliana*). Узгаја се парагвајски чај или *Yerba mate* (*Ilex paraguayensis*).

У андском подручју, на уској западној обали од севера према југу нижу се џунгле, пустињско подручје с оазама зимзелене вегетације, полупустиње с бодљикавим грмовима, влажне зимзелене шуме и листопадне шуме с антарктичким дрвећем. Источне падине Анда обрасле су суптропским шумама. С Анда потичу многе културе (нпр. дуван, кромпир, ананас, кикирики).

Антарктичка флорна област заузима крајњи југ Америке. Дели се на тихоокеански и атлантски део. Тихоокеански део обрастао је кишним шумама листопадних антарктичких букава и значајних магнолијацеја, а атлантски ксерофитном полупустињском и пустињском вегетацијом. Изнад шуме развиле су се планинске рудине, које су налик на тундре.

Животињски свет Јужне Америке, заједно с фауном Средње Америке, припада неотропској области неогее. Од 130 родова сисара, 103 су ендемична, а од 682 рода птица, 576 их је ендемично. Иако фауна Јужне Америке обилује властитим облицима, доста је сродна с фауном Аустралије и Африке. Остаци стрије фауне упућују на некадашњу везу с другим континентима (Гондвана). У тропским прашумама Бразила све до Анда, а на југу до граница шума Аргентине, живе широконоси мајмуни урликавци (*Alouatta*). Јужна Америка, особито Бразил, обилује глодарима (вискаче, чинчиле, нутрије и др.). Од звери су значајне јагуар, пума или кагуар, вук, чагаљ, скункс, видра и медвед.

Преживачи су у Јужној Америци; гуанко, викуња, алпака и љама. Карактеристични су и врло распрострањени јужноамерички сисари крезубице; мравоједи, пасанци и тапири. Од тоболчара се истиче опосум или суринамска наборуша (*Didelphys virginiana*). Од 1300 врста птица око 400 врста су колибрићи, око 50 тукани; има доста папагаја (амазонски, ара и др.). У високим планинама Анда и у приморским брдовитим крајевима живи андски кондор, највећа грабљивица Јужне Америке. У рекама и језерима живе крокодили кајмани, а на морској обали и на копну гуштери легвани. Змија има много; неотровне су удав (Боа), дуга до 4 m, и анаконда, дуга до 10 m. Отровне су змије чегртуше. Реке и језера особито су богате рибом. У Јужној Америци живи и електрична јегуља (*Gymnotus electricus*); у Амазони и њеним притокама опасна риба пирана. Међу инсектима посебно се истичу лептири.

## ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У ЈУЖНОЈ АМЕРИЦИ

Јужна Америка је све до почетка 16. века била насељена само ретким индијанским племенима. Од прве половине 16. века, овде се током својих освајања насељавају Шпанци и Португалци, а касније и Италијани, Немци и други Германи, Пољаци и други Словени. У 20. веку стигао је један број Индијаца и Јапанаца (председник Перуа био јапанског порекла) и становника других азијских држава. Током своје колонијалне владавине Шпанци и Португалци (као и Енглези, Холанђани и Французи у Гвајанама) довозе црнце из Африке, а они су данас значајан сегмент јужноамеричке популације.

Средином 80-их година 20. века у Јужној Америци је живело 273 милиона становника. Као последица високе стопе природног прираштаја број становника је брзо растао и 2000. године достигао 350 милиона. Развој континента довео је и овде до промене привредне структуре, па

данас у пољопривреди ради мање од 20% активног становништва Становништво по својој старости је још увек веома младо, односно у фази демографске младости; у старости од 0 до 19 година данас је око 35%, у зрелој доби од 20 до 60 година 60%, а у доби од 60 и више година свега 5%. *Од укупног становништва Јужне Америке на белце отпада 40%, на индијанце 10%, на црнце и мулате 15%, а на местике 35%.* Мешање раса и етничка шароликост карактеристични су за већи део јужноамеричког простора. Белци су се највише населили на југу, југоистоку и југозападу, односно у подручјима суптропске и умерене климе. Староседеоци Иднијанци живе углавном на Андама, Гвајанском горју, у низији Амазона, на Гран Чакоу, на Бразилским планинама, у Патагонији и на крајњем југу копна. Многа племена су изумрла. У Бразилу је у 20. веку искорењена трећина од 230 познатих племена у тропским шумама Амазоније. У свим државама Јужне Америке (осим Аргентине, Уругваја, Бразила и Гвајане) превладавају становници индијанске крви (чисти и мешано); њихов је удео највећи у Парагвају (90%) и Перуу (80%). Социјални је положај индијанаца, црнаца (потомци доведених афричких робова) и мешанаца тежак, а степен њиховог економског и културног развоја, још увек је низак. Највеће агломерације су: Сао Пауло (17,7 милиона ст.), Буенос Аирес (12,4), Рио де Жанеиро (10,6), Лима - Каљао (7,4), Богота (6,8), Сантиаго (5,3), Бело Хоризонте (4,2), Меделин (3,8) - Колумбија, Порто Алегре (3,7), Ресифе (3,3), Салвадор (3,2), Каракас (3,2), Форталеза (3,0) - Бразил, Куритиба (2,5) - Бразил, Гвајакил (2,1) - Еквадор, Кали (2,1) - Колумбија итд. У Буенос Аиресу живи око 1/3 становништва Аргентине, а у Монтевидеу око половине популације Уругваја. Јужна Америка се карактерише великим градовима на високим планинским просторима (Богота на 2660 м; Ла Паз на 3658 м; Кито на 2850 m и др.). Међутим, према унутрашњости континента густина насељености знатно је мања. У Амазонији, деловима Анда и у Патагонији има и ненасељених површина.

Иако је доживела значајне промене јужноамеричка привреда базира се на пољопривреди – велике површине под кафом, шећерном треском, памуком, каучуковцем, у тропским условима (посебно у Бразилу и Колумбији), а под житима и крмним биљем, те са развијеним сточарством у суптропским и умереним условима (Аргентина, Уругвај, југ Бразила). Јужна Америка има велико рудно богатство (руде обојених метала, гвожђе, боксит, калај), које је допринело бржем развоју овог континента, а у новије време постаје значајна и по производњи нафте (посебно Венецуела).

Релефни услови (високе Анде правца север - југ уз пацифичку страну) су у значајној мери утицали на слабу повезаност источних и западних делова континента, па и појединих делова неких држава. Уз то, климатске карактеристике су отежале или помогле насељавање и развој неког подручја. Ако се томе дода и утицај размештаја рудног богатства, нафте и плодног земљишта, лако се запажа да су са највећим значајем југоситочна обала Бразила, центарлни и североисточни део Аргентине и приобаље Венецуеле. Но, генерално посматрано, у географском смислу се издвајају четири велике регије: тропски север (Венецуела, Колумбија, Република Гвајана, Суринам, Француска Гвајана), тропски исток (поистовећује се са Бразилом), умерено југоисточно подручје (Аргентина, Уругвај, Парагвај) и пацифичка фасада (Перу, Еквадор, Боливија, Чиле).

## **ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ БРАЗИЛА**

Бразил је савезна (федеративна) република, састоји се из 26 држава и једног федералног дистрикта, са површином од 8.511.965 km<sup>2</sup>. Бразил је највећа држава Јужне Америке и пета по пространству у свету. Заузима источну, готово читавим делом, тропску атлантску фасаду. Иако Бразил има дугу обалу, ипак највећи део земље (око 3/4), по својим карактеристикама, припада континенталном простору. Међутим, иако је приморје знатно мањег пространства, насељава га око 90% становништва. У Бразилу данас (2021) живи око 210 милиона становника. Највећи део јужноамеричког континента развијао се под шпанским утицајем, а Бразил под португалском доминацијом.

Мада Бразил заузима готово половину Јужне Америке и већи део атлантске обале, ипак је он много удаљен од најзначајнијих емитивних туристичких подручја. Од крајњег југа САД северни део Бразила удаљен је преко 3000 km. Источне обале Бразила, од Европе (Иберијско полуострво) удаљене су око 6000 km, а најближе су западне обале Африке - око 3000 km. Поред значајног развоја поморског и ваздушног саобраћаја, за већину потенцијалних туриста Бразил је ипак предалеко. Ни развијеност државе није на завидном нивоу, а то значи да и туристичке активности нису досегле нивое светски познатих дестинација, иако Бразил поседује изузетне потенцијале.

## ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У БРАЗИЛУ

На простору Бразила издвајају се *три рељефне макроцелине*: Гвајанско горје, низија Амазона и Бразилско горје (висораван). *Гвајанско горје* се налази на крајњем северу Бразила, представља стару архајску масу састављену претежно од кристаластих шкриљаца, која је знатно уравњена и избраздана бројним водотоцима и долинама. На раседним линијама и одсецима формиран су бројни брзаци и водопади, а планине су прекривене шумским комплексима. Највиши врх је Пико де Неблина или Магловити врх (3014 m), на граници са Венецуелом. У Бразилу се могу издвојити два дела Гвајанског горја: западни део са скупином врхова и одсека и источни део брдовито-брежуљкастих предела. Јужно Гвајанско подгорје је осунчано и у њему се смењују питоми брежуљци и бројне речне долине. Од источног подножја Анда па до Атланског океана простире се *Амазонска низија*. Површина овог огромног низијског подручја износи чак 4,5 милиона km<sup>2</sup>. На овом простору стара и отпорнија палеозојско - шкриљава подлога прекривена је млађим седиментима и рецентним речним наносима. У речним долинама стара подлога често се појављује на површини, где утиче на формирање водопада и брзака. На дужини од чак 3200 km, од подножја Анда до Атланског океана пад Амазонске низије износи само 180 m. Значајно низијско подручје је и на југозападу у Парагвајско-Паранској удолини, где је Пантанал, мочварно-наплавна равница. *Бразилско височје* у потпуности припада Бразилу (око 5 мил. km<sup>2</sup>) представља валовиту висораван која се постепено снижава (степеничасто) од његовог високог руба изнад атланске обале према западу и северозападу. Из ове веома старе структуре, некадашње *Гондване*, избијају планинска била (*serra*), грађена претежно од еруптивних стена. Поједини делови ових структура уз обалу су деловањем абразије еродирани. То је нарочито изражено на секторима где су мекше стене изграђивале прибрежни рељеф. У североисточном делу Бразилске висције виши делови (*chapados*) прелазе према обали океана у ниску равницу (*sertao*). Преко 60% висоравни је у зони између 200 и 900 m. Бразилско височје се такође може поделити у два дела. Први, представљају громадасте планине с унутрашњим висоравнима, које раздвајају речне долине, а заузима већу површину и према западу прелази у ниже и уравњеније делове Амазоња. Други део прамасе је источно од река Сао Франциско и Парана и карактеришу га стари вулкански изливи у облику великих базалтних плоча, које прате појаве дијабаза. Растварањем ових стена у влажној суптропској клими настала су црвена тла латеритског типа. Према југоисточном атланском приморју Бразилска висораван се стрмо спушта, а посебно се издвајају *сере* - веома издужена узвишења асиметричног облика (према унутрашњости пад је постепен, а према обали нагао са мноштвом стрмих одсека и других облика). Непосредно уз обалу Атлантика пружа се Сера до Мар (Приморска планина) у чијем подножју је живописни залив Гванабара у коме је Рио деЖанеиро. Од Сао Паола према Порто Алегреу је Сера Жерал, а у државама Сао Паоло и Минас Жераис је Сера да Матиквиера. Највиши врх ове сере и Бразилске висоравни је Бандеира (2890 m) на граници држава Минас Жераис и Есприто Санто. Ту је и планина Итатиаиа, са црним врховима (Агулхас неграс, 2787 m). Приморје је најуже у средишњем делу, а према југу бројни су спрудови (акумулативни абразиони облици) и лагуне (Лагос дос Патос) затаварају обална језера (језеро *Mirim*). Веће равнице уз море су у северном делу југоисточне обале.

**Клима** Бразила је због великог пространства разнолика. У југоисточном широком обалском појасу клима је веома топла и влажна што је последица, глобалних утицаја ове географске ширине и топле Бразилске струје. Бразилска висија има тропску климу са свежим летом и мањом годишњом количином падавина. Најјужнији дијелови Бразилске висије имају субтропске карактеристике, који на крајњем југу попримају умерене форме. Широко подручје Амазоније одликује се екваторијалном климом са средњом годишњом температуром 20-25°C (поједини делови 24-27°C) и падавина преко 1000 mm (више од 150 дана са кишом, а просечна релативна влажност 80-90%).

Мањом количином падавина одликују се једино простори крајњег североисточног дела Бразилске висије, где се годишње излучи 400-500 mm падавина. На највећем делу Амазоније падавине су равномерно распоређене, најјужније подручје државе има претежно летње кише, а појас уз обалу кише добија у касно лето и у јесен. Два кишна и два сунчана годишња доба условљена су зениталним положајем сунца.

Поред изузетних туристичких вредности, које уз обале Бразила има Атлантски океан и воде на копну имају велики значај. Водотоци Бразила се сврставају у три слива. Слив Амазона обухвата око 60% целе територије, слив Ла Плате 17%, док остало отпада на сливове река које теку источним деловима Бразила и уливају се у Атлантски океан, од којих је најдужа Сао Франциско. Сливу Ла Плате у Бразилу припадају само горњи токови Парагваја, Паране и Уругваја. Ове реке низијски карактер добијају тек у пограничном подручју па су због тога ту и пловне. На самој граници са Парагвајем и Аргентином су водопади Игвазу, са 275 слапишта на 4 km дужине, од чега је 25 водопада са висином 55-73 m, који се руше у уски Ђаволски кањон. Горње делови ових токова имају неусаглашен речни профил са брзацима и водопадима, што потпуно онемогућује пловидбу.

Сливу источног дела земље, осим већ наведеног Сао Франциска, припадају и реке Паранаиба, Жугуариба, Рио Доке и Паранаиба до Сул. Ове набројане реке у комбинацији са неким мањим одводњавају око 23% укупног подручја Бразила.

Слив Амазона је изразито највећи. Дужина Амазона (Амазонас) је око 6.500 km, обухвата сливно подручје од 7 милиона km<sup>2</sup> и има средњи протицај од 180.000 m<sup>3</sup>/s (више него све реке Европе). По овим карактеристикама Амазон је највећа река на Земљи. У Амазоњу има преко 11.000 значајнијих река (око 200 великих), од које су неке дуже од Дунава (Мадеира, Пурус), а 17 водотока је дуже од Рајне. Извориште Амазона је од Тихог океана удаљено свега 150 km. Изворишни крак је река Апуримак (Перу), која извире на око 4700 m надморске висине (око 150 југозападно од града Куска) на обронцима планине Хуанзо и притока је Укајалија једне од саставака Амазона. Око 100 km узводно од перуанског града Икитоса Укајали се спаја са Марањоном и формирају Амазон. Амазон је за речне бродове плован до Икитоса, који је од Атлантика удаљен 3.700 km, а за океанске до Манауса или 1690 km од океана. По унутрашњим водама Бразила пловидба је могућа на дужини од 60.000 km, а повезивањем каналама пловни путеви могу достићи и 230.000 km. На ушћу Амазон је широк чак 250 km, за веома високих водостаја и 500 km (као два Јадранска мора). У средњем делу тока ширина је чак 25-30 km. Дубина главног дела тока је углавном преко 30 m, а може достићи и 100 m. На промене водостаја Амазона утичу и плима и осека (све до Обидоса, односно око 800 km узводно од ушћа). Ове промене се смењују као и на мору, с разликом да нагло продирање плимског таласа уз реку изазива јаку буку, која се на Амазону може чути као грмљавина. Због тога је плимски талас на Амазону назван поророка (грмећа вода), а бука се чује на удаљености од неколико km. Амазон носи велику количину еродираниг материјала, од финог лебдећег до чврстих комада - стабала или пањева, а често се формирају мала пловећа острва. Сваке године око једну милијарду t лебдећег материјала доспе у Атлантук. Део тог наноса остаје у делти, а добар део захватају морске струје и односе на север и севрозапад, па се уз обале Француске Гвајане (800 km од ушћа) могу уочити амазонски наноси.

На овом огромном простору развође између сливова местимично је врло ниско или га понегде и нема, па је овде настала позната бифуркација реке Касикиаре, која спаја сливова Амазона и Оринока. Различити еродирани материјал који реке носе, те боја водене и околне вегетације утицали су на настанак различитих имена водотока; црне - негрос, беле - бранкос и зелене - вердес.

У огромној низији уз реку Амазон и њене притоке, уз типичну тропску климу, развила се влажна тропска прашума, са преко 4000 врста (у Европи 200). Најгушћа вегетација је узводно од Манауса, а уз долине притока прашума се шири и у део планинског простора Анда, а делом покрива и падине Гвајанског побрђа и Бразилске висоравни. Прашуму карактерише велико хоризонтално распрострањење и вертикална спратовност. Прашума се према количини влаге дели на влажну *игано-цунглу* (мочварне шуме) са доминантним бамбусима и палмама, на повремено плављену *верзеа* шуму у којој је најважније дрво хевеа (кучуковац) из којег се добија каучук и на суву и флористички богатију шуму *тере фирме* (простор изван највиших водостаја), где уз уобичајена стабла расте племенито дрвеће, лековито биље, зачини и бројне врсте воћа. У густој шуми спратовност је веома изражена, а највиши спрат досегне дрвеће високо око 70 m. Испод овог спрата још су два-три, а приземно растиње чине огромне лијане и жбунови, па је ова шума веома тешко проходна. До најнижег спрата доспе једва 10% сунчеве светлости. Живот у Амазоњу одвија се без прекида. На Бразилској висији развијена је *савана*, која се овде зове кампос (*campos*). На појединим деловима кампоса јављају се ретке светле шуме које се зову катинга (*catinga*), а састоје се из араукарија и ксерофитног грмља. Дуж река пружају се галеријске шуме.

У Амазонији је највећа фаунистичка област на свету, са огромним бројем врста различитих величина, од невидљивих до циновских. Као пример треба само навести да на овом подручју постоји преко 1500 различитих врста риба, бројни инсекти, огроман броја папагаја, колибри (преко 300 врста), тукани, орлови, змије (анаконда дуга 11,5 m, боа констриктор - удав), мајмуна, делфини, пиране, алигатори, водене свиње и краве, жабе, корњаче (тартаруга), разне звери (најпознатије су митла - црна мачка и пума - лав Јужне Америке), затим тапир, јелен, мравоједи, те торбар јапок итд. Уз Амазонију и простори Бразилске и Гвајанске висоравни имају велико фаунистичко богатство.

## ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У БРАЗИЛУ

**Друштвене основе туризма.** Бразилску обалу је 1500. године открио Шпанац Висенте Пинзон, али ју је исте године за Португал заузео *Педро Алвареш Кабрал*. Он је допловио до локалитета јужно од данашњег града Салвадор и назвао га Санта Круз. Вративши се Кабрал је у Португал донео и црвено дрво, које се на домородачком језику зове Пау Брасил, па је по томе и држава добила име. Пошто је већ у време прве пловидбе Колумба, и касније, између Португала и Шпаније стално долазило до сукоба око новоосвојених територија, морао је пресуђивати и папа. Тако је прво 1493. године папа Александар VI објавио чувену булу, по којој су територије источно од меридијана који је пролазио ушћем Амазона (приближно 49° западне географске дужине) биле у интересној сфери Португала, а оне западно контролисала је Шпанија. Године 1494. по папиној арбитражи и споразуму у Тордесиљасу *Нови свет* је поново дељен. Гранична линија између интересних сфера Португала и Шпаније сада се помера 370 наутичких миља западно од Капвердских острва, па се Бразил тако нашао у интересној сфери Португала, мада је и касније било промена договора. У доба открића Бразил је био ретко насељен индијанским племенима. Цивилизацијски та племена су била примитивна, далеко иза оних у Средњој Америци или на висоравнима Анда. Већ у првом контакту са белим досељеницима почели су нагло изумирати услед разних болести, неотпорности и напорног рада на плантажама. Данас су најзначајније индијанске скупине: Максуби - поклоници сунца, који свако јутро музиком поздрављају Сунце;

Морцеги - људи шишмиши, веома негостољубиви - дивљи; Малопакове - светле пути, брадати и отмени; затим Кариба индијанци; Тупије; те Мариквити - лепа, а поглавце су жене - Амазонке. Поред начина живота, навика, обичаја, фолклора, исхране и другог, за туристе су интересантна и индијанска насеља. На подручја која су раније насељавали индијанци колонизатори су довозили црне робове из Африке, који су били отпорнији. Али поред црног робља у Бразил је пристизао и знатан број сиромашних белаца из Португала, који је био пренасељен. Они су у Бразилу постали земљорадници, рудари, ситни путујући трговци, занатлије или намештеници по плантажама. Новија колонизација датира из XIX и XX века, када у Бразил поред Португалаца долази и велик број припадника других европских народа али и изванредан број Азијата. Главни разлози ове новије колонизације били су плантаже каучука и кафе, налазишта злата и других вредних руда. Без англосаксонских расних предрасуда, ово преходно набројано становништво се у Бразилу брзо измешало и створило групе мулата, местика са превагом беле крви. Тако данас у Бразилу има око 48% белаца, 25% мулата, 13% местика, 11% црнаца, 1% индијанаца, 1% Јапанаца и 1% осталих. Године 1872. у Бразилу је било свега око 10 милиона становника, а 1970. тај број се попео на 92,2 милиона. Ово огромно повећање за само 100 година резултат је имиграција али и ванредно високог природног прираштаја. Године 1992. Бразил је имао 155 милиона становника, а према најновијим подацима из 2000. ова велика земља је имала 174 милиона становника. Бразил спада у ретко насељене земље, а распоред густине је веома различит. У Амазонији постоје велика подручја где људска нога никад није крочила, док у појединим урбаним англомерацијама густина становништва прелази 1000 ст./km<sup>2</sup>. Просечна густина насељености у Бразилу је 20 ст./km<sup>2</sup>. Стопа раста је значајно смањена (раније је природни прираштај био преко 30‰) мада је и данас висока (наталитет 26‰, морталитет 7‰, природни прираштај 19‰). Висок природни прираштај утицао је и на младост укупне популације (до 20 година старости 47% популације, преко 60 година 7%). Градско становништво чини 80% популације. У Бразилу 97% становника говори португалским језиком, а доминира католичанство (88%), те протестанти (8%) и остали (4%).

Бразил се развија на бази значајних природних богатстава - дрво, руде, земљиште, море, затим уз сточарство, ратрство и друго. Развој Бразила допринео је изградњи великих градова на југоисточној обали, али и у унутрашњости, а многа рударска насеља, после наглог успона, уз исцрпљивање руде брзо су напуштана, па се данас и она јављају као туристичка атракција. У туристичкој понуди место имају и мала индијанска насеља, као и начин живота овог становништва. Но, у приближавању свих вредности Бразила домаћим и страним туристима, велику улогу има саобраћај. У време развоја пароброда веома велику улогу си имале луке на југоисточној обали, које су и највећи градови Бразила. Данас у њих свраћају бродови на туристичким крстарењима. Огромно пространство ретко насељене земље, са великим делом под густим шумама, тешко је добро и ефикасно саобраћајно повезати. Прво су путевима добро повезана насеља на југоисточној обали. Изградња друмова у унутрашњости Бразила много је допринела напретку овог дела државе, а њихово осавремењивање и подизање нових, посебно оних који пролазе преко читаве државе, на пример пут Трансамазоника од Ресифеа до границе са Перуом или пут који повезује државе Мато Гросо, Рондонију и Акре, знатно поспешују развој туризма. Мада савремени туристи често траже и авантуру, па су изузетно атрактивни разни каравани, кроз дивље и до сада слабо познате пределе, какве поседује Бразил, ипак модеран и удобан превоз нема алтернативу. Ако се остваре планови и доградње досадашњи и изградње нови путеви (предвиђена је изградња пута Периметрал норте - Северни пут, од луке Макапа, подно Гвајанског горја до границе са Перуом где би се спојила са Трансамазоником) знатно ће се поспешити и развој туризма у унутрашњости Бразила. Развој авио саобраћаја још више ће приближити изузетне вредности Бразила, као домаћим тако и страним туристима. Данас су најпознатији аеродроми код Сао Паола, Рио де Жанеира и Бразилије, мада све већи значај добијају они у унутрашњости. За упознавање неких простора у унутрашњости (тешко приступачних), веома важан је водени саобраћај, па сигурност и ефикасност овог саобраћаја, у дивљим и атрактивним пределима, може бити од пресудног значаја. Последњих неколико година,



једна од већих атракција је пловидба од Ла Плате до ушћа Оринока (уз једну кратку сувоземну деоницу).

Класно друштво Бразила карактеришу индивидуалности, нарочито у односу на остатак Јужне Америке, гдје је била доминантна шпанска колонијална управа. Но, треба напоменути да многе индивидуалности постепено исчезавају или се мењају. Аграрна подручја у Бразилу, раније је карактерисало неколико класа, а неки односи су до данас очувани. Радну класу чине *колони*, најамни пољопривредни радници који раде по плантажама. Без кућа и без земље колони спадају у најтеже експлоатисану класу у држави. Власници земљишних поседа су *фазендаси* (име им потиче од самог имена поседа *фазенда*). Мали број велепоседника (преко 60.000) има велика имања (преко 600 ha). Овакав класни контраст више је карактеристичан за север, где су задржани неки елементи полуфеудалних односа. За разлику од севера на југу преовладавају капиталистички односи у пољопривреди. Осим колони и фазендара, за Бразил је била веома значајна и класа путујућих трговаца - *маскетас*, која је посебно била утицајна у преиндустријском периоду и почетном раздобљу индустријализације. Они тргују готово свим и свачим, нарочито у бразилској унутрашњости. Новији индустријски развој и пораст градова условили су појаву класе крупних трговаца, индустријалаца и банкара, али исто тако и појаву снажне класе индустријског и осталог градског пролетаријата. Индустријски пролетаријат већином чине потомци белих досељеника, а градски пролетаријат понајвише црнци и мулати. Међутим, класна подела друштва у Бразилу није строго везана за његову расну поделу. Свакако да и мноштво белаца улази у састав многобројне експлоатисане класе, али такође је приметно и присуство црнаца и мулата међу владајућим класама. Данас Бразил ужива глас земље у којој не постоји расна дискриминација.

Новија политичка историја Бразила показује углавном миран ток, мада је за царства ратовано са Аргентином 1825-1828. године и 1851-1852, те са Парагвајем 1865-1870, а у земљи је било и повремених републиканских устанака. У неколико наврата било је и крвопролића над неким индијанским племенима и црним становништвом. У време Наполеонових освајања у Европи португалска влада бежи у Бразил 1808. године, а стиже и краљ Дон Жоао VI. Но, без проливања крви, Бразил 1822. године, стиче самосталност и постаје царевина. Педро син Дон Жоао VI 7. IX 1822. проглашава царевину. Цар је протеран 1891, а 1899. године Бразил се прогласио републиком и опет без крви. Десетак година раније укинута је ропство, тачније 1888. али је и ова крупна и значајна промена, којом су милиони робова добили самосталност прошла без проливања крви. Од тада па до данас република Бразил је превасходно капиталистичка земља у којој је црква одвојена од државе, али није остала без великог утицаја. У Првом светском рату Бразил је био на страни Антанте. Повратни развој карактерише напредак радничког покрета и отпор диктаторским режимима (устанак под вођством Луиса Карлоса Престеса 1924-1927), који су владали репресивним мерама и отворили врата америчком капиталу. Године 1929. година проведена је револуција, а уз помоћ војске председник Бразила постаје Жетулино Варгас (1930-1945). Међутим, и ова промена десила се без проливања крви. Године 1951. Варгас је легално изабран за председника и на челу државе задржао се до 1953, када је под притиском војних кругова поднио оставку и извршио самоубиство. У ранијем периоду владања Варгас је заступао интересе крупних капиталиста, нарочито интересе индустријског капитала. Друга Варгасова владавина и владавина његових наследника, одликовала се углавном поштовањем грађанских и уставних права, либерализацијом живота, индустријализацијом, јачањем трговине са источним земљама, ограничавањем прихода страних компанија, национализацијом рафинерија нафте, деломичном аграрном реформом и независном вањском политиком. То није одговарало крупним капиталистима и страним елементима (претежно САД) те 1964. године, уз помоћ војске, долази до конзервативне побуне и до формирања централистичке и ауторитативне власти, што доводи до појаве градске гериле, али и до белог терора десничарских организација. Следи период војних диктатура и нестабилности, што уз светску економску кризу доводи до великих политичких и економских потреса у Бразилу. Мада се од 1985. поново бира демократски председник, Бразил није без

корупције, финансијских малверзација и нестабилних прилика, иако се чине занчајни напори у развоју земље. Законодавну власт има Конгрес који има два дома – Сената и Скупштине.

## ТУРИСТИЧКЕ РЕГИЈЕ БРАЗИЛА

У туристичке регије Бразила убрајамо следеће области: **Југоисточна обала, Североисточна обала, Унутрашњост и Амазонија.**

### *ЈУГОИСТОЧНА ОБАЛА*

Туристички најинтересантнија је **југоисточна обала Бразила** где су државе Рио Гранде до Сул, Санта Катарина, Парана, Сао Паоло, Рио де Жанеиро, Минас Жераис, Еспирито Санто и Баиа. Ово приморје привлачи разноликошћу – уске равнице, стрме планине, бројна вештачка језера на висоравнима.

Средишњи део ове обале заузима *држава Рио де Жанеиро*. Њен главни град је *Рио де Жанеиро* ("Јануарска река" са 5,6 милиона становника), који представља бисер ове обале. Основан је 1565, а био је главни град Бразила од 1763. до 1960. године. Град је подигнут у прелепом заливу Гванабара. Свој најснажнији развој у историји Рио де Жанеиро снажан доживљава за време златне грознице у XVIII веку. Од тада па до данас то је један од највећих најлепших и најатрактивнијих градова у целој Јужној Америци. Данас је ту велика лука кроз коју се обавља 40% бразилског увоза и 12% бразилског извоза. Ипак највећу вредност Рио чине његове прелепе плаже. Међу многобројним посебно се истичу *Копакабана, Леблон, Видигал, Ипанема, Фламенго* и др. Један од симбола Рио је споменик Христу на узвишењу Корковадо са југозападне стране залива. Споменик је на висини од 709 m, те се одатле пружа изузетан поглед на Рио и залив. Висок је 37 m, а тежак 1145 t. Једна од атракција је и Глава шећера (390 m) на улазу у залив, а до ње се стиже уз помоћу две жичаре. Са врха се пружа предиван поглед на Рио, плаже, залив и Атлантук.



Слика 5. Споменик Исусу Христу у заливу Гванабара

Унутар града у залеђу је језеро Родриго де Фреитас, значајна рекреативна зона. Град такође има и прекрасне паркове, а истичу се Национални парк Тујука и Ботанички парк у западном делу града. Национални парк Тујука је основан 1961. године, пружа се на 3163 ha и служи потребама житеља Рио. Овај национални парк има три различита сектора: за рекреацију (Сера де Тујука), за одмор и посете странаца одакле се посматра град и околина (Сера де Карика) и трећи сектор за планинарење и пењање по гранитним стенама. Такође симбол града је фубал, посебно стадион Маракана – највећи фудбалски стадион на свету, са капацитетом од 174.000 стајаћих и 50000 седећих места. Када је у питању Рио не може се заобићи Карневал, који се одржава у фебруару и марту. За многе је Карневал највећа, величанствена, непоновљива и незаборавна атракција. Карневал је симбол младости, лепоте, љубави, игре (самбе), загрљаја, пољубаца, ритма. Ова манифестација у врелим тропским данима представља својеврстан излив мешавине афричког и

јужноамеричког темперамента. Нормално је да уз овакву сублимацију радости и веселја иде и пиће, еротика, пљачке, гужве, дрога и разне несреће. Не прође ниједан Карневал а да неко не страда, тако је 1979. године 170 људи изгубило живот, а било је чак 16.000 повређених. Све су ово начини кроз које становници Рио (Кариоке) показују своју животност и лежерност. У Риу се налази и неколико интересантних културних здања, посебно су интересантни Музеј модерне уметности, Музеј националне уметности те позоришта Жоао Кретано и Карлос Гомез. Град има велики број тргова, које окружују разнолике палате, а најпознатије палате су Империјална и Телес. Рио красе и фонтане од којих је најпознатија Санта Тереза, затим културни центри, хотели авеније а највеће су Авенија Рио Бранко и Авенија председника Варгаса. Становници Рио и туристи такође одлазе на околна острва. Најатрактивнија је Илха Гранде са 102 плаже и три градска насеља која окружује тропски флористички амбијент.

*Бело Хоризонте* (2,2 милиона становника) је главни град државе *Минас Жераис* од 1897. године. Грађен је плански (језгро града има изглед велике шаховске плоче) на лепом месту што говори његово име "Леп видик", а налази се на 830 м. Основали су га Португалци, а каније стижу Енглези и Французи. За посетиоце је интересантна планинска околина, а по рекама се организују вожње бродима. Вештачка језера у околини Бело Хоризонтеа постају значајне рекреативне зоне.

*Држава Сао Паоло* представља индустријски најразвијенији део Бразила (50% националне индустрије). Град *Сао Паоло* (10 мил. ст) агломерација броји око 19 милиона становника (највећа агломерација на јужној хемисфери), основан је 1554. године на 780 м. Град представља типично америчко-европско насеље, које карактерише урбано становништво и индустријски капацитети. За посетиоце овог огромног града можда најинтересантнији објекат је Музеј модерне уметности, смештен у згради из 1578. године. Овај музеј поседује веома вредна дела европских и бразилских уметника. Осим музеја занимљив је парк Ибирапуера са планетаријумом и Јапанским павиљоном. Ту је и четврт Ипиранга у којој је споменик који подсећа на проглашење независности (цар Дон Педро I). Центар је троугластог облика – историјско језгро. Посетиоци Сао Паола могу обићи и фарму змија Бутантанса, златни врт један од највећих у свету са 1.750.000 m<sup>2</sup> површине. Лука Сао Паола је Сантос са прометом преко 20 милиона t. Недалеко од града (12 km) налазе се прекрасна песковита жала, а на острву *Санто Амаро* су прворазредни хотели и купалишта Сао Паола. Острво *Илха Бела* је највеће острво на југоистоку бразилске обале, са добро очуваном дунглом и уређеним простором за велики број посетилаца, који викендом стижу из Сао Паола.

Куритиба (1,3 мил. ст.) је главни град *Паране*. Ово је град са веома интересантном урбаном архитектуром. У близини Куритибе на обали је Парангва, сликовит град са карактеристичним старим делом. Острво Мел првенствено је значајно за купалишни туризам, посебно лети. Најпознатије плаже су Нова Бразилија, Гранде и Мигуел. На острву се налази и еколошки заштићено подручје са истраживачком станицом. У залеђу, уз прекрасне водопаде, је град Фоз до Игвазу, одакле се креће у обилазак ове познате атракције (водопади Игвазу), али и околине.

*Салвадор* (2 мил. ст.) је изграђен на полуострву Свих Светих. У овај залив 1501. је упловио Америго Веспучи, а 1549. Томе де Соуза је основано насеље које је данас једна од највећих лука Бразила. У XVIII веку Салвадор је по величини и значају за Португал био други град - иза Лисабона. Град красе златне цркве и бројне палате, а фестивали привлаче велики број гостију. Историјски центар је најатрактивнији, где су данас готово све зграде реновиране. У граду се издвајају два дела Сидаде Лита (Горњи град) – историјска четврт и Сидад Била (Доњи град) – трговачка и финансијска четврт уз море. Између ова два дела везу чини успињача - лифт Лацерда. Средиште ноћног живота је историјски центар, односно тврђава Пелоруино и њена околина. Јужни дио полуострва чине плаже.

У време оснивања Салвадор је био најзначајније тржиште робовима, где је годишње стизало око 60000 робова. Од средине XVI века па до 1852. године на плантаже у Бразилу досељено је преко 3 милиона црнаца. Салвадор је тада био средиште гувернера и прва престолница Бразила. Из тог периода потиче и највећи број католичких храмова, а и других културно-историјских

вредности посебно уметничких. Салвадор је познат као град цркава или како га зову "Јужноамерички Рим", са првом надбискупијом у Бразилу. У њему су највише осећају утицаји црне Африке, па се често каже "*Салвадор је део црне Африке на бразилском копну*", што посебно долази до изражаја за време Карневала. Видети Салвадор у сумрак, тај предивни залив у ком Атлантук и његови таласи постају таласи сребрног језера, значи погледати лепоти у очи. Сва упознавања Салвадора почињу из колонијалног дела са тргова Прака Кастро Алавес, Прака Томе де Соуза, Прака Се и Тереиро де Јесус. На тргу Се је Катедрала базилика (1657-1672), а поред ње стари медицински факултет, те Афро-бразилијански музеј и Музеј археологије и етнологије. На југоистоку је велики трг Тереиро де Јесус са дрвећем и фонтаном. Угођај је посебно леп увече када се шета од трга Тереиро де Јесус до трга Анчиета, на коме је барокна црква Сан Франциско. На североисточној старни града су стара здања: Ларго де Пелоурино, Кућа културе Жорге Амадо, музеј Сидадо. Ту су цркве: Розарио дос Петрос (XVIII), са доста азулејош керамике, те Сантисимо Сакраменто да Руа до Пако и Ордем Терекреира да Кармо, подигнута 1636. као барокна. На тргу Се, који се наставља на трг Томе де Соуза, највреднија грађевина је Палата Рио Бранко. На тргу Кастро Алавеш је Музеј црквене уметности Бајие. Око 5 km југозападно од центра је тврђава Санто Антонио да Бара (1598), на лепом полуострву са плажама. Северно од центра је полуострво Итапагипе са Кућом светлости Монте Серат и две цркве. Највећа манифестација Салвадора је Карневал (од краја фебруара до средине марта).

На крајњем истоку Бразила у *држави Пернамбуко* је веома интересантно насеље *Ресифе* (главни град, са 1,3 мил. ст.) са старим централним и пространим модерним делом. Град је настао на простору лагуна, на ушћу две речице (Рио Капиберибе и Рио Беберибе). Лагуне рашчлањује око 100 km дуг пешчано-корални гребен пред обалом и сликовита острва (највеће Сан Антонио). Поједини делови града повезани су бројним каналима, привлачним мостовима, па га називају "Бразилска Венеција". Град је живописна мешавина старог и новог, високих облакодера и старих резиденцијалних палата, широких авенија и уских уличица, а уз све то представља мозаик боја, звукова, мириса и економско-социјалних контраста. Дуго је био мало рибарско насеље, а снажније се развија крајем XIX и почетком XX века. У његовом изгледу уочљив је утицај владавине Низоземаца, па поједине четврти подсећају на Амстердам. Најзначајнији објекти су: Кућа културе, Хала Оларија де Бренанд (галерије, музеји, 2000 керамичких експоната, около шумски простор), Музеј антропологије, популарне уметности и локалне биљне медицине, Музеј Трем, Позориште Санта Изабела, црква, тврђава Кинко Понтас, тргови (Трг Републике, Трг независности итд.). У Ресифеу и оближњем граду Олинда се током маја организује један од најбољих карневала у Бразилу. Два месеца пре почетка карневала почиње играње (плес Баилес) по клубовима и улицама. У то време у четврти Гало Да Мадругада и плажи Боа Виagem окупи се око 20.000 лица. У време карневала највише се игра Фрево. И околина Ресифеа је веома интересантна. *Олинда*, први главни град, има један од најбољих низова колонијалних грађевина у Бразилу. Ту је неколико цркава (најпознатија Сао Бенто из 1582), манастира (Сао Франциско из 1585), катедрала Се, Музеј црквене уметности (1696), Музеј Мамуленко, галерија Маркадо, астрономска опсерваторија и др. Велики број туриста долази ради Карневала и Фестивала фолклора североистока. У околини је још неколико атрактивних локалитета – Порто де Галинас, Итамарака, Каруару, Фазанда Нова (Нова Јерусалем) и Оларија Бренанд. *Каруару* има фолклорно-уметничку традицију са прелепом керамиком. *Нова Јерусалем (Фазанда Нова)* је мали град око 50 km од Каруаруа, са прелепом театар-град реконструкцијом Јерусалема. Град има велику посећеност током празника Свете Недеље (неколико хиљада људи) и за време перформанса Исусове муке.



Карта 1. Југоисточни Бразил

## СЕВЕРОИСТОЧНА ОБАЛА

Од државе Рио Гранде до Норте обала Бразила повија на северозапад. Најзначајнији центар ове државе је главни град *Натал*. То је чист и сунчан град са најлепшим плажама на североистоку. Најпознатије градске плаже су: Меио, Артистас, Ареиа Прета, Пинто и Мае Луиза, са укупном дужином од 9 km. У северозападном делу града на обали је утврђење Форте дос Реис Магос. Уз плаже је доста барова, а у њима и на обали је веома изражен ноћни живот, али и ситни криминал. Поред утврђења, за туристе је интересантан Музеј да Камара Каскудо са бројним експонатима цивилизације амазонских индијанаца. Јужно од града су плаже Понта Негра и Пиранги, а северно је Генипабу.

Даље према сјеверозападу наставља се држава Сера (Сеара) која је још увек туристички мало позната, мада на обали дугој 600 km има прекрасне плаже. Ова држава има богату културну баштину и традиционалну уметност, а привредно је слабо развијена. На обали је најзначајнији главни град *Форталеза*. То је плански град, рибарска лука и трговачки центар, где је туризам у почетној фази развоја. На отвореној и слабо разуђеној обали много је плажа, а међу њима истичу се: Меирелес, Ирацема (са вештачким мостом и бурним ноћним животом), Металика, Формоза и др. Неколико km источно од града је плажа Футуро. У другој половини јула у Форталези се одржава традиционална регата де Жангадас, између плажа Меирелес и Мукурипе. Сваког 15. аугуста на плажи Футуро, одражава се Семања фестивал. Семана фестивал фолклора (Недеља фолклора) одржава се од 22. до 29. аугуста испред туристичког центра и Музеја уметности и културе. У граду је Катердрала, Музеј историје и антропологије, те Позориште Жозе де Аленсар. Око 160 km југоисточно од Форталезеа, налази се изузетно рибарско село *Каноа Квебрада*, са огромним розим песковитим динама. Овде туристи највише долазе викендом, и на плажама уживају и сунчају се, али и разгледају околину јашући коње. Овде је веома популана игра Форо ор Реге. Око 290 km од Форталезеа, уз лепе плаже, је мало рибарско село. Петком и суботом овде су музичке вечери. Једна од атракција је јахање на коњима или шетња по плажи Педра Фурада (дуга 3 km). У унутрашњости државе (око 290 km северозападно од главног града) је национални парк *Убајара*. Овде се налази неколико атрактивних пећина, а до планинских гробена може се попети



жичарот. Много је прекрасних видиковаца, шумских пејзажа, водопада, а све то уз нешто свежију климу на 750 m надморске висине.

Држава Пиауи има релативно кратку обалу, на којој су лепе плаже. Међутим, унутрашњост је интересантнија, са националним парком Сете Сидадес и главним градом Терезина. У *Терезини* су најинтересантнији Историјски музеј Пиачи, Музеј уметности Дидактика у коме су приказане античке цивилизације Асирије, Вавилонa и Египта. На обали је најпознатији град *Парнаиба*, уз ушће истоимене реке. Најинтересантнији је лучки дио са старим зградама уз реку. Ту се налазе ресторани, барови, музеј, уметнички центар, уметничке галерије. Око 15 km североисточно је острво Гранде Санта Изабела са градићем *Праиа Педра до Сал* и са лепом плажом. У лагуни је *Лаго до Портуно*, поред кога су пешчане дине. *Сете Сидадес* је мали национални парк између обале и главног града, у коме су веома интересантне стеновите формације настале пре 190 милиона година, а које подсећају на 7 градова (Sete Cidades).



Карта 2. Североисточни Бразил

Марањао је последња држава пре делте Амазона. Најинтересантнији локалитет у овој држави је главни град *Сао Луис*, са колонијалним шармом и богатом фолклорном традицијом. У старом делу истичу се калдрисане улице и ажулејо фасаде. Музеј де Артес Визуаис је добар пример традиционалне уметности, а Музеј до Негро приказује историју ропства у држави Марањао. На брежуљку у северном делу града је катедрала Се, коју су подигли језуити 1726. године, те Палата дос Леоес – француско утврђење подигнуто 1612. Сада је ту седиште гувернера. У граду је и Музеј историје уметности. Преко реке је модерно предграђе *Сао Франциско* и неколико добрих плажа које викендом и празницима испуне посетиоци. И овај град има свој карневал. У јулу је Тамбор де Мина фестивал, фестивал који приказује афро-бразилијанску религију и обичаје. Фестивал Бумба Меу Бои одржава се од краја јуна до средине аугуста. На супротној страни залива Сао Маркос је староколонијални град *Алкантар*, основан 1600. године, а развио се, на робовском раду, као центар производње шећера и памука, те као резиденцијални центар Марањаоа. Град је сликовит, посебно зграде у улици Руа Гранде, где је и црква Кармо



(1656), те у улици Руа Армагура у којој је стуб срама где су бичевали робове (трг Магрис). У Историјском музеју је колекција црквене уметности. Током прве недеље после Спасовдана је Феста до Дивино - сликовит фестивал. Национални парк *Ленк(ч)оис Марањенсес* (1550 km<sup>2</sup>), има лепе плаже, мангровске обале, лагуне, дине и занимљиву локалну фауну (посебно корњаче и птице селице). Интересантан је и мали град *Бареиранас*.

### УНУТРАШЊОСТ БРАЗИЛА

*Унутрашњост Бразила* је веома интересантно подручје са великим туристичким потенцијалима, чија валоризација тек предстоји. У залеђу југоисточног атланског простора Бразила је *плато Мато Гросо*, који из држава Минас Жераис, Сао Паоло и Парана прелази у територију федералног дистрикта, односно подручје главног града Бразилије, затим у државе Гоиас, Мато Гросо и Мато Гросо до Сул. Овај простор је развође између сливова Амазона и Ла Плате, постепено се снижава ка нижим деловима ових сливова, односно ка северу и југу. Карактерише га доста водотока и заравњених мочварних простора, те велико богатство биљног и животињског света.

Главни град *Бразилија* је веома младо насеље. Подигнут је на висоравни по државном плану од 1956. до 1960. године. Његова изградња значила је растеређење Рио, али и један од начина да се активира унутрашњост земље. Чини се да је тај план имао успеха, а на то указује и развој туризма последњих година. Бразилија има око 1,6 милиона становника, потпуно је плански град са веома широким авенијама, са много зеленила и језером. Град такође одликују монументалне грађевине. Бразилија има релативно повољну климу (јули 18-19°C, новембар 22°C, средња влажност и око 1800 mm падавина). Најповољнији период за боравак у граду је мај - август, када је температура 13-28°C, са свега 2-3 кишна дана. Небо је провидно и углавном ведро, са великим белим облацима који ретко доносе кишу. Вегетација подсећа на медитеранску макију уз више зеленила.

Град је изграђен по пројекту Л. Коште, а основа је у облику бразилског крста ( неке подсећа на авион). Градска оса је у правцу исток - запад, а поред је вештачко језеро Параноа. Изградњу појединих грађевина, посебно јавне намене водио је архитекта Оскар Ниемејер Соареш Фило. У изградњи Бразилије водило се рачуна о сваком детаљу. Посебно је импресиван центар, према којем води неколико авенија, широких 60 m, а у њему се као цвет отвара трг Три власти (*Praca dos tres poderes*) са монументалном куполостом скупштином и два облакодера скупштинске и сенаторске администрације. Ту је и Палата сената, са фасадом од стакла. Низ главну авенију ређају се веома складне супермодерне палате министарстава. У читавом граду нема зграда која се додирује. На другој страни трга доминира Палата висоравни - зграда председништва владе, која има облик кристалне коцке огромних димензија. И друге зграде представљају изузетна архитектонска решења (на пример хотел Бразилија-палас, робне куће, ресторани, трговине, биоскопи), а посебан утисак остављају зелене авеније, фонтане, скулптуре, спортски терени, базени и језеро. На обали језера је сјајна Алворада (Палата јутарњег руменила), симбол нове метрополе. То је приземни правоугаоник, сав у стаклу, са заобљеним троуглима, на које се наслања наткровље елегантне променаде. Алворада је налик на бајку из хиљаду једне ноћи. Све на води, са јасним зеленим дном у камену, лебди као лабуд, а ноћу је осветљена рефлекторима. То је резиденција председника републике. До Алвораде води Авенија нација. У близини центра је Надбискупска катедрала (Метрополитана) с необичном гвоздено-бетонском конструкцијом (висока 40 m). Прилаз катедрали је украшен скулптурама, а унутрашњост је обликована сноповима разних жита, што се смењује са осликаним стакленим површинама. Једна од атракција је и ТВ торањ (висок 218 m) са видиковцем на 75 метру одакле се може разгледати Бразилија. Између северних стамбених четврти и језерске обале је зграда ректората Универзитета у Бразилији, која има облик глисте. Но поред свих лепота Бразилија има и проблеме. Планирано је да 2000. године има између 500.000 и 600.000 становника, а има три пута више. Непланско насељавање значило је и непланску градњу у околини (предграђа),

ту је и непланска индустрија уз град, незапосленост, сиромаштво, што је карактеристика свих великих градова Бразила. Северозападно од главног града је *Национални парк Бразилиа*, еколошки резерват, лепо место за одмор и рекреацију.



Слика 6. Централни део Бразила

*Држава Гоиас* заузима источни дио Мато Гроса, односно огроман простор залеђа Бразилије (Савезни дистрикт Бразилија је издвојен из ове државе). Средишњи дио државе (највиши врх 1678 m), представља дио платоа који је развође између сливова Амазона и Паране. Бројне реке које отичу према северу и југу изградиле су интересантне долине, различитих димензија и облика, са богатим галеријским шумама и бројним брзацима и водопадима (посебно на реци Токантис). Простор висоравни карактерише разнолика флора и фауна. Очувана природа је у *НП Чапада дос Велдеирас*, око 200 km северно од Бразилије. Ово је дестинација у коју радо долазе бразилски екотуристи, а најбоље вријеме за обилазак парка је од маја до октобра. Посетиоци бораве у камповима или у малом градићу Сао Жорхе. На југозападу ове државе је *НП Емас* са изузетно богатом флором и фауном прелазних саванско-шумских карактеристика. У парку је и велик број окамењених термитњака, а очувани су и остаци индијанске цивилизације старе 11000 година. За туристе најинтересантније је насеље *Гоиас Вељо* (220 km западно од Бразилије), које је основано у XVIII веку, око богатог налазишта злата и било је прва престоница државе Гоиас. Веома је интересантна архитектура из XVIII века и преовлађујућа популација мулата и местика. У граду је седам цркава, а најпривлачнија је најстарија црква Св. Павла (1761) на тргу Закве Ливеш де Кастро. Затим, ту је музеј Бандеира у старој градској кући (1766). Град је пун посетилаца у време Свете Недеље, када су улице преплављене бакљама, које носе маскирани житељи, показујући фолклор овог краја, кроз поновно преношење и сахрањивање Христа. Интересантан је и град *Пиренополис* (120 km од Бразилије), такође насеље које је подигнуто око рудника злата. По његовој околини организује се разгледање терена на планинским бициклима. У граду се организује велика фешта након Ускрса. То је спектакл са много фолклора и религије, уз средњовековне обичаје, плес и игру Мавара и Хришћана са Иберијског полуострва. Туристима могу бити интересантни и градови *Гоианиа* (главни град) и *Анаполис*.

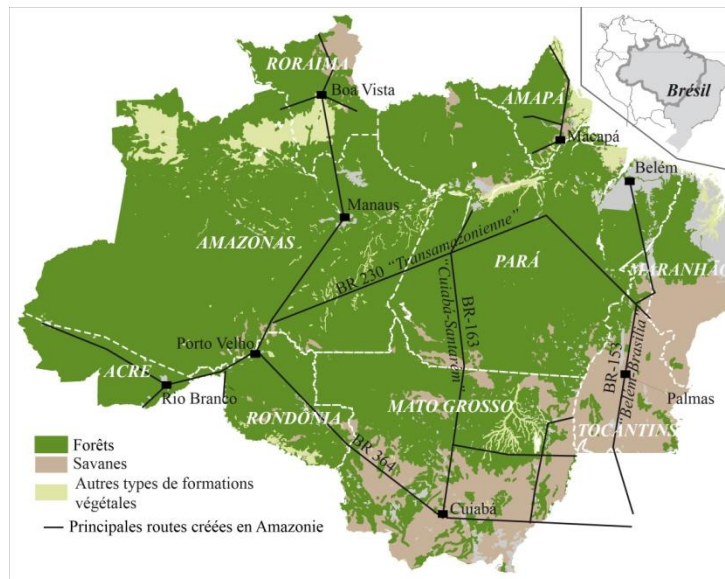
Западни део платоа заузимају државе *Мато Гросо* и *Мато Гросо до Сул*. Ово је ретко насељен простор са изузетно очуваном природом. Бројне су природне знаменитости од рељефних (планине Чапада дос Паресис, Сера Формоза, Сера Азул, Сера до Ронкадор, Сера де Маракају и др.) и хидрографских (бројни водопади посебно на рекама Журуена и Хингу, као и на њиховим притокама, велике мочваре, речна језера и острва итд.) до биogeографских. Простор Мато Гросоа карактерише и богатство индијанске цивилизације, а пошто су и до ових подручја изграђени путеви, створена је могућност за бољу туристичку валоризацију. Заштићени делови природе у Мато Гросоу (северни) су: *НП Чапада дос Гуимареш* источно од главног града Куиаба, са много изузетних лепота, а посебно се истиче 60 m високи водопад Веу де Ноива (венчани), стеновити одсеци и локалитет Миранте - географско средиште Јужне Америке (овде су најбројније екскурзионе посете и екотуризам). На југу ове државе (Мато Гросо северни) уз границу са Мато Гросо јужни и Боливију и уз реке Сао Лоренцо, Куиаба, Парагвај и Корикса Гранде, те уз језеро Убераба, налази се НП Пантанал.

*Национални парк Пантанал* карактерише изузетно очувана природа (дивља) мочварне средине, односно алувијалне равни, која је под највећом водом од октобра до марта. Пре 65 милиона година ово је био део унутрашњег Амазонског мора. Читав алувијални простор НП и широке околине (Мато Гросо, Мато Гросо до Сул, Боливија и Парагвај) заузима површину као пола Француске. Простор обилује великим бројем птица (око 600 врста), затим риба (350 врста), речним видрама, анакондама, игуанама, јагуарима, пумама, крокодилима, јеленима, мравоједима, црним мајмунима урликавцима и тако даље. На овом простору не живе људи и нема насеља, а ретки су путеви. Најзначајнији друм је од Пекона (Мато Гросо) до Корумба (Мато Гросо до Сул), те пут Транспантанеира (Рокон – Порто Жофре). За посете овом крају најбољи је период април-октобар, међутим птице је најбоље посматрати од јула до септембра. Уз упознавање Пантанала, интересантне су и фазенде у околини, а неке су претворене у смештајне објекте из којих се креће у обилазак. Уз фазенде ту су и пансион и хотели, који имају могућност изнајмљивања потребног превоза, алата и прибора. Најзначајније насеље на овом простору је *Корумба* град и лука на реци Парагвај уз боливијску границу, на јужном сектору Пантанала. Град има репутацију центра за трговину дрогом, кријумчарења оружја и криволова. Из Корумбе се организују бројне посете Пантаналу, а често се обилази и планина Моро Урукум (1100 m) са које се пружа изузетан поглед на Пантанал. Северно од Пантанала је *Куиаба* (главни град Мато Гросоа-северни) одакле такође полазе организоване групе у разгледање Пантанала, али и *НП Чапада дос Гуимареш*. Куиаба је на истоименој реци, а на другој обали је наспрамни град *Варзеа Гранде* поред кога је аеродром. У Куиаби је неколико интересантних тргова, те црква Бом Деспацио, индијански музеј (народи Хавантес, Боророс и Карајас) и др. На југу државе Мато Гросо до Сул, односно као гранични простор са државом Парана је *НП Илха Гранде*. То је речно острво на реци Парани.

## АМАЗОНИЈА

Огроман простор *Амазонија (бразилки север)* представља изузетно богатство воде, биљног и животињског света, али и интересантног планинског рељефа на југоистоку (Сера до Качимбо, Сера де Карајас, Сера дос Градаус, Чапада дос Мангабеирас и др.), југозападу (Сера до Дивизор) и на северу (обронци Гујанских или Гвајанских планина и Сера Имери). Поред величанственог Амазона ту су и велике реке Токантинс, Аракуаја, Хингу, Тапажос, Мадеира, Пурус, Журуа,

Жапура, Рио Негро, Рио Бранко, Тромбетас, Пару и многе друге. Огроман простор алувијалне низије пресецају бројни и разнолики меандри, испуњавају бројна велика и мања речна језера и мочваре. Спуштајући се са Бразилске и Гујанске висоравни реке прелазе преко степеничастог рељефа и граде бројне брзаке и прелепе водопаде. То су често невероватни призори, а за упознавање свих локалитета било би потребно веома много времена. Велики број водопада и брзака је на реци Мадеири и њеним притокама, Тапажосу и његовим притокама, Хингу и њеним притокама, а посебно на водотоцима који се спуштају са Гујанског височја – Пару, Маикуру, Јари, Амапари, Оранокве, Пару де Оесте, Тромбетас, Рио Бранко и његове притоке, Икана и др. Највећи део атлантске обале запрема делта Амазона, са огромном количином слатке воде, којом доноси веома много растреситог материјала и формира бројна острва и меандре. Нека острва (на пример Маражо или Марахо) су по површини већа од неких европских земаља (Данске, Белгије, Низоземске, Македоније, Словеније, Молдавије и др.). Читав тај лавиринт воде, песка, муља, вегетације и разнолике фауне, представља изузетан туристички потенцијал, али и "плућа Земље", те о његовом очувању мора бринути цели свет. Екваторијална клима ствара услове за изузетно бујање биљног света, али и за живот разноликих животиња, од невидљивих до најкрупнијих и најопаснијих. Водени путеви могу бити значајна предност (ако су регулисани и контролисани) у развоју туризма, али и велика опасност за неприпремљене посетиоце. Без обзира што је простор Амазоња веома простран и очуван и овде има подручја која су проглашена за националне паркове и резервате природе (највећи НП Жау површине као Војводина). Још увек је недовољно друмова, уз констанцију да је и постојеће, у условима екваторијалне климе, тешко одржавати, зато све већи значај добија авионски саобраћај. У Амазоњу су се одржала бројна индијанска племена, понека и ван додира са савременом цивилизацијом.



Слика 7. Амазонија

Највећи део источног Амазоња припада држави Пара (преко један милион km<sup>2</sup>). То је најнижи део пространог басена, који се спаја са Атлантиком. На овом подручју је доњи ток Амазона и његових великих притока: Тромбетас, Тапажос, Пару, Хингу, Токантинс и других, које теку кроз непрегледне екваторијалне шуме. Јужни, виши део ове државе има значајне еколошке проблеме, као што су непланска сеча шума, неконтролисано искориштавање руда и земљишта. Поред бројних природних атрактивности (планине, реке, језера, водопади, шуме, животиње), за туристе су интересантна нека острва и градски центри.

Белем је главни град државе Пара, на јужном делу делте Амазона и Токантинса, у заливу Гуајара, где је неколико острва и где се мешају морска и речна вода. Ово је један од најкишовитијих већих градова у свету. Поред речно-морске обале, најинтересантнији је стари

(колонијални) део града са колонијалном архитектуром, у коју је понегде дограђена неодговарајућа савремена. У граду је неколико лепих тргова – Трг Републике, Трг Релогио, Трг Бандера, Трг Дон Педра II, Трг Фелипе Петрони, Трг Батиста Кампос и други. На Тргу Републике је најзначајнија грађевина Театро да Паз (1874) изграђена у стилу неокласицизма, са богатом декорацијом. У старом делу је и неколико улица са бројним трговинама. Истиче се четврт Сидадо Велхо са колонијалном архитектуром, а има и нових грађевина које се не уклапају у ове средину. У лучком сектору, уз обалу, интересантан је део Маркадо Вер-о-Песо, који је преко целог дана пун разноликих производа и људи. Поред рибарског дела луке на Тргу Релогио је верна копија Биг Бена, а на суседном Тргу Дон Педро II су два музеја (Мусеу да Сидаде, Мусеу до Естадо) и лепе обновљене зграде. У палати Антонио Лемос је Музеј Сидад. Палата Азул (Плава палата) је из XIX века у бразилском империјалном стилу. Палата Лауро Шодре је подигнута 1771. године од португалске краљевске власти, а у њој је Музеј Естадо са вредном колекцијом слика и декоративних предмета. Уз јужни део трга је Катедрала Метрополитана и веома сликовите старе улице до обале. Ту, уз обалу је и Тврђава, која је некада имала велики значај. Око 1,2 km источно од Трга Републике је Базилика де Назаре, подигнута 1909. године од финог мермера, а унутрашњост има доста позлате. Базилика има и Музеј цркве. Један блок источније од базилике је најинтересантнији објект у Белему. То је Музеј Емилио Гоелди, који обухвата: парк, зоолошки врт, акваријум и Етнолошки музеј. Посебне атракције су: морске краве, велике пиране, говеда из Хунгле, огромне речне видре, бројне амазонске птице и тако даље. Сваке друге недеље у октобру је фестивал различитих звукова, звона и ватрогасаца Сирио де Назаре, највећи религиозни фестивал у Бразилу. Североисточно од Белема су два преуређена рибарска села *Праиа до Алгодал* и *Маруда*, са песковитим плажама, а посећују их млађи туристи.

Острво *Маражо* је једно од највећих речних острва у свету, а формирале су га реке Амазон и Токантинс. Острво је привлачно због екваторијалне природе, а ту су и плаже, фазенде, рибарска села, градови. Најзначајније насеље на острву је *Шоуре*, које поред наведених атракција, током друге недеље новембра организује религиозни фестивал. Најлепша плажа је Арауна, 5 km од града, а плажа Пешквеиро је 13 km од града. Нешто јужније је град *Салватера*, а свега десет минута шетње од града је дуга плажа Гранде де Салватера – најлепша плажа на острву. За разгледање су интересантне и наслаге корала, а овде долазе и бројни риболовци. Најинтересантније фазенде су у источном делу острва. На њима су уточиште нашле бројне птице, мајмуни и стада лутајућих буфала. Смештај је задржао добар део старијих карактеристика. Најпознатије фазенде су Бом Жардим и Живва. У западном делу острва је насеље *Санта Круз до Арари*, поред лагуне Арари, која је у кишној сезони потопљена и привлачи велики број риболоваца. Поред острва Маражао, у делти, је велики број мањих острва, међу којима су најинтересантнија *Москвеиро*, испред Белема и *Кавиана*, северно од Маражаоа.

У унутрашњости државе Пара, поред наведених природних вредности, наилази се и на ретка индијанска племена и њихова насеља. Живот индијанаца у условима џунгле, привлачи бројне истраживаче, а све више и туристе, мада пут у џунглу може да буде велика авантура. Насља су ретка у унутрашњости, а најзначајније је *Сантарем* уз ушће Тапанжоса у Амазон. То је, по величини, трећи град у басену Амазона (270.000 ст.). Ово подручје обилује лепим плажама које окружује влажна шума. За туристе се организују туре за обилазак џунгле и разгледање околине Сантарема (полудневне, целодневне, дводневне и тродневне). Разгледање Сантарема углавном обухвата Авенију Тапажос уз истоимену реку, улицу Докас до Пара и улицу Адриано Приментел, те Трг Барао где је Културни центар Жоао Фона са колекцијом преколумбијске грнчарије.

Један од најпопуларнијих локалитета у околини Сантарема је *Алтер до Чао* (35 km западно). То је лепа лагуна са плажама, коју посећују бројни риболовци. Ту је центар за изучавање индијанске уметности, културе и стваралаштва, у коме је изузетна колекција индијанске уметности и различитих предмета. Нешто јужније је насеље *Бетера*, а око 150 km на југозапад је насеље *Фордландиа*, са две велике плантаже каучуковца подигнуте 1920. године, до којих се за сушне

сезоне може стићи и аутобусом. У југозападном делу државе Пара, уз леву обалу Тапажоса, је *НП Амазонија*, који се малим делом протеже и у државу Амазонас. Парк краше изузетни екосистени екваторијалног подручја, са великим бројем врста флоре и фауне, што уз велике водене површине пружа могућност истраживања, али и различитих облика рекреације. Обилазак јужног дела Паре подразумева упознавање пространих платоа, бројних водотока и нижих планинских гребена. На северозападу, уз границу са Венецуелом, је *НП Пико да Неблина* (планина Сиера Имери), који обухвата и низијски део, до Рио Негра на југу и западу (и острво Педо II) и до реке Марауиа на истоку.

У источном делу, уз реку Токантинс, Амазоње се завлачи на југ, према атлантском приморју. Ту је, уз највећи део горњег и средњег дела тока Токантинса, 1989. године формирана *држава Токантинс*, на северном делу државе Гоиас. Формирање нове државе допринело је да мало место *Палмас* постане главни град и за кратко време, у њему се број становника повећао са 2000 на 25000. Овај простор карактеришу ниски платои, изнад којих се понегде издижу ниже планине. Платои су прекривени прелазном амазонско-платовском вегетацијом и животињским светом. Реке Токантинс и Аракваја, изградиле су широке долине и дисецирале плато, а на њима и бројним притокама има много прекрасних водопада и брзака. За туристе је најинтересантнији југозападни део ове државе уз реку Араквају и границу са државом Мато Гросо. Ту је река Аракваја изградила велико проширење по коме се разливала и формирала велико речно острво *Бананал* (20000 km<sup>2</sup>), на коме доминира шума, у којој је велики индијански резерват. На северном делу овог острва формиран је *НП Аракваја* у коме живе индијанска племена Карајас и Жаваес. На острву природа је веома добро очувана, али је приступ тежак. Излети на овај простор се организују из држава Гојас, Токантинс, Мато Гросо и Пара.

Огромно пространство западног дела Амазоније је типична екваторијална природа на ниском земљишту. Једино на северу (уз границу са Венецуелом и Гвајаном) и на југу и југозападу (према Перуу, Боливији и Мато Гросу) рељеф је платовско-планинског карактера. Простор пресецају бројне велике и мање реке, које у рубном подручју граде много водопада, а на нижем терену, велики број огромних меандара и речних острва, које прекрива непрегледна и невероватна џунгла. Највећи део овог простора припада држави Амазонас. Уз границу према Венецуели и Гвајани (север) је држава Рораима, а према Перуу и Боливији су државе Акре и Рондонија.

У *држави Амазонас* (преко 1,5 милиона km<sup>2</sup>) поред огромног пространства, још увек недовољно познате (понегде потпуно непознате) и истражене тропске џунгле, наилази се и на индијанска племена. Простор је ретко насељен, те су и градови ретки, а због великих удаљености и природних услова, комуникације између насеља су отежане. Реке су углавном пловне, али бројне опасности отежавају пловидбу, а значајно побољшање у саобраћају доноси изградња аеродрома.

Најзначајнији град Амазоније је *Манаус* (1.000.000 ст.), који је основан 1669. године на ушћу Рио Негра у Амазон (за узводни сектор Амазона до ушћа Журуа у употреби је и име Солимоес). До Манауса могу пловити океански бродови, те се он развио као велики центар производње гуме на бази каучуковца. Период најзначајнијег развоја био је крај XIX века, када је Манаус имао богате банке. Године 1914. производња гуме у великој мери слаби и град стагнира. Нови замах у развоју долази 1960. године када се формира слободна трговинска зона, а завршавају се путеви према југу и северу, што доводи и до развоја туризма и пораста броја становника. У време процвата Манаус је подизан по грандиозним плановима, па су неке грађевине, по величини достигале најпознатије француске. Манаус је интересантан град, али не и леп. Најпривлачнији је југоисточни, стари део града. За туристе Манаус је најчешће место одакле крећу у разгледање џунгле. У југоисточном делу уз обалу Рио Негра је Порто Ескадарија дос Ремедиос, велики простор на коме доминира зграда Меркадо Муниципал (1882) подигнута по пројекту Адолфа Лишбоа (завршио је Лес Халес из Париза) од ливеног челика. Ту је тржница, а највише је производа из џунгле. Свакако, посебна атракција је зграда опере Театро Амазонас, подигнута у стилу италијанске ренесансе (1896), а потпуно реновирана 1990. године. Мусеу до Хомем до Норте је



етнолошки и антрополошки музеј који презентује живот на реци (Кабоклос) – мешавина цивилизације белаца и индијанаца. Музеу до Индио презентује експонате из живота индијанаца око Рио Негра. Зграда Енcontro дас Аквас (Сусрет код воде) симболише сусрет мастило-плавог Рио Негра и лимун-жутог Амазона. У старијем делу града интересантни су Музеу до Институту Географико е Хисторико до Амазонас, Библиотека, Кућа Камбио Кортеза, Палата Рио Негро, Катедрала на тргу Матриз, Трг Полициа, Музеу до Порто, Градски торањ, Кућа британских обичаја, Центар уметности Чамине и други.

Туре по џунгли подразумевају упознавање недирнуте природе, а најчешће су полунедељне еко или зелене. Једнодневне најчешће обухватају обилазак бродом "Сусрета вода" и језера Жануариа, уз пешачење по џунгли, куповину индијанских сувенира, риболов на пиране и друго. Уз ово постоји безброј могућности за упознавање џунгле са воде, копно и из ваздуха.

Најјужнији део западне Амазоније, према Боливији, је веома интересантан простор у држави Родоније. Највећи део је платовског карактера, изнад кога се издиже Сера дос Пакас Новос и на крајњем југоистоку, према Мато Гросу, падине Чапада дос Парекис. Најнижи делови су на северу уз реке Мадеиру и њену притоку Жипарану, која одводњава источни део Родоние, те на југозападу, уз границу са Боливијом (границу чине реке Маморе и Гвапоре – притоке Мадеири). На планинском платовском делу притоке Гвапора, Мадеири и Жипаране изградиле су бројне лепе брзаке и водопаде, а нижи делови су често плавлени, са интересантним живим светом. За туристе су најпривлачнија три заштићена простора: *НП Пакас Новос*, који обухвата највиши део истоимене планине, са бројним рељефним, хидрографским и биогеографским вредностима; *биолошки резерват Жару* уз истоимену реку притоку Жипаране; *биолошки резерват Гвапоре* уз истоимену реку на сектору ушћа Сао Симао.

Простор Родоние је веома ретко насељен, а већи број становника је уз друм који води од Порто Веља (главни град) на северу, према југоистоку, ка Мато Гросу (спаја се са Трансамазонским), те уз пут Порто Веља - Маморе (граница Бразил - Боливија). Изградњом путева, посебно оног од Порто Веља ка Мато Гросу, дошло је до неконтролисаног крчења, при чему су у паљевини нестале огромне површине трава и шума. Ово је и простор на коме је развијена илегална трговина кокаином (Бразил - Боливија). Најзначајније насеље је *Порто Веља*, на реци Мадеири, у близини границе са државом Амазонас. То је млад град, плански изграђен са улицама које се секу под правим углом. У граду су најинтересантније грађевине Катедрала и Музеј Феровиаро. Овај музеј чува експонате везане за изградњу железничке пруге Мадеира - Маморе (завршена 1912). Ту су и бројне фотографије међу којима се посебно истиче слика Колонијалне цркве у парној локомотиви из 1872. године. Данас се организују туристичке туре, возом Мариа Фумако, који вуче парна локомотива, до насеља Санто Антонио (7 km од Порто Веља). Из Порто Веља организују се и туре за обилазак џунгле. Изградња аеродрома омогућила је брз долазак из свих делова Бразила. Уз границу са Боливијом најзначајнији је град *Гвајара-Мирим*, из кога је могуће организовање разноврсних тура (копно, вода) по Родонији, посебно до *НП Пакас Новос*.

## ТУРИСТИЧКИ ПОТЕНЦИЈАЛИ ПЕРУА

Површина Перуа износи 1.285.220 km<sup>2</sup>. По проценама за 2021. годину, Перу има око 32 милиона становника. Граничи се са Боливијом, Бразилом, Колумбијом, Еквадором и Чилеом.

## ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА

Обалска равница је углавном слабо приступачна и са мало природних лука. Представља суво подручје, добрим делом са пустињским карактеристикама. На северу је пустиња Сечура. Но, због морских веза уз обалу су највећи перуански градови. Уз обалу је најбољи аутопут - Каретера панамерикана. Преко обалске равнице, са Анда се спушта десетине река, у чијим долинама је око 40 пољопривредних оаза, са значајним центрима.

Анде у Перуу чине Кордиљери оцидентал (западни) и Кордиљери орјентал (источни), а у северном делу између њих издвајају се Кордиљери централ. Ове венце у правцу СЗ - ЈИ раздвајају реке са дубоко усеченим долинама (Марањон, Уаљага, Укајали). Према југу Источни и Западни Кордиљери затварју висораван Пуна, која се завршава језером Титикака. Ово језеро се налази између Перуа и Боливије, а највеће је у Јужној Америци. Свега стотињак km од обале издижу се венци Западних Кордиљера (висине и преко 6.000 m), које на неким местима пресецају реке са дубоким кањонима и клисурама. У јужном делу су два кањона дубља од Великог кањона који је изградила река Колорадо у САД. Река Колка је изградила кањон дубок 3.200 m, а кањон реке Кутауаси (код града Арекипа) дубок је 3.535 m. Највиши врх Перуа - Уаскаран (6.768 m), је у северном делу Западних Кордиљера - планина Кордиљери Бланка. Нешто јужније је један од највиших саобраћајних превоја у свету - Серо де Паско (4.359 m). Изузетне висине надомак Пацифика, превоји, врхови, дубоке долине, одсеци, флора и фауна ових планина нуде туристима непоновљив доживљај и могућности за различите облике туризма (алпинизам, планинарење, рекреација, сплаварење, лов и др.). Уз то, треба додати да су бројни угашени и активни вулкани. Најпознатији и најатрактивнији активни вулкани су: Мисти (5.822 m), Пичу Пичу (5.571 m) и Увинас (5.672 m), док су међу угашеним најатрактивнији Тутупака (5.815 m), Азулоча (5.768 m), Јукумане (5.497 m), Тискани (5.391 m) и Омате. Према истоку Анде прелазе у *висораван Монтана*, (део старе бразилске масе) са другачијим биљним и животињским светом. Ка североистоку Анде се спуштају ка *низији Амазона* (тропски простор) где притиче највећи број река и где настаје река Амазон.

**Клима.** Обалски простор је сушан - највише до 200 mm падавина, а често свега 10-15 mm. Уз обалу протиче хладна Хумболтова (Перуанска) морска струја (ниже температуре, мало испаравање, мала количина падавина, велики контрасти - Ел Нињо, честе магле - Гаруас, али и изумирање планкона, што је храна за рибе, које су опет храна птицама итд. На неким секторима обале могу се издвојити три климатско - вегетационе зоне (слично Средњој Америци), чије се пружање у Перуу, због сушне климе, помера на више висине: тиера калида (калиенте) - врућа земља (23°-26°С у Средњој Америци до 600 m, а у Перуу до 800 m или чак 1.000 m), тиера темплада - умерена земља (18°-23°С, у Средњој Америци од 600 m до 1.800 m, а овде до 2.200 m), тиера фриа - хладна земља (10°-17°С, у Средњој Америци 1.800 m до 4.000 m, а овде до 4.500 m) и изнад ње стални лед. Изнад 4.500 m је хладна планинска клима. У Амазоњу је екваторијална, а на Пуни полупустињска клима (15°-25°С уз разређен ваздух). Неке од ових карактеристика показују и подаци у следећој табели:

На климу велики утицај има Ел Нињо. Крајем децембра масе топлих екваторијалних вода, крећу се од севера према југу и прекривају хладну воду. Просечно сваких 7 година та појава је израженија - веће температуре и испаравање, што проузрокује кише и поплаве и наноси велике штете (нпр. 1998).

**Воде.** Поред Укајалија, Марањона, од којих настаје Амазон, значајне су и реке: Уаљага, Маморе, Урубамба, Апуримак, Мадре де Диос, Напо, Путумајо и др. Апуримак (у доњем делу зове Ене) и Урубамба чине Укајали, а Укајали и Марањон, код места Наута на 145 m надморске висине, спајају се и формирају Амазон. Амазон је једна од најдужих река света и са највећим протицајем. Њено извориште (извориште Апуримака) је на 5.597 m у масиву Мисми, а преко велике делте (широка и до 300 km) улива се у Атлантук. У зависности од тога што се сматра ушћем помињу се и

различите дужине тока (6.280 km, 6.489 km или 6.790 km - са последњим бројем од Нила је дужа 150 km). Протицај на ушћу износи око 120.000 m<sup>3</sup>/s, што је за око четири пута више него код Конга. Површина читавог слива је око 7 милиона km<sup>2</sup>. За речне бродове Амазон је плован до Икитоса у СИ Перуа, а за океанске до Манауса у Бразилу. Велика дисецираност рељефа, релативно велика количина падавина, стални снег на високим планинама, ерозија, у егзотичним, готово нестварним пределима, формирали су безброј прекрасних локалитета - кањона, клисура, водопада, брзака итд. Река Маморе је изградила више кањона, водопада и брзака. На Укајалију је изузетан водопад Маиникве, северно од Мачу Пикчуа. Река Марањон има неколико познатих водопада - Мансериче, Оракуза, Саса, Рентана. На реци Уаљато је водопад Аквире, а на реци Ене водопад Паквиочанго. Кањон Колка-Мајос, на југу Перуа, дубљи је од Гранд кањона на Колораду. Према Пацифику теку 52 реке, које воду имају углавном у кишном периоду. Са висоравни Пуна реке теку у Титикаку. Ово језеро је на 3.812 m, има дубину 272 m и површину 6.900 km<sup>2</sup>. То је тектонско језеро око 170 km од Пацифика, јасно плаве боје, разуђене обале, пловених острва (од трске, траве, муља и др.). Око језера су колонијалне цркве и археолошки споменици, становништво је са веома интересантном фолк музиком и ношњом, а по околини су бројне алпаке и љаме. На високим планинама бројна су ледничка језера - Жунин, Пунруи, Оркакоча, Пакуча, Мачукоча, Салинас, Арикота итд.

Вегетација и животињски свет. Разноврсна вегетација на различитим рељефним целинама и у различитим климатским условима, такође је значајна туристичка вредност, посебно када се комбинује са другим мотивима. Екваторијална Секва са бујном шумом и разноврсном фауном, са бројним индијанским племенима, може бити веома интересантна за оне туристе који желе да истражују, откривају или жуде за авантурама. Густа шума је и на северу андске висије, док је полусушна у центру. На висоравни Пуна је ретко, трновито и смоласто грмље. Интересантно је да индијанци гаје култивисано биље на великим висинама - кромпир на 4.500 m, пшеницу и кукуруз између 3.000 и 4.000 m, јечам преко 4.000 m. На висинама нижим од 3.000 m гаје агруме и др.

Море је уз обалу богато рибом и другом морском фауном. Бројне туристичке групе одлазе до острва Балестас и полуострва Паракас, где разгледају колоније морских лавова и морских птица - Хумболтове пингвине, корморане, које су створиле велике наслаге гуана, затим, могу разгледати чилеански фламинго, перуанске пеликане и др. На висоравнима и планинама живе љаме, алпаке и др. животиње, у Амазоњу и на источним падинама Анда живе: јагуар, андски медвед, тапири, бројни интересантни мајмуни и др. Само у Амазоњу живи око 1.700 врста птица. По броју различитих врста птица Перу је друга земља на свету, по врстама мајмуна трећа, а пета по укупној бројности врста. Да би се заштитила природа, посебно биљке и животиње, формиран су бројни резервати природе и национални паркови (резерват Тамбопата на 5.500 ha, у коме је 540 врста птица и 1.100 врста лептирова; НП Ману са 1,8 милиона ха и око 1.000 врста птица и 13 врста мајмуна). Национални паркови, резервати и други заштићени делови природе (30) чине 7% територије Перуа. Међутим, ови простори нису у довољној мери валоризовани и до њих не долази велики број посетилаца.

Заштитом природе баве се: Перуанска фондација за заштиту природе (FPCN - Fundacion Peruana para la Conservaciona de la Naturaleza), те светске фондације Worldwide Fund for Nature and the Nature Conservancy. Перу има 8 националних паркова. То су: Серос де Амотапе (Ceros de Amotape), на СЗ поред обале уз границу са Еквадором (око 50 km<sup>2</sup>); Кутерво (Cutervo) на СЗ, односно североисточно од града Чикалаја; Рио Абисео источно од Труиља, односно између горњег тока Марањона и Уаљага (око 100 km<sup>2</sup>); Калипуи (Calipuy), који је на две раздвојене територије ЈИ од града Труиља; Уаскаран (Huascaran) - обухвата највиши врх Перуа; Тинго Марија истично од Уаскарана, северно од изворишта Уаљага; Јаначага - Чемиљен (Yanachaga - Schemillan) СИ од Серо де Паска; Ману на ЈИ Перуа уз горњи ток Рио Мануа (око 1.600 km<sup>2</sup>). У Перуу има 10 резервата природе (национални резервати): Табаконас Намбаље (Tabaconas Namballe) - на СЗ уз границу са Еквадором (СИ од Пиуре); Пакаја - Самирија (Pacaya - Samiria) - велики резерват између доњих

токова Укајалија и Марањона; Јунин - СИ од Лиме; Лачаи (Lachau) - северно од Лиме; Паракас (Paracas) - уз обалу јужно од града Писко; Ампаи (Ampai) СЗ од Куска; Пампас дел ет (Pampas dek Neath) - на ЈИ уз границу са Боливијом; Титикака (Titicaca); Пампас Галерас (Pampas Galeras) - ЈИ од града Наска (Nazca) и Салинас Аквада Бланка (Salinas u Aguada Blanca) СИ од Арекуипе; затим две заштићене зоне: Ману уз источни руб истоименог националног парка и Тамбопата - Кандамо (Tamborata - Condamo) уз горњи то Рио Тамбопате; те три национална локалитета: Мангљарес де Тумбес (Manglares de Tumbes) - уз обалу поред границе са Еквадором; Уауљау (Huaullau) СИ од Лиме и Лагунас де Мехиа (Laguna de Mejia) на јужној обали јужно од Арекуипе. Перу има већи број историјских локалитета: Мачу Пикчу СЗ од Куска; Пампа де Ајакучо - код града Ајакучоа; Чакамарка - СИ од Лиме; Куско, Темпло де Виракоча, Силустани, Тамбо Колорадо, Уануко Вијехо, Чавин, Парамонга, Сечин, Гран Мураља, Неона, Моче Пирамидас, Чан Чан итд.

## ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА

*Историја* индијанаца у Перуу је пуна разноликих вредности, које употпуњују туристичку понуду ове државе. Први трагови везани су за прекерамички период, када је доминирао номадски живот и боравак уз обалу и у пећинама. Најинтересантније налазиште је Пикимачаи - пећина у близини Ајакучоа. Најстарији град у средишњем Перуу је настао око 12000. година пре Христа. Развој ове културе показују цртежи по зидовима пећина. Такви су цртежи код насеља Уануко и Ларикоча, настали око 8000. година пре Христа, као и они код Токвепала. Људи сазнају за ватру, користе животињску кожу, праве нека оруђа од камена, припитомљавају ламу, свињу (7000-5000. год. п.н.е). Око 4000. година пре нове ере, баве се и ратарством и стварају мала села уз обалу, унапређују сточарство и лове рибу. Почињу да праве предмете од метала и керамике.

Из такозваног "Иницијалног периода" (2000-1000. год. п.н.е) сачуване су керамичке скулптуре, предмети у боји и др. у долини Виру и у подручју Гванапе код Труиља. Од 1000. до 300. год. пре Христа (старији период) сачувани су уметнички и религијски предмети на локалитетима Чавин де Уантар, 40 km источно од Уареа. Развија се и архитектура. После 300. године пре Христа, у следећих 500 година усавршава се Чавин стил. У долини Чикама код Труиља развија се Салинар култура, те на локалитету Паракас некрополе - јужно од Лиме. Салинас керамика достиже виши ниво, а усавршава се техника Паракас текстила. Од 100. до 700. год. нове ере даље се усавршава употреба метала и текстила, те технологија градње. Код Моче (СЗ обала) и Наска (јужна обала) граде се велике пирамиде, а такође и код Сипана у близини Чиколајаоа 1987. год. истражене су прелепе гравуре.

Уари је прва престоница експанзионистичке империје у Андима. Уз освајања ширила се и уметност. Најзначајнија налазишта из овог средњег периода су: Пикиљакта код Куска, Кајамарквиља код Лиме и Виљахуаин код Уареа. У каснијем међупериоду развијају се одвојене државице. Најзначајнија је била Чиму - главни град Чан Чан код Труиља. Развила се и култура Чабапојас, од које су остале рушевине на брду Куелап. Друга супарничка култура Чанкаи развија се северно од Лиме. Слична култура је била и код језера Титикака, затим Чанка око Апуримака и краљевство Куско, претходница империје Инка.

Инке побеђују Чанке 1430. заузимају долину Куска, шире се на све стране, на југ до средишњег дела Чилеа. Око 1525. избија грађански рат у коме се на различитим странама боре Уаскарн из Куска и Атахуалп његов полубрат. Међутим, ускоро стжу Шпанци.

Године 1532. и 1533. Франциско Пизаро је опустошио царство Инка, мада убрзо почиње и отпор (Манко Копак 1536. год.). После убиства вође отпора Манко Копака (1544) највећи отпор Шпанцима пружа слободна држава Тупаку Амару од 1572. Шпанци уништавају већи део онога што су створиле Инке и њихови претходници. Уз изузетно понижавање и експлоатацију Инка, овај народ успева и да се побуне (1580, 1742, 1748, 1780/83).

Године 1821. Перу осваја независност, под вођством Симона Боливара, који је ослободио и Венецуелу и Колумбију. Перу је званично постао независан 1824. Године 1825. одваја се горњи Перу и настаје држава Боливија. У XIX веку су изражени унутрашњи сукоби и рат 1865/66. са Чилеом, Еквадором и Боливијом против Шпаније, а 1879-1783. са Боливијом против Чилеа. Од 1932. до 1934. године води рат са Колумбијом. Уз све то чести су били државни удари диктатуре, а у новије време изражен је утицај САД.

Различите индијанске цивилизације, са богатом уметности и културом оставиле су вредно наслеђе; градове, тврђаве, некрополе и др. У планинском простору доминирају камене грађевине, а у приморју оне од цигле. Колонијални период је оставио бројне грађевине, посебно касноготичке (XVI век) и барокне (XVII и XVIII век), катедрале, цркве и манастире, те религиозне статуе и цртеже.

**Становништво** Перуа је са бројним интересатностима и разноликостима. Најбројнији су Индијанци - Квечуа 47%, Ајмара 5%, остали индијанци 1,7%; местици 32%; белци 12%, те остали 2,3%. Данас урбана популација чини 70%, а стопа наталитета је 30‰, морталитета 10‰, те природног прираштаја 20‰, што је за савремене прилике висока стопа. У скупини 0-19 год. је 50% становништва, а старијих од 60 год је 7%, а то значи да је укупна популација млада.

## КУЛТУРНО – ИСТОРИЈСКЕ ВРЕДНОСТИ ПЕРУА

**Културно-историјске вредности** су по читавој земљи, како у великим градовима тако и на данас ретко насељеним планинским и обалским подручјима, те на простору Амазоња. *Лима* (4,6 мил. ст.) је свакако један од најзначајнијих локалитета. Лиму је основао Франциско Пизаро 1535. год. У граду је много колонијалних грађевина и до данас је Лима у много чему задржала колонијални шарм, иако је у XX веку доживела демографску експанзију. Неки извори наводе да у агломерацији Лиме живи 1/3 становништва Перуа (7 мил.). Лима има специфичну аридну климу. Од априла до децембра доминирају магле, док је од јануара до марта ситуација знатно боља. Због велике загађености ваздуха и велике густине стамбених и других објеката сунчеви зраци често и не допру до површине. Тада велики број људи одлази на пацифичке плаже. Лима је град са великим бројем музеја: Национални музеј са изузетном археолошком збирком; Музеј де Оро дел Перу са бројним предметима од сребра и злата, а у оквиру истог музеја, у другом делу зграде је Музеј војске - један од највреднијих у свету; Музеј Рафаело Ларко Ерера са импресивном колекцијом керамике (55.000 експоната), са мумијама, златном собом, баштом кактуса; Музеј Италијанске уметности; Музеј амано; Музеј националне антропологије и археологије; Музеј историје природе; Музеј филателије итд. У ЈИ делу града је Катедрала на тргу Армас из 1555. која је реконструисана 1746. год. Катедрала има интересантне рељефне детаље, мозаик, религиозни музеј и др. У граду је и прекрасни манастир Сан Франциско, са катакомбама, библиотеком са преко 1.000 старих текстова из периода шпанских освајања. То је колонијално здање на коме се осећају и арапски утицаји. Затим, треба поменути веома посећени Конвенто де дос Дескалзос са кућама из XVII века, са 300 слика и др. Црква Санто Доминго је грађена од 1540. до 1599, а модернизована је 1700, са статуом Санта Росе и папе Клемента из 1669. Ту је и Сантуари де Санта Роса де Лима из 1600. год, те црква Ла Мерсед. Лима има неколико прекрасних тргова: Плаза де Армас са импресивном бронзаном фонтаном из 1650. год, ту је и Катедрала и поред ње статуа Пизара и палата Гобиерно испред које је сваки дан церемонијална смена председничке старже у 11 сати и 45 мин., затим, градска кућа из 1945, те бројне трговине и кафићи; Плаза Сан Мартин са бронзаном статуом ослободиоца генерала Хозе де Сан Мартна (1921); између трга Армас и Сан Мартин је улица жирон Унион са бројним продавницама злата, књига и са биоскопима, а у њој и црква Ла Мерсед; Плаза Боливар; Плаза Кастиља, Плаза Болоњес, Плаза Грау; Плаза Центро Америка; Плаза Моралес Барос и др. Интересантан је и зоолошки врт који је на излазу из Лиме према Каљау. У

њему се истичу три сектора; један са животињама из регије Коста, други са животињама из подручја Сиера и трећи са животињама из Амазоња. За туристе су веома интересантна предграђа Мирафлорес (добре плаже, ресторани бољи него у Лими, простор где се излази да би били виђени и да би видели и др) и Баранко (популаран код уметника и студената, са ноћним животом, добрим кафићима и ресторанима, продавницама сувенира, живом музиком - пењас).

Тридест један километар јужно од Лиме је *Пачакамак* - оригинално место, претеча културе Инка, подигнуто око 1000. године. Локалитет обилује изузетним грађевинама, остацима зидина и пирамидалним узвишењима. Посебно се истиче комплекс Мамакуња (Кућа изабране жене).

На јужној обали је више интересантних локалитета, међу којима се истичу: *Кањете* и *Лунахуана*, 144 km јужно од Лиме, са фестивалом вина у марту, и са остацима малих утврда и др); *Чинча* - мали град 190 km јужно од Лиме, са већинском црначком популацијом и интересантном афро-црначком музиком, са неколико фешта - Фиеста Патриас у јулу, Верано Негро у фебруару, те мање феште у октобру.

*Писко* је рибарска лука 235 km јужно од Лиме, из кога се организује разгледање живог света на острвима Балестас и полуострву Паракас. Писко је интересантно археолошко налазиште Паракас културе, која се развијала од 1300. године пре Христа до 200. године нове ере (оставила Паракас текстил, канале и некрополе). У близини Писка је национални резерват Паракас (острво Балестас и поплуострво Паракас - птице, гуано, морски лавови и др).

Град *Ика* (150.000 ст) 305 km јужно од Лиме је колонијални град, без много магле са сувом климом и много сунца. Уз реку Ика су плантаже винограда, а интересантне су и дине. У граду вреди погледати и Регионални музеј Инка, Музеј Кабрера са 11.000 експоната стена, затим у марту је интересантна Фестивал вина, у фебруару Карневал де Хунза који је познат по лепим костимима и играма.

*Наска* (30.000 ст) 450 km јужно од Лиме, на 598 m над. висине. За посетиоце су интересантни остаци Наска културе (200-800. година) са вредном керамиком и још увек необјашњеним линијама и цртежима на тлу, који се јасно запажају тек из ваздуха. Уз границу са Чилеом је Такна (150.000 ст) на 560 m над. вис. – вредан историјски локалитет, са три музеја, лепим парком, тргом Армас и Катедралом.

*Ареквила* је главни град департмана на 2.325 m са преко 1 милион становника (по бр. ст. други у Перуу). Леп град који окружују импресивне планине, а посебно се истиче вулкан Ел Мисти. Град је основан 1540. године. Најзначајније грађевине су из XVII и XVIII века, а посебно се истиче манастир Санта Каталин, који спада међу најлепше колонијалне религиозне грађевине Перуа. Затим вредна је Катедра на тргу Армас из 1656. год. најстарија црква у граду је Ла Компања (XVI в.), а из истог века је и црква Сан Франциско са великом куполом и олтаром у сребру. Ла реколета је манастир из 1648. год. са вредном библиотеком (преко 20.000 књига). Треба поменути и Историјски музеј са много слика, докумената, фотографија, мапа и др, а у граду је мнго интересантних колонијалних кућа. У близини Ареквипе је кањон Колке, до кога долазе бројне екскурзије. Дневне туре се организују и до националног резервата Салинас Агвада Бланка, са вулканима Увинас, Ел Мисти и Чачани и језером Салинас. Ван резервата је још неколико вулкана: Ампато (6.288 m), Сабанкаја (5.976 m), Уалка Уалка (6.025 m), Пичу Пичу (5.571 m), а преко кањона на С3 је вулкан Корпуна (6.425 m).

*Језеро Титикака*, као велика акваторија, око које је више интересантних локалитета, привлачи све већи број туриста. Око језера је више колонијалних цркви и археолошких споменика. Овај простор фасцинира својим фолклором. Уз обалу је град *Пуно* основан 1668. год. са више колонијалних грађевина, а посебно се истиче катедрала. Департман Пуно организује неколико традиционалних фестивала игре и музике (6. I - Диа де лос Рејес, 2-4. II - Вирген де ла Канделариа, 7/8. III - Диа де Сан Хуан, 2-4. V - Алакитас и Диа де Санта Круз, 25. VII Диа де Сантиаго, 24. IX Ла Вирген де ла Мерсед и 1-7. XI Семана Цивика де Пуно). У околини Пуна је локалитет *Силустани*, где је била четврта престоница царства Инка Коласујо, под именом Колас. Силустани

је мали градић на брдашцу и полуострву језера Умајо, уз СЗ обод Титикаке. Познат је по томе што су ту сахрањивани племићи у чулпас (погребна узвишења). Најимпресивније је црно узвишење високо 12 m. На језеру Титикака изузетну пажњу привлаче пловећа острва, на којима живе људи Урос из народа Ајмара (око 300 лица), са бројним специфичностима веома атрактивним за туристе. Углавном живе по језерским плићацима и праве чамце којима плове по језеру, али и моделе тих чамаца које продају туристима. Интересантна су и непокретна острва Таквиле и Аманати. На острву Таквиле фасцинирају људи (Квечуа индијанци) са традиционалном ношњом пуном колорита, коју сами израђују и продају туристима. На острву нема путева, ни превозних средстава, а електричну енергију имају од 1990. Острво је дуго преко 6 km и на њему су заравњена узвишења из периода који је претходио Инкама, а ту су и остаци малих утврда. На острву су најважније феште Дани св. Џемса (од 25. VII) - дани музике, игре и провода, који трају до средине јула, па чак и до почетка августа, када је традиционална индијанска светковина Пача Мама (Мајка Земља). Острво Амантани је око километар северније од Теквиле. За екскурзије интересантни су локалитети *Чиму* (село 8 km источно од Пуна), са изузетно лепим производима од трске, *Ули* (80 km на ЈИ од Пуна) са 4 колонијалне цркве, *Помата* (106 km ЈИ од Пуна) са доминиканском црквом и *Зепита* (уз границу са Боливијом) са колонијалном црквом.

*Куско* (300.000 ст.) главни град царства Инка, археолошка престоница Северне и Јужне Америке и најстарији непрекидно насељени град. Данас је он главни град департмана са око 300.000 ст. Налази се на 3.326 m надморске висине. Изузетно се развија у XII веку. Око 1438. године девети Инка, Пачакутес напушта Чанкас и за 25 година изграђује Куско, као најзначајнији град у Андама. Пачакутес је био велики градитељ и утврђује Куско на Сафи и Туљамајо реци, а кроз град изграђује канале, терасира пољопривредно земљиште, подиже бројне грађевине. Посебно се истиче Кориканча храм у западном делу на тргу Армас (Трг оружја). Пошто 1532. год. избија рат између Атауалпа и његовог полубрата Уаскарана и прелази у грађански рат, то користи Пизаро. Он 1535. оснива Лиму и у њу преноси престоницу. Куско се дограђује и око 1600. поприма колонијалне обресе, пошто је изгубио многе старе златне и сребрне вредности и зграде које су подигле Инке. Са купљеном туристичком картом у Куску се може ући у Катедралу (XVI век), Сан Доминго и Кориканчу, Сан Блас, Санта Каталина, у Регионални историјски музеј, Музеј религиозне уметности. Најзначајнији део Куска је Трг Армас, који је у време Инка имао дупло већу површину него данас. На њему су и данас две заставе; црвено-бела Перуанска и застава боје дуге као застава Теуантинсујо - последње империје Инка. Трг има колонијалне аркаде са свих старна. На СИ је Катедрала, а на ЈИ црква Ла Компања. Остаци грађевина и зидина Инка су у западном делу, где се посебно истиче сектор Алеја Љорето. Катедрала је из 1559. године и представља највреднији споменик колонијалне уметности. Поред ње су две цркве: Инглесија Језус Маријс из 1733. и Инглесија Ел Триунфо из 1536. (најстарија у Куску). Поред цркве Ел Триумфо је гроб једног од најпознатијих историчара Инка - Гарсиласо де ла Вега, који је рођен у Куску 1539. Ту су и цркве Ла Компања са барокном фасадом, Ла Мерсед из 1654. црква и манастир Сан Франциско из XVI и XVII века, са вредном резбаријом у кедру и великом колекцијом колонијалних религиозних слика. У близини је и црква Сан Блас са једном од највреднијих дрвореза у Америци, те црква Санта Каталина са музејом колонијалне и религиозне уметности. Све ове цркве као и друге грађевине знатно су оштећене у земљотресима 1650. и 1959. године. Остаци утврда и грађевина из периода Инка Кориканча, представљају "златно двориште" Квечуа индијанаца. У време Инка зидине Кориканча су биле пресвучене са 700 листова од чистог злата, који су били тешки 2 kg по комаду. Ту су били златни и сребрни дупликати у природној величини кукуруза, кориштени при ритуалу који је био посвећен пољопривреди. Све су то опљачкали конквистадори. Кориканча је имала и ритуалну улогу, била је место где су полагана мумифицирана тела сваки дан при заласку сунца, а представљала је и обсерваторију са које су посматрани и анализирани небески догађаји. Посебно се истиче 6 m висок зид са кога се види унутрашњост и околина града, а који је издржао све земљотресе. У дворишту је била осмоугаона фонтана од 55 kg чистог злата. На угловима



дворишта је осам кула осматрачница. Највиша, у десном делу, служила је за осматрања звезда и месеца, а била је прекривена чистим сребром. И зидови ниша и улазних врата су сужени са горње стране и претстављају леп пример трапезоидних стеновитих зидова. У унутрашњости су мање осматрачнице са којих су осматрали грмљавину и дуге. живот на Тргу Армас се углавном одвија на алеји Љорето, која је са обе стране била опасана зидом, на десној страни је Амаруканча (део где су серпентине), а у центру је палата Инка Уајна Капак. На левој страни Љорета је најстарији зид Инка у Куску, део Акљахуаси (Чосен Мама). Касније је ту подигнута црква Санта Каталина. Остаци на тргу поред Каљо Триумфо је и пребогата улица Хатунрумјос, која је име добила по дванаестостраним стенама са десне стране другог дела центра. Изузетно вредан део је храм шест Инка - Рока, од лепо обложеног камена. У Куску је неколико музеја: Археолошки музеј са изузетним експонатима - скулптуре, митске креатуре, експонати од злата и другог метала, текстил, мумије, вазе и др; Музеј религиозне уметности са колекцијом из преколонијалног и колонијалног периода; Музеј регионалне уметности са хронолошки уређеном поставком. Поред трга Армас у Куску су познати и Плаза Сан Франциско, Плаза Регочијо и Плаза дел Трећентенарио.

Полудневне туристичке туре организују се до археолошких остатака из периода Инка - Саксајхуаман Квенко, Пука Пукара и Тамбо Мачаи, а целодневне до Сакред долине (локалитети Писак, Ољантајтамбо и Чинчеро) и до Мачу Пикчуа. Поред вредних и интересантних локалитета, за многе туристе привлачан је перуански фолклор, ношња, игра и музика, али и храна вегетеријанска или типична перуанска, а све то нуде ове туристичке туре. Свакако један од изузетних догађаја у Куску је и Фестивал Сунца 24. VI, када долазе туристи и читавог света.

У околини Куска је много атрактивних локалитета из периода Инка. Поред напред поменутих ту су још: Типон, Румиколка, Пикиљакта, Писак, Чинчеро, Мораи, Урубамба, Ољантајтамбо, Аквас Калиентес, Квиљабамба, Андахуаиљилас, Ракчи и др. Посебан угођај је вожња железницом Инка, кроз прекрасне андске просторе.

*Тамбо Мачаи* (на 3.700 m) је руина поред Куска, а до ње и назад потребно је 8 часова пешачења, поред тога уз пут се виде још 4 ископине. Ово је руина са прелепим церемонијалним стеновитим купкама, популарно назване Ел Бано дел Инка. Насупрот њега је мала утврда према Пука Пукари. *Пука Пукара* је локалитет познат као мала тврђава "црвена Тврђава". *Квенко* је такође мала прелепа тврђава цик-цак облика. То је велика кречњачка стена преплетена цик-цак каналима, који су можда имали и церемонијални карактер. Канали прелазе у тунеле, а у стени је направљена и пећина. *Саксајхуаман* (4 km С од Куска) је огромна руина, најимпресивнија у подручју Куска, мада је до данас очувано само 20% оригиналне структуре. Највећи део материјала су Шпанци употребили за изградњу кућа у Куску. До данас су остали очувани делови зидина од камених блокова изузетно лепо обликованих, а најтежи достиже око 300 t. Саксајхуаман је био град, у облику пуме, са три посебне целине (три трећине), које су биле одвојене цик-цак зидом као важне утврде. Постојала су 22 мање цик-цак форме у облику пума. Насупрот је Родадеро узвишење, на глатким стенама, а са каменим троном "трон Инка". Између цик-цак зида и Родадеро узвишења одржавале су се разне свечаности, а данас је највећа свечаност (Инти Рајми) 24 VII. Три куле на зиду су служиле у религиозне и војне сврхе. Овај град и утврда пружили су најжешћи отпор Шпанцима, између осталог ту се побунио и Манко Инка. Овде је атракција и андски кондор, а осам кондора је у грбу Куско војске. Рушевине *Писак* су 32 km СИ од Куска са лепим селима у Сакред долини, а данашње насеље је у долини реке Урумбамба. *Урумбамба* насеље је 40 km од Писака низ Урумбамба реку, са прекрасним теренима за пешачење и уживање у природи. Интересантне су и шетње до места *Салинас*, где се со експлоатисала и у време Инка. *Ољантајтамбо* је око 22 km низводно од Урумбамба. То је један од великих градова Инка, а такође је пружио велики отпор Шпанцима. Рушевине и насеље су типичне за Инке и представљају прави пример планске градње. Град је подигнут уз десну страну реке Урумбамбе, на тераси, а изграђен је од стена које су доношене са околних брда удаљених око 6 km. Град су подизале

хиљаде индијанаца. *Чинчиро* (15 km СЗ од Куска) је атрактиван као комбинација рушевина Инка, андског села, колонијалне цркве, планинских видиковаца и веома интересантне недељне пијаце.

*Инка железница* представља једну од највећих атракција у Јужној Америци и њоме путује хиљаде људи сваке године. Разгледаће снежних врхова високих преко 6.000 m (Невадо Салкантај 6.271 m), планинских предела - одсека, литица, кањона, клисура, водопада, високопланинске вегетације, мостова, тунела и др. пружа незабораван доживљај, а посета околним остацима цивилизације Инка угођају даје посебну мистичност. Инка железница између планине Кордилјери Вилакабамба и долине реке Урубамбе пролази у дужини од око 88 km, а савлађује највишу висину од 4.198 m. Уз њу су бројне антропогене и природне вредности, међу којима свакако треба поменути Мачу Пикчу, Пуентас руине, Интипункту руине, Кончамарка руине, Уињаи Ујња руине, Кајакмарке руине, Квенте руине итд. Уз железницу су изграђени објекти за смештај, исхрану и друге потребе туриста..

*Мачу Пикчу* је најпознатије и најспектакуларније археолошко место на континенту. Од јуна до септембра, велики број посетилаца хрли да види "последњи град Инка". Мачу Пикчу открио је 1911. историчар Хаирам Бингам. Он је поново истраживао и ископавао од 1912. до 1915. Затим је перуански археолог Луис Валкарсел истраживао 1934. године, а Пол Фежос 1940/41. У насељу се посебно издваја централни трг, у чијем левом делу су најинтересантније грађевине. Дуге оловне степенице пењу се до простора одакле су се надзирале стеновите гробнице. Поред тога, мало узвишење врх простране Интихуатане је најважније светилиште у Мачу Пикчу. На врху усечене стене је сунчани сат, али и место где је високи свештаник молио. Овде су популарне и ноћне посете, посебно за пуног месеца. Североисточно (преко 100 km) од Куска је подручје веома интересанте џунгле. Ту су локалитети са којих се лако може обилазити интересантан простор у Андама и џунгли. То су: Паукартамбо, Трес Крукес, Шинтуја у НП Ману, Оконгате, Квинце Мил и др. Посете прелепој природи НП Ману, најповољније су у сушном периоду (VI-IX месец).

Централна висораван, поред природних вредности (рељеф, воде, флора, фауна) има и више антропогенних мотива. Такав је локалитет *Тарма*, 250 km источно од Лиме, на 3.050 m, са неколико мањих археолошких локалитета на околним брдима из периода Инка. Око 10 km удаљено је село *Акобамба* у коме је прекрасно религиозно светилиште Ел Сењор де Муруај. Село *Палакамајо* је 28 km на СЗ од Тарме, а 4 km од њега је *Грута де Гвагано*, велика пећина у кречњаку, па је ово национално спелеолошко подручје. Интересантан је и модеран град *Уанкајо* на 3.260 m у плодној и лепој долини Рио Мантаро, у којој је неколико лепих села. Градић *Уанкавелика* је 147 km јужно од Уанкаја. То је мали колонијални градић у коме је 7 цркви, са сребрно-металним олтарима из XVI и XVII века. *Ајакучо* је прелеп андски колонијални град у коме се посебно истиче прослава Семана Санта. У центру има два музеја, Катедралу (XVII в.), неколико цркви (XVI, XVII и XVIII в.), неколико палата око трга. Поред града је руина Уари, главни град империје Уари, око 500 година старије од Инка.

У централним Андима, северно од Ла Ороје, вредни су локалитети Серо де Паско, Уануко и Тинго Мариа. *Серо де Паско* (30.000 ст) је рударски град на 4.333 m, највиши град на свету. *Тинго Мариа*, на 650 m на контакту Анда и џунгле, може се рећи град у џунгли. Северно од њега је лепа и опасна долина Рио Уаљага, а источно је Пукаљпа.

Северна обала са зонама равница, песка и дина, клифова, оаза фарми, рибарских села, археолошких и историјских локалитета. Око 190 km северно од Лиме је *Баранка*, а 4 km северно од овог града су *Чиму пирамиде Парамонга*. Још северније (370 km сев. од Лиме) је мали град *Касма*, а 5 km од њега је археолошки град Сечин. *Сечин* је настао око 1600. год. п.н.е. и био је важна обалска утврда опасана зидинама. *Чимботе* је највећа перуанска рибарска лука, уз коју је спектакуларни Кањон дел Пато то Уараз.

*Труиљо* (750.000 ст) је 560 km сев. од Лиме и представља највећи град северне обале. То је атрактиван град који је 1536. основао Пизаро, а задржао је колонијални шарм. У близини су 1500 год. старе *Моче пирамиде сунца и месеца* (Las Huacas del Sol y de la Luna) и Чиму стара престоница

царства Чан Чан, које је постојало пре Инка. Поред Труиља су лепе плаже, а у граду су интересантне вредности: Трг Армас са импресивним спомеником ослободиоцима Перуа и Катедрала из 1647. У центру су елегантне колонијалне палате и цркве. Музеј Казинели има изузетно вредну археолошку колекцију, а Археолошки музеј има интерсеантну збирку грнчарије и репродукције слика из Моче пирамида. Интересантан је и Зоолошки музеј, затим Катедрала и црква Ел Кармен, са музејом колонијалне и религиозне уметности, те палата Орбегосо из XVIII века и др. У Труиљу су одржавају познати фестивали - Морнарске игре (јануар), фешта Примавера (септембар) и др. Поред Труиља су се развијале културе Моче (0-700. год.) и Чиму, које су највећи траг оставиле кроз керамику и декоративне фигуре и сцене. Инке су ту живели и одржавали светковине и прославе у великим пирамидама. Чиму период је од 1000. до 1470. год. Главни град *Чан Чан* је био један од највећих у преколумбово време (око 28 km<sup>2</sup> површине и 60.000 ст). Основан је око 1300. год., а око њега је била интензивна пољопривредна производња. Око њега је подигнуто девет сателитских градова. Интересантни су и локалитети Ла Уака Есмалда, Ла Уака дел Драгон, Уанчако (рибарско село са лепим плажама).

## ТУРИЗАМ АУСТРАЛИЈЕ И ОКЕАНИЈЕ

У наредном поглављу биће обрађене туристичке карактеристике Аустралије и држава у Океанији.

### ТУРИЗАМ АУСТРАЛИЈЕ

Прошло је тек нешто више од два века како су Европљани, односно Енглези, на тлу Аустралије основали прво насеље (1788) Порт Џексон (Port Jackson), које је до данас израсло у највећи и један од најлепших градова овог континента - Сиднеј (Sydney). За ово релативно кратко време Аустралија је прешла пут од веома ретко насељеног простора, који је био на нивоу првобитне заједнице, до статуса једне од најразвијенијих држава света.

Целокупан развој ове државе утицао је и на одређену измену природних услова, а на бази разноликих богатстава развиле су се различите привредне гране. Поред интензивног развоја очуване су бројне природне лепоте, чије вредности употпуњује разнолико људско стваралаштво, од аутентичне аборихинске уметности, до најновијих остварења у различитим гранама уметности и другим делатностима.

Изузетно брз развој туризма после Другог светског рата, на простору Европе и Северне Америке, постепено захвата и друге атрактивне просторе. У многим регијама и државама туризам постаје доминантна делатност, која утиче и на измену физиономије простора, односно формирају се специфичне туристичко-географске регије (Васовић, Јовичић, 1974). Аустралија има много туристички атрактивних простора, који су због велике удаљености од главних простора туристичке тражње, до скоро били веома слабо познати и посећени. Развој ваздушног саобраћаја и могућност да се задовољи разнолика туристичка тражња, утицали су на то да и у Аустралији туризам постаје све значајнија делатност, са изузетном перспективом.

У односу на друге континенте, Аустралија, као најмањи, има бројне специфичности, које у знатној мери могу утицати на развој и значај туризма.

Аустралија има површину 7.692.024 km<sup>2</sup> и око 26 милиона становника (2021). За Аустралију се често каже да је највеће острво на крају света. Упореди ли се са другим континентима или подручјима добију се интересантни подаци. Она представља нешто више од 1/6 површине Азије, 4 пута је мања од Африке, а 2,2 пута од Русије, за скоро 2 милиона km<sup>2</sup> мања је од САД, а има становника као Њујорк, од Европе је мања за око 3 милиона km<sup>2</sup>, а има око 30 пута мање житеља. Налази се на рубу пацифичког прстена, готово у средишту водене полулопте. Континент са три стране окружују огромне водене површине Тихог и Индијског океана, док је преко низа острва на северу повезан са Азијом, мада је и ту растојање континенталних маса 3.330 km.

Положај Аустралије карактерише велика удаљеност од већине континената, што је веома важно и са становишта туристичких кретања. Ако се до Лондона плови кроз Суец, онда је растојање 21.000 km, а ваздушном линијом 18.000 km. Пловећи до истог града око Африке мора се прећи растојање од 23.000 km, а кроз Панамски канал од 27.000 km, док пут око крајњег југа Јужне Америке има дужину од 37.000 km. Од Сиднеја до Сан Франциска удаљеност је 12.640 km; од Сиднеја до Буенос Аиреса 11.650 km; од Сиднеја до Токија 8.190 km; од Сиднеја до Бомбаја 9.960 km; од Сиднеја до Сингапура 6.100 km.

Растојања између појединих делова Аустралије такође су релативно велика, те су донекле ограничавајући фактор развоју туризма, мада ваздушни саобраћај, са савременим друмским и железничким, омогућава значајан напредак. Од Дарвина (Darvin) до Мелбурна (Melbourne) удаљеност је 3.130 km (ваздушна линија), односно 3.960 km (друмом), а од Перта (Perth) до Бризбејна (Brisbane) 3.650 km, односно 4.390 km.

Мада туристички интересантна, Аустралија, због своје удаљености од главних подручја туристичке тражње, има специфичан положај. Стално присутно сазнање да је то континент "на крају

света" одвраћа одређен број туриста од путовања на овај простор. Савремена саобраћајна средства делом неутралишу овај негативан ефекат, али то и даље остаје сметња развоју туризма на овом континенту.

Различита природна средина и разнолике регије дају поливалентност функционалном положају Аустралије. Та чињеница омогућава развој више врста туристичких кретања са разноликом понудом и разноврсним садржајем.

## ПРИРОДНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У АУСТРАЛИЈИ

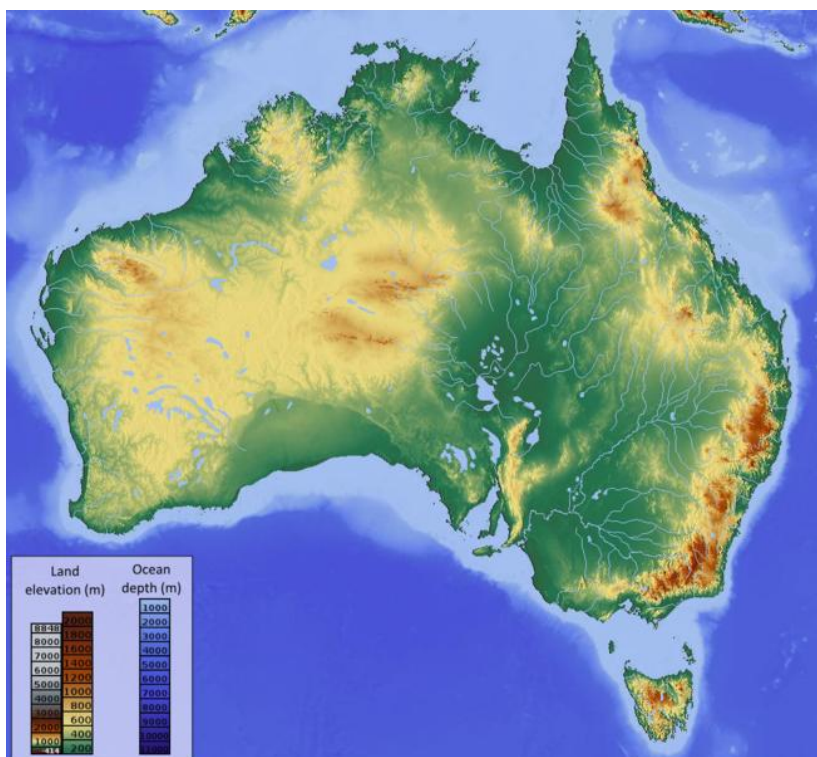
У наредном поглављу биће обрађене најзначајније карактеристике рељефа, климе, вода и биљног и животињског света у Аустралији.

### *РЕЉЕФ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ*

Аустралија је део старог палеозојског копна Гондване и има релативно једноличну грађу - кристаласти шкриљци, гранити и др. Од палеозоика до данас рељеф Аустралије углавном је уравниван, па ни планине уз источни руб континента (Аустралијски кордиљери или Аустралијски алпи или Разводне планине) немају велике висине. Ове планине су такође старо копно, а формиране су покретима херцинске орогенезе. Највишу висину (2.228 m) достижу у јужном делу, где је највиши врх Кошћушко (Kosciusko). Планине се стрмо спуштају према источној обали, а постепено према Средишњој аустралијској низији, која се протеже преко целог континента, од Карпентаријског залива (Gulf of Carpentaria) на северу, до Великог аустралијског залива (Greta Australian Bay) на југу. Остали део континента, који се наставља према западу, представља једноличну Западно-аустралијску висораван 300-500 m висине, са које се само понегде издижу гребени, највише до 1.600 m. Такви су Мекдонел 1.510 m (Mcdonnell ranges), Мазгрев 1.439 m (Musgrave ranges), Петермен 1.218 m (Petermann ranges), Хемерсли 1.235 m (Hamersley range) и други, или су на њој формирана удубљења - долине, као последица рада повремених водотока, док се на неким локалитетима, у овалним депресијама повремено створе језера. И овакав рељеф, са песковито-каменитим пустињама и полупустињама и ретким оазама, све више привлачи пажњу туриста, жељних упознавања тешко приступачних предела, нових доживљаја и авантура.

Обала овог континента неједнако је разуђена, највише на северозападу и на истоку, а њена дужина је 25.760 km (World Atlas, 1993). У већем делу обала је слабо приступачна, посебно на југу, северозападу и североистоку. Дуж североисточне обале протеже се Велики корални гробен (Great Barrier Reef), дуг око 2.000 km (Група аутора, 1988). Без обзира на велику дужину и разноликости, обала је туристички углавном слабо валоризована. Планински простор стрмих старих громада, чврсте лаве, угашених вулкана, понегде тешко приступачне подгорине, али и питомих и привлачних сектора, са дубоким речним кањонским долинама, наставља се преко Басовог пролаза (Bass Starity на Тасманију, једну од држава Аустралије. Планине Тасманије биле су скоро читаве под ледницима, па су остали бројни облици ледничке ерозије, али су и реке формирале долине кањонског типа или сутеске. Својом лепотом истичу се планински врхови изнад 1.500 m. У највишем сектору планина Кредл (Mt Cradle 1543 m) и Оса (Mt Ossa, 1617 m) налази се неколико прекрасних ледничких језера међу којима су најпознатија Сент Клер (St Clair), Велико језеро (Great Lake), језеро Краљ Виљем (Lake King Welliam) и друга (Keast, 1966). Због велике количине падавина (и преко 3.000 mm) ово подручје је богато шумом, посебно буковом и светлом еукалиптусовом (Brazda, 1978), а у вишим пределима четинарма.

Аустралија је позната као земља са највећим бројем националних паркова, а за развој туризма значајно је да их је доста на планинском истоку. Плаве планине (Blue Mts) су део Великих разводних планина (Greta Dividing Range). Њихову јужну границу представља река Кокс (Cohs) и вештачко језеро Бурангоранг (Burraborang), а на север се протежу до планина Вилсон (Wilson). Плаве планине представљају један огроман плато изграђен од пешчара. Површина им је 1.350 km<sup>2</sup>, од чега је око 1.000 km<sup>2</sup> у националном парку. Назив планина потиче од уља које испарава из шума еукалиптуса, а пролазећи кроз њега светлост се расипа, те пејзаж добија кобалтно плаву боју. Национални парк Плаве планине заиста представља прекрасно подручје, са старим клисурама, стрмим одсецима, лепим видиковцима, шумом еукалиптуса, са изузетним стазама за шетњу и трчање, а све то на 65 km од Сиднеја. Међу најпопуларнија подручја, посебно за разгледање, шетњу и трчање спадају Џејмисон долина (Jamison Valley) јужно од града Катумба (Katoomba), Грос долина (Grose Valley) североисточно од овог града, те долина југозападно од града Блекхита (Blacheath). Најлепши панорамски погледи су са видиковаца код Катумба, одакле се виде, у читавој Аустралији добро позната, три пешчана остењака Три сестре (The Three Sisters). У близини Катумбе, односно на исток око Хејзелбрука (Hazelbrook) и Гленбрука (Glenbrook) налази се неколико лепих водопада, међу којима су најпознатији: Вентворт (Wentworth) висок 300 m, затим Тераса (Terrace), Федерал (Federal), Хорсшу (Horseshoe), Фери (Fairy) и др. На неким секторима где су реке формирале прелепе долине, због лакшег савладавања већих успона изграђене су и успињаче. Овде се налази једна од најстрмијих успињача на свету. У НП Плаве планине су и познате Џенолен пећине (Jenolan caves) југозападно од Катумба. Ради се у ствари о девет пећина, које су формиране у кречњаку и спадају међу најпознатије у Аустралији. Данас су све доступне туристима, а за посете су неки делови оспособљени још 1867. године. У источном делу националног парка, у близини насеља Курајонг (Kurajong), налазе се скијашке стазе на трави. Северно од НП Плаве планине, такође на планинском подручју, је НП Вулери (Wollemi), док је југозападније НП Кенангра-бојд (Kanangra-Boud), који поседују бројне атрактивне мотиве. Због свега овог, као и због вредности које су створили Аборицини (посебно код Глинбрука), на ова подручја из Сиднеја стиже велики број излетника, а долази и све већи број страних туриста.



Слика 8. Рељефна карта Аустралије

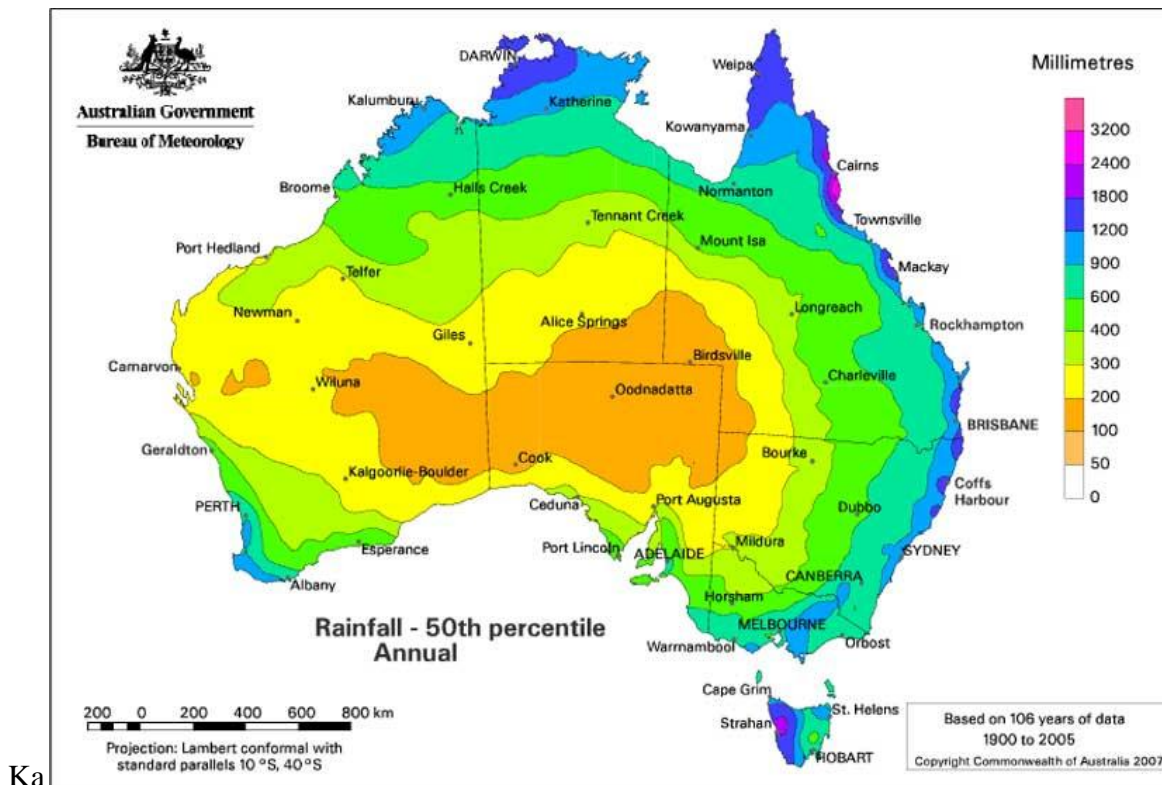
Планина Кошћушко (почетком 19. в. врх је истражио Пољак П. Стрелецки и дао му име по пољском борцу за слободу Т. Кошћушком), у оквиру Снежних планина (Snowy Mountains), је у Новом Јужном Велсу, а на њој је истоимени НП, иначе по површини највећи у овој држави, који једним делом прелази и у Викторију. У близини Кошћушка на 1365 m је и Рем-хед гребен (Rams Head Range), на којем се налази један од ретких ски центара у Аустралији - Дердбо вилиџ (Dherdbo Village), са кућицама у швајцарском стилу и неколико ски лифтова који раде током целе године. Стазе су дуге око пет km, са висинском разликом од 672 m. На висини 1.680-1.780 m је Перишер блу (Perisher Blue), скијашки центар, који укључује Перишер долину (Perisher Valley), Смицинг рупе (Smiging Holes), сектор Плава крава (Blue Cow) и Гетег (Guthega) са 50 лифтова и око 1.600 ha скијашких терена. Највиши скијашки терени су на Шарлот превоју (Charlotte Pass) на 1780 m.

Код Аделаиде, односно од полуострва Флоријен (Flourien) јужно од овог града, па према северу у дужини од око 600 km, протеже се изолована и туристички веома интересантна планина Флиндерс (Flinders Ranges 1180 m). Најлепши делови су код Порт Огасте (Port Augustia) на висини 1.000-1.200 m. Ту су интересантни разнобојни стеновити врхови и одсеци, те кањони и крикови и др. Спада у полупустињске области (250-350 mm падавина) и представља интересантно флористичко подручје. Посебно је интересантно дрво "ривер ред гум" (река црвене гуме). Стабло ове биљке из рода еукалиптуса је бело, али када се зареже кора испушта смолу која је црвене боје. Дрво може да нарасте до 40 m и да достигне старост преко 1.000 година. На овој планини расте и један од најлепших цветова Аустралије - Стјуарт Пи (Stuart Pea), са прелепим црвеним цветом величине 6-9 cm, који неких година прекрије овај полупустињски и песковити простор. На планини је издвојено и подручје истоименог НП, које се састоји из два дела. Јужни део је Вилпена паунд басен (Њилпена Поунд) површине 80 km<sup>2</sup> и врх Сент Мери Пик (Saint Mary Peak 1.170 m), који је у облику змијске главе. Северни део НП - Орапарима (684 km<sup>2</sup>) има откривене интересантне прекамбријске слојеве старе преко 1,6 милијарди година (Група аутора, 1996; Бурт, 1990).

### *КЛИМА КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ*

Већи део Аустралије је у тропском и суптропском климатском појасу, а јужни повратник дели овај континент готово на два једнака дела. Због специфичних рељефних услова, те циркулације ваздуха ипак велики део Аустралије прекривају пустиње. Климатске разлике уочавају се и из следећих података: на полуострву Јорк (York) у јануару (лето) средња температура се креће око 27,5<sup>0</sup>, а у јулу (зима) око 22,5<sup>0</sup>; у Сиднеју јануар 21,5<sup>0</sup>, јули 12<sup>0</sup>; у Брисбејну (Brisbane) јануар 25<sup>0</sup>, јули 14,8<sup>0</sup>; у Аделаиди јануар 22,5<sup>0</sup>, јули 11,3<sup>0</sup>; у Камбери (Canberra) јануар 20,4<sup>0</sup>, јули 5,9<sup>0</sup>; у Перту (Perth) јануар 23<sup>0</sup>, јул 12,8<sup>0</sup>; у Алис Спрингсу (Alice Springs) јануар 31,8<sup>0</sup>, јули 13,2<sup>0</sup>; Хобарту (Hobart) јануар 16,5<sup>0</sup>, јули 7,9<sup>0</sup> (Група аутора, 1996; Милосављевић, 1990). Још израженије климатске разлике показују екстремне температуре. У Западној Аустралији у станици Ениба (Eneabba) забележена је температура 48,7<sup>0</sup> (23. II 1991) (Tapper, Hurry, 1996), док се на Тасманији најнижа температура спушта и испод -16<sup>0</sup> (Кеаст, 1966). Северни део Аустралије је у тропском појасу, где летњи монсун доноси релативно доста кише (1.000 - 1.500 mm). Обилне кише (1.500 - 2.000 mm) добија и југоисточно приморје, но планинска баријера зауставља продирање кише у унутрашњост, те остала Аустралија има испод 500 mm, а средишњи пустињски предели испод 250 mm, па чак и мање од 130 mm (Група аутора, 1981).





Ка

Карта 3. Распоред годишње количине падавина у Аустралији

### ВОДЕ КАО ТУРИСТИЧКА ВРЕДНОСТ

Аустралија је сиромашна површинским водама. Најзначајнија је река Мареј или Мари (Murrumbidgee), која је дуга 2 570 km. Поједини сектори ове реке су интересантни и за туристе, посебно изворишни део - планина Боуен (Bowen) у држави Викторија. На овој реци је место Ичука (Echuca), 200 km северно од Мелбурна, које је раније било лука у унутрашњости за транспорт вуне, а данас је то познато излетиште Мелбуржана, са многобројним сплавовима и туристичким бродовима. За туристе интересантна је Снежна река (Snowy River), која извире на подручју истоимене планине и отиче у Тихи океан, као и реке Маранбриџ (Murrumbidgee), Екумбен (Eucumbene) и Тумут. Ови водотоци су преграђивани бранама, а њихове воде су превођене из једне у другу и на крају према западу у реку Мареј, где се користе за наводњавање. Но, поред наводњавања, акумулације (16) служе и за производњу хидроенергије, а систем привалачи и туристе, посебно са подручја Камбере. Дарлинг је најдужа река Аустралије (2.740 km).

Поред повремених водотока (крикови) у сушним пределима јављају се и језера (углавном повремени), која су најчешће заслањена. Највеће аустралијско језеро је Ејр (Eyre), које спада у три највећа аустралијска НП (9 300 km<sup>2</sup>). Састоји се из два језерска басена - северног и јужног, који су повезани каналом, а водом се снабдевају углавном у влажнијем периоду па се дешава и да пресуше. Језеро представља и криптодепресију. Значајна су и језера: Торенс (Torrens), Амадеус, Керних (Carnegie), Мек Кеј (Mackay), Фроум (Frome) и др. За туристичку валоризацију значајна су и три мала језера у кратерима на граници Викторије и Јужне Аустралије, посебно Плаво језеро са дубином од 189 m (друга криптодепресија). Од децембра до марта језеро је светло плаве боје, од марта до новембра је сиво, затим поново мења боју у плаво. Претпоставља се да плава боја постаје од флуоресцентне хумусне материје.



Карта 4. Реке у Аустралији

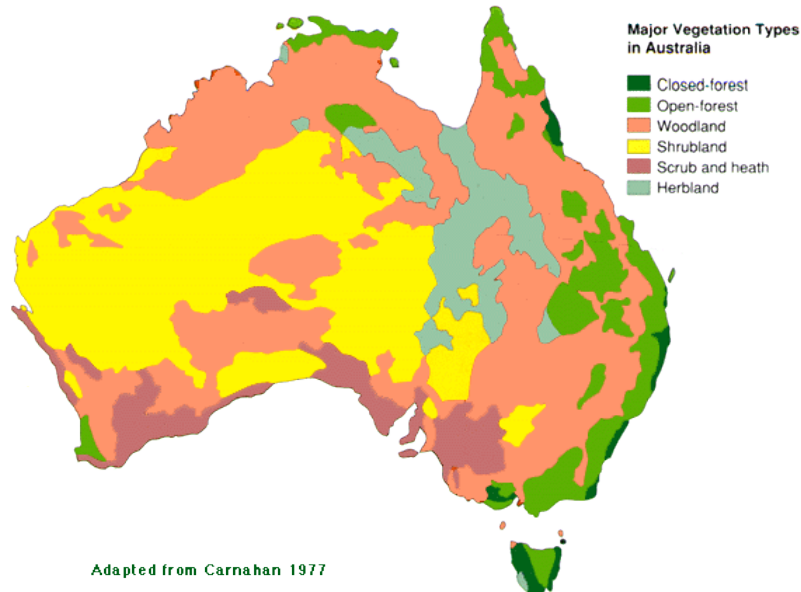
## ФЛОРА И ФАУНА

Како од југоистока према унутрашњости опада количина падавина, тако се мења и вегетација. Идући од југоистока према унутрашњости наилази на појас полусушне степе, те сушне степе и коначно на пустиње. У северном и северо-источном делу су тропске шуме, које се према југу и југозападу настављају на шумо-савану, затим на влажнију и суву савану, те на степену и пустињу. Аустралијска флористичка област има преко 10.000 врста од чега је преко 75% ендемично, што је последица њеног геолошког развоја. Поред тропских шума у којима се истичу палме, дрволике папрати и врсте из рода еукалиптуса, интересантне су и грмолике пустињске врсте еукалиптуса и касуарина, као и највиши дрвенасти примерци еукалиптуса у суптропским подручјима. Поред тога интересантне су и акације, затим дрво боаб са стаблом у облику флаше, које може достићи висину од 15 m, а обим од 25 m, испод чије коре се крију резерве воде. Интересантно је и дрво банксиа, са изузетно атрактивним примерцима, са црвеним или жутиим цветовима, чији нектар користе Аборицини.

Аустралијска фауна такође обилује ендемима и интересантним врстама. Од око 230 у свету познатих врста торбара у Аустралији живи око 170, међу којима су најпознатији кенгури и коале. Но, у фауни се истичу и ендемични сисари - најпримитивнији сисари на Земљи - кљунаши, од којих је најпознатији чудновати кљунаш. Од птица најинтересантнији су тропски казуари, а затим ему који је данас готово пред истребљењем - живи само у централној Аустралији. Поред водених површина живе: црни лабуд, хеибир, броулга и др. Аустралија има отровних змија, у њој живи и питон, те крокодили, водене корњаче и др. Зечеве и аустралијског динга овде су донели Европљани.

За развој туризма у Аустралији велики значај имају национални паркови и други заштићени делови природе. Да заштићена природа Аустралије (895.288 km<sup>2</sup>) има велике вредности потврђује и чињеница да се међу 440 локалитета или простора светске баштине под заштитом Уједињених нација налази и 12 аустралијских. То су: Велики корални гробен, НП Какаду и НП Улuru Ката

Тјута у Северној територији; регион Вилаендра језера (Willandra Lakes region) и острва Лорд Хау (the Lord Howe Island group) у оквиру Новог Јужног Велса, као и резервати кишних шума (the Central Eastern Rainforest Reserves) на средњем истоку ове државе (15 НП и резервата површине око 1.000 km<sup>2</sup>); Недирнута или Дивља Тасманија (the Tasmanian Wilderness) где припадају подручја Дивљина Френклин - Гордон реке (Franklin-Gordon Wild Rivers) и НП Планинска ледничка удолина и језеро Сент Клир (Cradle Mountain – Lake St Clair national park); влажни тропски простор на северу Квинсленда (Wet Tropics), као и острво Фрејзер (Fraser Island) уз источну обалу ове државе и Риверслеј - налазиште фосила сисара (The Fossil Mammal Sites at Riversleigh) на западу; Залив морских паса (Shark Bay) уз обалу Западне Аустралије; те Наракорт (Naracoorte) налазиште фосила у Јужној Аустралији.



Слика 9. Распоред вегетације у Аустралији

Аустралија има 558 НП (2016) са укупном површином око 160.000 km<sup>2</sup>, што чини 2,1% површине Аустралије или скоро као две Србије. Највише НП-ова има држава Квинсленд (Queensland), односно 215 (око 35.000 km<sup>2</sup> површине), затим следе: Нови Јужни Велс (New South Wales) Западна Аустралија (Western Australia), Викторија (Victoria), Тасманија, Јужна Аустралија (South Australia), Северна Територија (Northern Territory, Спољна Територија и Канбера (1 НП на 940 km<sup>2</sup>). Национални паркови су различити по површини, од минијатурних (око 100 ha), односно најмањих на свету (5 НП у Квинсленду има површину од само 1 ha), до најпространијих (1.569.459 ha), који су већи од Црне Горе. По површини НП се могу сврстати у неколико група - најпре четири групе од којих свака има око 100 НП: 1) мањи од 100 ha (125 НП), 2) од 100 до 1.000 ha (118 НП), 3) од 1.000 до 10.000 ha (119 НП), 4) од 10.000 до 100.000 ha (94 НП), те најпространији 5) преко 100.000 ha (36 НП) и 6) преко 1.000.000 ha (3 НП - Радал Ривер (Rudall River) у Западној Аустралији са 1.569.459 ha; Какаду у Северној Територији са 1.307.393 ha; Језеро Ејр у Јужној Аустралији са 1.228.000 ha). Међу највећима биће и Грегори (Gregory) (1.333.600 ha) у Северној Територији (у оснивању). Постоји велика разлика у организацији ових НП. Свака држава и територија имају своје специфичности, а не постоји заједничка федерална управа за НП. Иако природа Аустралије није ни приближно угрожена као у неким европским земљама, ипак она много пажње посвећује њеној заштити. У ту сврху основан је и први НП још 1879. године.

Међу најинтересантније спадају НП Улуру - Ката Тјута, односно Ејерс Рок (Ayers Rock) и планина Олга и НП Какаду. НП Улуру налази се у јужном делу Северне Територије, а основан је 1977. године са површином од 132.566 ha. Подручје Улуру је власништво Аборицина (Kaititi



Aboriginal Land Trust). Иначе, Аборихинима припада око 22% државе Северна Територија. Стена Улуру представља један од најзначајнијих симбола пејзажа Аустралије, који се веома често користи у пропагандним материјалима. Црвена боја стене у пустињском пејзажу без насеља (Алис Спрингс удаљен око 370 km) даје осећај нествараног. Монолит Улуру је дуг 3,6 km, а изнад околног терена издиже се за 348 m, односно има надморску висину 867 m. Падине овог монолита су веома стрме са много неравнина, а врх је релативно раван. Насупрот овој подручје Ката Тјута састоји се од 69 стеновитих купола различитих висина са површином око 36 km<sup>2</sup>. Највиши врх Ката Тјуте, а то значи и целог НП је планина Олга, која је од околног терена виша за 546 m, односно налази се на надморској висини 1.069 m.



Слика 10. Национални паркови у Аустралији

НП Какаду основан је 1979. год. а има површину 614.400 ha. У овом НП Аборицини су сувласници земље. Какаду се налази у мочварном тропском подручју, око 250 km источно од Дарвина, главног града Северне Територије. Овај НП има изузетно природно и антропогено богатство. Срећу се примерци флоре и фауне (75 врста рептила, 25 врста жаба, 60 врста сисара од чега је чак 25 врста угрожено, 280 различитих врста птица, 51 врста риба, 4.500 различитих инсеката и др.), који су ретки и непознати у осталим деловима Аустралије и света. Веома вредни културни, уметнички и архитектонски споменици Аборицина утицали су на то да овај НП буде први у Аустралији уврштен у листу светске баштије. Баш преко овог подручја пре око 40.000 година (новија истраживања помињу 75.000 година) прастановници Аустралије почињу да се шире по континенту. У парку је преко 5.000 налазишта аборихинске уметности, међу којима има старијих и од 20.000 година. Најзначајнија налазишта су у подручју Убир и око насеља, брда и реке Ноурленц (Nourlangie), где је најстарији налаз човекове присутности у Аустралији и најстарији познати споменик технологије израде камених секира у свету, стар око 25.000 година. У ова два места формиране су и галерије са вредним колекцијама.

Поред ових туристичких вредности Северна територија има и друге атрактивне мотиве, а међу најпознатијима су: Кингс кањон у НП Веитерка (Watarrka) на југу; риболов у близини

Боролула (Borrooloola) у Карпентаријском заливу; возња кануа по реци Катарина у НП Нитмилук (Nitmiluk или Katherine Gorge) на северу; споменици аборихинске културе код насеља Меитеренка такође на северу; рудници злата у Тенент крику у средишњем делу; Мек Донел гробен код Алис Спрингса и друго.

## ДРУШТВЕНИ УСЛОВИ ЗА РАЗВОЈ ТУРИЗМА У АУСТРАЛИЈИ

О неким антропогеним вредностима већ је напред било речи, јер су на тај начин потпуније заокруживане неке природне вредности, но потребно је дати обухватнији приказ ових мотива. Иако скоро сва знања о Аустралији стичемо у последњих 200. година, ипак овај континент се помиње још пре 2 000 година. Ни један други континент, па ни мањи део копна, није учртан на географску карту 2 000 година пре него што се о његовом постојању могао дати било какав доказ. Најстарији наговештај о постојању големог континента на јужној полулопти налазимо на карти из 140. године наше ере. Карта је нацртана према идејама великог научника античког времена Птоломеја, који је наслућује огромно копно – Terra incognita (непозната земља) - на јужној хемисфери. Он је претпостављао да се само постојањем велике копнене масе на југу могла протумачити равнотежа Земље; као што се Африка налази насупрот Европи, тако мора постојати и јужно копно које затвара Индијски океан и чини протутежу копну Азије. Ова идеја поново постаје актуелна тек после Великих географских открића (потврђена у постојању Северне и као протутежа Јужне Америке). Године 1571. Абрахам Ортелијус је израдио карту света на којој је, јужно од екватора, учртао велико јужно копно под називом "Терра Аустралис нондум цогнита", што значи "досад непознато копно". Око два века трајала је потрага за земљом у чије постојање се више није сумњало.

Први Европљанин који је угледао северне обале Аустралије био је Португалац Гоудино де Ередиа (1601), али пуне обале нису му одавале нови континент. Године 1605. између Нове Гвинеје и полуострва Јорка проједрио је Луис Ваес де Торес, али није слутио да се ради о новом континенту. Нове вести о овом простору добијамо тек 1616. год. када је уз северозападне обале пловио Холанђанин Дирк Хартог. Иако изненађен величином копна, због сурових и стрмих обала, као и дивљих и сиромашних становника шаље неповољне извештаје, а новооткривено копно назива Нова Холандија. О Аустралији су тих година у Европу стизали и лажни извештаји, који су побуђивали даља истраживања. Флота којом је командовао холандски морепловац Абел Јансен Тасман 1642. год. плови уз Нову Холандију и долази до, како је сматрао, најјужнијег дела континента. Касније је утврђено да је он у ствари са југа опловио острво, које је по њему названо Тасманија. Поред значајних истраживања које организује Холандија, најпотпунија знања о Аустралији добијамо преко истраживања енглеских морепловаца у 18. веку. Године 1770. Џејмс Кук је истражио југоисточну Аустралију, најпре Ботани Беј или Залив биља, а затим и околни простор и назвао га Нови Јужни Велс. Потпуно тачно учртан нови континент добијамо након путовања енглеског морепловца Метјуа Флиндерса (од 1801. до 1803.), који је опловио Аустралију и доказао да су Нова Холандија и Нови Јужни Велс само њени делови.

Ботани Беј се чинио као најбоље место за насељавање па је у овај залив 26. I 1788. године стигла флота од 11 бродова са 290 морнара и официра и 717 кажњеника међу којима је било 197 жена и основала Порт Џексон, који касније прераста у највећи град Аустралије - Сиднеј. Овај датум се слави као почетак државности Аустралије. Нови Јужни Велс као британска територија престаје бити колонија 1842. године, а власт преузима изабрани парламент. Касније се остале колоније на тлу Аустралије удружују и 1990. на референдуму, заједно са Новим Јужним Велсом улазе у федерацију, коју сачињавају 6 држава и 2 територије. Ова федерација почиње да функционише од 1. I 1901. године.

Процењује се да је средином XVIII в. у Аустралији живело око 350.000 домородаца Аборицина, а данас их је заједно са мешанцима (20%) око 180.000 (World Atlas, 1993), од чега половина живи у резерватима у релативно лошим условима. Најинтензивнији период уништавања Аборицина је било време насељавања Аустралије и развоја сточарства (XIX в.), када је ради освајања нових простора убијен велики број људи, а уз то уништена су њихова бројна насеља и специфично стваралаштво. Поред значајних улагања Аустралије за побољшавање статуса Аборицина (посебно после 1970), знатан број Аборицина и данас живи у тешким условима, што проузрокује разне болести, а уз то и прекомерно уживање у дувану, алкохолу и неким дрогама и даље прети овој популацији. Односе међу самим Аборицинима отежава и чињеница да они говоре око 250 различитих језика и око 700 дијалеката, а уз то живе у релативно малим групама (Група аутора, 1996). Култура, уметност и друге врсте стваралаштва, као и специфичан начин живота Аборицина данас представљају изузетне туристичке вредности туристима доступне у резерватима. Међутим, многе вредности аборицинске популације уништене су у време освајања Аустралије, када је и овде спровођена америчка изрека "Најбољи индијанац (Аборицин) је мртав индијанац".

Иако су дела аборихинске уметности обишла свет, у Аустралији још не постоји музеј посвећен домородачкој уметности. Бројна дела нису на прави начин презентована знатижељним туристима, често су затурена или изложена у забитим деловима галерија. Последњих година постепено се мења однос према овим делима. За домородце уметност је више од оног што представља за савремени западни свет. Осим естетског у њиховој изворној култури без писма и литературе она има улогу и задатак да прича о овом народу. Аборицини често нису бирали материјал, односно подлогу на којој ће изражавати себе и свој народ, свеједно да ли је то камена стена или плоча, кожа, тканина, кора дрвета или друго, различити апстрактни али једноставни цртежи који лебде у неком посебном њима знамом простору, причају легенде, представљају њихове територије, а бројни знакови и симболи често религиозног значења, на само њима разумљив начин дочаравају живот и суштину појединачног и групног живљења. Апстрактност и једноставност ових дела испод површине носи и спиритуални набој, што често фасцинира западни потрошачки свет. Многе од њих већ данас "излуђују" дела најпознатијих аборицинских уметника, а један од њих свакако је и Џек Вунувун (Jack Wunuwun), кога називају и "аборицински Микеланђело". Нестварно брз бег из беспућа, и за савремену цивилизацију запада, бег из пустоши аустралијских пустиња, постепено комерцијализује уметност Аборицина. Иако је и до сада највећи број дела радила група домородаца, они се сада удружују у праве уметничке школе и у неким случајевима и преко 100 Аборицина ради за домаће и страно тржиште. И они своје цртеже прилагођавају потребама одређених профила туриста, користећи у њиховој изради и нове, њима до сада, непознате технике, али јавља се бојазан да ће на тај начин вредности ове уметности изгубити свој сјај и оригиналност, да ће комерцијалност, савременост и модернизација прекинути једноставност, апстрактност и спиритуалност домородачке приче. Верујемо да је профит у стању да уништи све вредно, а на простору Аустралије већ се остварује годишње неколико милиона \$ профита од домородачке уметности (само на Северној Територији око 5 милиона \$), па је због тога још већа бојазан за аборицинску уметност и њихове корене. Можда све већи број учених и познатих самосвесних Аборицина, поред настојања да омогуће боље услове за живот и бољи положај у аустралијском друштву, успе да у правој мери промовише овај народ, његову културу и уметност, да једноставност, апстрактност и спиритуалност и даље на прави начин причају о овим јединственим домороцима. Но, белци су често, чак и у последњим деценијама, не бирајући средства у жељи да себи обезбеде задовољстава, наносили много неправде и бола аборицинском црначком становништву. живећи по читавој Аустралији у различитим природним условима Аборицини су стварали разноврсну уметност, која се може сврстати у више праваца са бројним подгрупама. Као најпознатији могу се издвојити следећи правци: централно-аустралијска уметност (Central Australian Art), уметност Арнхемове земље (Arnhem Land Art), уметност острва Тиви (Tiwi Island Art) у близини Дарвина, уметност Кимберлија (Kimberley Art), уметност северног

Квинсленда (North Queensland Art) и урбана уметност (Urban Art). Ова различитост привлачи све већи број туриста.

Поред вредности које пружају Аборицини, антропогене туристичке вредности Аустралије чине и архитектонска остварења, амбијенталне вредности села и градова, музеји и уметничке галерије, зоолошки вртови, музеји на отвореном, сеоски музеји, историјски паркови и др. Од посетилаца који обилазе Аустралију највећи број посети музеје и уметничке галерије (око 30%), музеје на отвореном, сеоске музеје и историјске паркове (око 25%) итд (Група аутора, 1996).

У Аустралији музеји се почињу отворати 1820. године. Музеји који приказују саобраћајна средства постоје у свим државама Аустралије. Један од најинтересантнијих је Национални музеј у Перту (главни град Западне Аустралије), који има јединствену колекцију холандских бродова који су се насукали на обалама Западне Аустралије током XVII и XVIII века. Једна од највећих уметничких галерија је у Мелбурну (Art gallery of Melbourne), на обалама реке Јаре (Yarra). Саграђена је од плавог камена и стакла, са 4 унутрашња дворишта окружена импресионистичким мозаиком (50 x 15 m). У галерији су дела аустралијских пост-импресиониста, збирка дела Рембранта и Дирера, збирка јапанских уметничких предмета, кинеског порцелана, те стална поставка аборицинске уметности. Аустралијска спортска галерија са Олимпијским музејом, такође је у Мелбурну. Опсерваторија са музејом астрономије налази се у Сиднеју, као и Музеј геолошке прошлости Земље. Аделаида има први Музеј историје миграције, а Дарвин поседује Музеј науке и уметности са сталним поставкама: "Аустралијска изложба бисера" и "Еко-систем коралног гребена".

Међу највеће атракције аустралијског континента свакако спада и Сиднејска опера (Opera House), која је грађена 16 година (завршена 1973) по пројекту данског архитекте Јорена Уцона (Joren Utzon), а симболише белу једрилицу на морским таласима. По многима она представља грађевинско ремек дело. У овом граду је и Краљевско позориште.

Аустралијски ствараоци у области музике и филма створили су дела која су постигла велике успехе на свим континентима, што је сигурно, уз адекватну презентацију значајан елемент туристичке понуде. Уз такозвану популарну музику, за туристе је интересантна фолк музика базирана на традицији Енглеске, Ирске и шкотске. У Аустралији се годишње одржи око 50 великих културних манифестација.

По читавом континенту постоје бројни простори различите амбијенталне вредности. Међу најистакнутије свакако спада Зграда старог парламента (Old Parliament House) у Камбери, која је од 1927. године главни град Аустралије. Стари парламент је 1988, када је изграђен нови, претворен у музеј. Унутрашње зидове старог парламента украсили су аустралијски сликари, а на сликама су британски и аустралијски гувернери и министри. У парламенту се чува један од три примерка Магнакарте (Magnacharta) из 1297. године као и документ о уједињењу Аустралије. После Другог светског рата све популарнији постају музеји на отвореном. У Соверин хилу (Sowerin Hill), у Баларату (Ballarat) у држави Викторија је музеј који дочарава село из периода златне грознице. И данас у околини знатно већи посетиоци могу копати и испирати злато. Једна од туристичких атракција Бризбејна је Стара улица, у којој се налази историјско село, са архитектуром и зградама из периода оснивања овог града. Најстарији део Хобарта (главни град Тасманије), је Батери поинт (Battery point), стара насебина помораца (Група аутора, 1996).

Даљи развој туризма у Аустралији има и добру привредну основу. Од раније аграрно-екстензивне земље са доминантним овчарством и узгојем пшенице, она прераста у земљу са развијеном пољопривредом, али у другој половини XX века индустрија постаје најважнији део привреде. Индустрија се базира на искориштавању угља, руда обојених метала, гвожђа, злата, сребра, уранове руде и др. (Brazda, 1978). Изузетно брз развој Аустралије, условио је и висок животни стандард становништва, што потврђује и национални доходак по становнику од око 30.000 америчких \$ у 2006.



## ТУРИСТИЧКЕ РЕГИЈЕ АУСТРАЛИЈЕ

Иако туристичка активност у Аустралији није развијена као у неким европским земљама, а уз то много је веома ретко насељених простора, ипак се може издвојити шест значајнијих туристичких регија: 1) Златна обала, 2) Сунчана обала, 3) Велики корални гробен и обала Квинсленда, 4) Сиднеј са околином, 5) Илавара и 6) Алис Спрингс са околином.

### ЗЛАТНА ОБАЛА

Две најзначајније купалишне регије су простори јужно и северно од Брисбејна, главног града државе Квинсленд. Јужно од Брисбејна, односно од границе са Новим Јужним Велсом па на север у дужини од 35 km протеже се **Златна обала** (Gold Coast), која има 534.000 становника. У ствари ова туристичка регија завршава са простором Твид Хедса (Tweed Heads) у Новом Јужном Велсу. Читав простор назива се Град Златне обале (City of Gold Coast) и представља највећу урбану средину у Квинсленду после Брисбејна. Уз обалу је низ плажа на којима се развија више туристичких места. Од 1950. године ова област се веома брзо развија. Подигнути су нови стамбени блокови, луксузни хотели, ресторани и барови, уређене плаже и канали који се завлаче у унутрашњост. Прелепе плаже, са скоро 300 сунчаних дана годишње, неколико НП на самој обали и у непосредном залеђу, те Разводне планине не много удаљене, привлаче све већи број туриста, па средином 90-их година XX века овај простор годишње посећује око 3 милиона домаћих и страних гостију.



Слика 11. Златна обала

Најзначајнији туристички центар Златне обале је Сурферски Рај или Сурферс Передајс (Surfers Paradise) у северном делу, кога називају "срце Златне обале", са прекрасним плажама поред интересантних меандара и ушћа реке Неренг (Nerang River). Нешто северније је насеље Јужна Лука (Southport) и неколико забавних тематских паркова различитог садржаја и неколико малих новијих туристичких насеља све до острва Јужни Стредброук (South Stradbroke Island). Западно од овог острва у близини обале је Сенкчуери пећина (Sanctuary Cave). Мања туристичка насеља на Златној

обали су: Норт Клиф (North Cliff), Роуд Бич (Road Beach), Сирена (Marmeid) Бич (Mermaid Beach), Мајами (Miami), Бурлеј Хед (Burleigh Heads), Палм Бич (Palm Beach), Карамбин (Currumbin), Тугун (Tugun) и Билинга (Bilinga). Кулангата (Collangatta), која се налази у кањем јужном делу ове регије, после Срферс Передајса је најзначајније туристичко насеље регије. Поред једрења на дасци, пецања и других спортова на води, атрактиван је и резерват Курумбин, који садржи преко 1.300 биљних и животињских врста. Интересантно је крстарење паробродом по реци Неренг (Nerrang), а могуће је разгледање Златне обале и из балона. У Бурлеј Хеду једном годишње организују се међународне мото трке. На Златној обали је и највећи забавни водени парк Аустралије - Вет енд Вајлд (Wet and Wild), који има базене са вештачким таласима, гејзире, речне брзаке и водене тобогане. Залеђе Златне обале има више атрактивних туристичких вредности, међу којима је и неколико НП. Интересана су планинска подручја Мекферсон гребен (McPhearson Range) - рај за шетаче и Тембурин планина (Tamborine Mountain), односно плато са лепом шумом, 9 малих НП, спектакуларним водопадима, посебно Witches (Вештичији) водопади (Witches Falls) и Кедар Крик водопади (Cedar Creek Falls), затим Спрингбрук плато (Springbrook Plateau) остатак огромног вулкана планина Ворнинг (Mt Warning) у Новом Јужном Велсу. Овај предео обогатује бујна кишна и еукалиптусова шума, клисуре, стрми одсеци, водопади и бројни пикник сектори.

### СУНЧАНА ОБАЛА

Северно од Брисбејна у дужини од око 70 km протеже се *Сунчана обала* (Sunshine Coast), која почиње на југу код града Калундра (Caloundra), а завршава на северу код града Нус Хедс (Noose Heads). Но, ова регија се туристички шири и наставља на југ на острво Брајби (Bribie) и на север све до издуженог острва Фрејзер (Fraser), на чијој северној половини је Велики пешчани НП, тако да се читава обала протеже у дужини од око 250 km. Поред безброј разноликих дугих или краћих плажа, велики је број прекрасних лагуна, острва, полуострва, клифова, мањих водотока и језера. Уз то веома интересанти предали са лепим мањим насељима налазе се у непосредном залеђу, а дуж читавог подручја пролази аутопут број 1 - Брјус аутопут (Bruce Highway) или Пацифичка аутострада, који повезује готово сва значајна насеља дуж источне обале од Мелбурна на југу до Кајрнса (Cairns) на северу. На читавом простору доста је делова на којима су живели Аборицини и где је остало доста трагова њиховог постојања. Да би се овај крај учинио што доступнијим туристима изграђени су бројни прилазни путеви, мањи аеродроми, поред интернационалног бризбејнског, затим бројни савремени објекти за смештај и провид гостију. Све то, поред обиласка аутомобилом, могуће је разгледати и снимати у организованим сафари турама, затим из ваздуха у балону или малом авиону, те са различитих пловних објеката. Уживање у лепотама овог простора употпуњује боравак у више НП, међу којима су најпознатији: Кулула (Cooloola) са неколико језера и 40 миља дугом плажом од разнобојног песка, затим већ помињани Велики пешчани НП са неколико интересантних залива, ртова и језера, те Нусеи Хедс (Noosa Heads), Пемистон (Pumicetone), уз обалу, а у унутрашњости Мејплетон (Mapleton) и Канандејл (Cononadle). Од југа према северу редају се бројна туристичка насеља уз која су најчешће истоимене плаже: Пеликан Вотерс (Pelican Waters) и Голден Бич - северозападно од острва Брајби, односно југозападно од познатог туристичког места Келоендра (Caloundra) - још две плаже налазе се јужније а шест северније од града, па значајна насеља Кавана Вотерс (Kawana), Мулулејба (Mooloolaba), Александра Хедленд (Alexandra Hedland) и Меручидор (Margoohydore) као најпознатије, са познатим карневалом сурфера, те Кулум Бич (Coolum), Нусеи Хедс, Рејинбоу Бич (Rainbow), Хервеј Беј (Hervey Bay) и друга мања. Између Нусеи Хедса и Рејинбоу Бича, у дужини од 50 km, протеже се сектор који се назива Кулула коуст (и истоимени НП), са дугим пешчаним разнобојним плажама и клифовима, а у унутрашњости је лепо језеро Кауројбах (Cooibah) у мирном окружењу уређеном за одмор, рекреацију и спорт. Интересантна је и долина реке Нусеи. На острву Фрејзер, поред лепих плажа, налази се неколико мањих и интересантних језера -

Мекензи (McKenzi), Веби (Wabby), Боуварајди (Bowarrady), Нарен (Gnarann) и Оушн (Ocean), а ту је и бујна флора и фауна, неколико водотока и знаменитости које су оставили Абориџини, а све то могуће је и упознати у сафари турама.



Слика 12. Сунчана обала

У непосредном залеђу туристички интересантно је подручје Блекол реинх (Blackal Range) у чијем југоисточном делу су брда Стаклене куће (Glass House Nountains) са 13 вулканских врхова (100 до 556 m виши од околног простора), који су остали од вулканске активности од пре 20 милиона година. Нешто јужније је Кејбултур (Caboolture) једно од већих аборихинских насеља (13.000 становника), поред кога је историјско село. Ту је и парк рептила и друге фауне - код Бирваха (Beerwah), лепа пејзажи код Флекстон (Flahton), планинско село Маунтвил (Montville) у прекрасном пределу, водопади у НП Канадејл (до 80 m висине), речне долине, тропска шума са интересантним палмама, те НП Мејплетон са водопадима и каскадама (висина 120 m), влажна тропска шума и влажне шуме еукалиптуса. Мејплетон представља једну од најпопуларнијих излетничких зона Бризбејна. Сунчана обала, уз будућа улагања, има велике шансе да постане најзначајније туристичко подручје Аустралије. Њу годишње посети око 1,3 милиона туриста.

Између ове две регије налази се већи залив Мортон (Moreton Bay) у чијем непосредном залеђу је Бризбејн (1.425.000 ст). У овом заливу је неколико мањих залива, затим 365 острва различите величине, неколико плажа, више клифова, НП Мортон ајланд (Moreton Island) и др. Према заливу, са брдовитог терена, слива се више водотока (а најзначајнији је Бризбејн), а у околини је и неколико језера. Ово подручје има слабије туристичке вредности, али ће вероватно постепено јачати своју туристичку понуду и туристички значај. Поред атрактивне околине и град

Бризбејн има доста интересантних детаља који привлаче све већи број туриста. Међу најинтересантније спадају: Градска кућа, Гувернерска кућа из 1868. године, зграда парламента, катедрала Ст Стефан у готичком стилу из 1850, Опсерваторија из 1828, Културни центар Квинсленда са галеријама и музејима, као и други музеји итд. У самом граду и његовим предграђима је већи број паркова и ботаничких башта, а 28 km северније је Алма зоолошки парк (Alma Park ZOO), док је 4 km источно од центра града у Норман парку (Norman Park) интересно село Ирлистрит (Earlystreet Historical Village) из периода колонизације Квинсленда.

### *ВЕЛИКИ КОРАЛНИ ГРЕБЕН СА ОБАЛОМ КВИНСЛЕНДА*

Североисточно од Сунчане обале, уз обалу континента у дужини од 2.000 km протеже се **Велики корални гребен** (Great Barrier Reef) **са обалом Квинсленда**. Гребен се пружа од Папуанског залива ( $9^0$  ј.г.ш.) на северу до  $24^0$  ј.г.ш. ширина гребена је 30-300 km, док површина захвата око  $460.000 \text{ km}^2$ . Гребен није јединствена творевина, већ се састоји од око 2.600 мањих делова. У оквиру гребена има и око 300 коралних острва. Овај спруд је настао таложењем коралног полипа из фамилије Цоелентерата (око 400 различитих типова), који је временом формирао тврде слојеве калцијум карбоната. Дебљина гребена, односно наталоженог корала достиже највише око 500 m, а највећи његов део стар је два милиона година, али има и делова који су стари 18 милиона година. Температура воде у којој живе корали не сме бити испод  $17,5^{\circ}\text{C}$ . На гребен су наталожене и бројне врсте шкољки, пужева и др. (око 4.000 типова мекушаца и 350 ехинодерма), а око њега живи око 1.500 врста риба. Гребен отежава или готово онемогућава пловидбу, посебно у време осеке, а само веома тачном навигацијом мањи бродови могу доћи до обале. На гребену се налази велики број увала са снежно белим песком и у њих стижу туристи. Поред пливања и упражњавања подводних спортова и рекреације, туристи који одлуче доћи на корални спруд могу уживати разгледајући из мањих авиона или из специјалних бродова, изузетне облике, простор испуњен јарким бојама и живи свет. Овде се смењују црне или светлоцрвене боје са загасито сивим или блештаво белим нијансама које се могу видети само на овом гребену. Најзначајнији смештајни капацитети које користе туристи пристигли на корални спруд су у Таунсвилу (Townsville) на североисточној обали Квинсленда. У овом граду налази се и подводни стаклени тунел (акваријум) из кога се може посматрати живи свет око коралног гребена, затим Поморски музеј, Музеј тропског подручја Квинсленда, Војни музеј, лепа паркови и др. На овом делу обале значајни центри су и Мекеи (Mackay) и Кајрнс, а као најатрактивнија подручја истичу се и Мишен Бич (Mission Beach), Каприкорн коуст (Capricorn coast), Магнетик Ајланд (Magnetic Island) и др. Туристичку понуду употпуњује више НП на острвима и у обалском залеђу.



Карта 5. Велики корални гребен

### СИДНЕЈ СА ОКОЛИНОМ

Међу најзначајније туристичке регије свакако спада **Сиднеј (Sidney) са околином**, највећи град Аустралије (3.740.000 ст. у читавој агломерацији). Он је и велика лука на месту прве кажњеничке колоније. За Сиднеј се често каже да је уз Рио де Жанеиро најлепши град јужне хемисфере. Неколико прелепих залива, односно потопљених речних ушћа, са бројним затонима, увалама, ртовима, понегде стрмим каменитим обалама, али и финим песковитим плажама, уз његове антропогене и друге вредности, омогућили су да данашњи Сиднеј стварно делује очаравајуће. Неколико речица - Перемет (Parramatta), Џорџис (Georges), Воронора (Woronora), Харбур (Harbour) и море дају граду посебне вредности. С друге стране Сиднеј је град са много лица. Мирна предграђа Бонди (Bondi) и Менли (Manly), са плажама дају опуштену атмосферу летовалишта, док су сасвим другачији велики тржни центри и богаташки квартави. Сасвим различите угођаје дају порочни Кингс Крос (Kings Cross), домородачки Редферн (Redfern), скупочени Дабл Беј (Double Bay), уметнички и бојемски Педингтон (Peddington), затим туристичка атракција Рокс (Rocks), најстарији део града са фијакерима, етничка гета - вјетнамско, грчко, кинеско, македонско и др. Северно од града је НП Ку-Ринг-Геи-Чеис (Ku-Ring-Gai-Chase), а јужно Ројал НП (Royal).

Сиднеј краше бројне грађевине и установе, прелепи мостови и много зеленила и бројни паркови. Већ смо помињали да је симбол Аустралије и Сиднеја прелепа опера (Sidney Opera House), али ту је и Сиднејски торањ (Sidney Tower) са 304,8 m највиша грађевина на јужној хемисфери, затим опсерваторија (Sidney Observatory), Харбур мост (Harbour Bridge), Музеј савремене уметности (Museum of Contemporary Art), зграда Парламента (Parlament House), Аустралијски музеј (The Australian Museum), Државна библиотека (The State Library), Сиднејски акваријум (Sidney Aquarium), Аустралијски национални музеј мора (Australian National Maritime Museum), Катедрала св. Марије (St Maruas Chatedral), Велика синагога (Great Synagogue), али и Краљевска ботаничка башта (Royal Botanic Gardens), Хајд парк (Hyde Park), Зоолошки парк (Taronga Park Zoo), који је отворен 1916. године, а данас има око 3.000 различитих животиња итд.

Уз јужну и северну обалу пружа се неколико лепих плажа. Због свега овога али из бог других разлога Сиднеј посећују бројни туристи, који у најмодернијим хотелима и другим објектима имају идеалне услове за боравак.



Слика 13. Туристичка карта Сиднеја

### ИЛАВАРА

Око 80 km јужније од Сиднеја развија се туристички веома интересантна и привлачна **Илавара** (Шлавара) **регија**. То је простор око града Воулоугонга (Wollongonga), језера Илавара уз обалу и градова Шелхарбура (Shellharboura) и Кајама (Kiama), дуго око 50 km. Читав крај делује изузетно привлачно, са сликовитим пределима уз обалу али и у унутрашњости. У северном делу, посебно око Воулоугонга истичу се лепе, полукружне песковите плаже, а понегде се јављају и нижи клифови. Питоми пејзаж око језера Илавара и његове бистре воде привлаче све већи број туриста, жељних правог мира и одмора. Око шелхарбура смењују се плаже и камените обале, док ове последње доминирају око Кајама. У непосредном залеђу Кајама су истоимене планине, са доста шумских површина изизетно погодних за шетњу, планинарење и алпинизам. Непосредно залеђе улепшавају водотоци на којима се јављају бројни водопади, али и интересантна флора, а на неким локалитетима и лепо уређене ботаничке баште. Ово подручје је добро очувано и као оаза мира привлачи све већи број туриста, посебно из Сиднеја.





Слика 14. Илавара

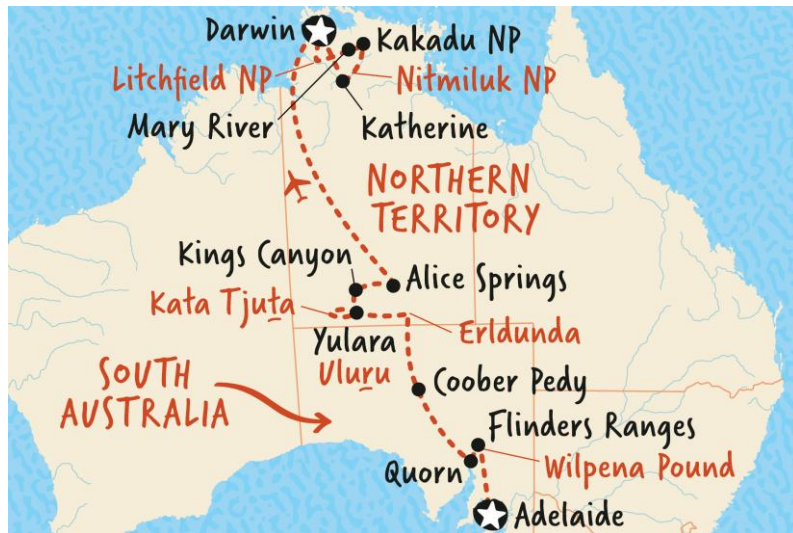
### АЛИС СПРИНГС СА ОКОЛИНОМ

У јужном делу Северне Територије налази се једна специфична и веома интересантна регија *Алис Спрингс* (Alice Springs) *са околином*. Алис Спрингс (22.000 ст) је центар ове туристичке регије у централној Аустралији коју још називају "Црвена регија", а сам град Ред сентр (Red center). Регија је добила то име по црвеном песку који прекрива велике површине. Алис Спрингса са севера, запада и југа окружују планински гребени - Мекдонел реинџс (Macdonnell Ranges) - различите висине и различитих димензија. Читаво подручје представља пустињски, односно полупустињски простор, где поједини локалитети и сектори често делују нестварно. У огромном простору централне Аустралије Алис Спрингс је једино значајније насеље. Основан 1888. године као мала постаја, поред телеграфске линије (дуга 2 600 km), а први човек који је овуда прошао (1860-1862) био је Џон Мекдауел Стјуарт (John McDauel Stuart). Изграђен је у долини повремениг водотока Тад (Todd), који се усеком Хевитри (Heavutree Gap) пробија кроз Мекдонел планине. Овде су подземне воде нешто ближе површини, што уз повремене кише и наводњавање омогућава раст засађеног дрвећа, те оскудних трава и грмова у околини. Падавине се овде јављају 2-3 пута годишње, а ако су обилне и трају неколико дана, онда вода испуни корито реке Тад ширине 50-100 m, док дубина у то време може износити неколико метара. Мекдонел планине се најчешће попут зида издижу из пустиње, а само понегде на њима расте оскудна вегетација. У околини су НП Вест Мекдонел (West Macdonal), Финк Горџ (Finke Gorge), Ветарака (Watarraka) и Симпсон геп (Simpsons Gap), абориџински резерват, неколико крикова, Историјски резерват телеграфске станице и др.

Алис Спрингс се труди да што више унапреди туристичку понуду овог удаљеног и пустог подручја. У граду се готово сваке недеље одржавају различите свечаности. Међу најинтересантније спадају родео и трка камила и др, али изнад свих је Хенли он Тад регата (Henley on Todd Regatta), односно трка једрењака у сувом кориту реке Тад. Такмичари су у једрењаку који нема дно, и



утркују се придржавајући једрењак изнутра. Аборицински уметничко-занатски центар налази се у центру града и врло је посећен. Ту се могу купити аборицинске уметничке слике, бумеранг, дувачки инструмент дихариду и др. Занимљива је и галерија Гут (Guth) у којој се налази кружна слика холандског мајстора Цент Гута. Слика - уље на платну, представља пустињске пределе Аустралије, димензија 6 x 60 m, а насликана је 1975. Испред слике су тродимензионалне биљке, животиње и домороци. У граду је меморијални музеј Џон Флин, Музеј централне Аустралије са несвакидашњом збирком метеорита. Музеј на отвореном Пичи-Ричи (Pitchi-Ritchi), налази се на источној обали реке, а у њему су представљене скулптуре Аборицина у природној величини, изрезбарене у еукалиптусовом дрвету рад Виљема Риткета (William Rickett). Пет km јужније је фарма камила и кућа аустралијских рептила са изванредном колекцијом змија и гуштера. Неколико km од Алис Спрингса уз источну обалу Тада је фарма урми, једина у Аустралији од урми донетих из Африке. Из Алис Спрингса организују се интересантни излети до НП Финк Горџ, који је удаљен око 100 km, у коме се налази и Долина палми, са ендемским палмама - ливинстонија, које расту до 30 m висине, а могу бити старе и 5.000 година. Једна од туристичких атракција је и излетничко подручје планина Горџ Џил (Gorge Gill) - око 250 km југозападно од Алис Спрингса, са одсецима од пешчара (до 300 m), сурдучима, језерима, оазама палми и еукалиптуса и богатом фауном. У НП Ветарака је најинтересантнији Кингс кањон (Kings Canyon). Међу најинтересантније излете спада и посета НП Улуру - Ката Тјута (370 km ЈЗ од Алис Спрингса).



Слика 15. Авантуристичке туре које пролазе кроз Алис Спрингс

## ТУРИЗАМ ОКЕАНИЈЕ

У Тихом или Пацифичком океану, највећем океану света, изван великих ивичних острва и острва који прате источну обалу Азије или чине мост према Аустралији, избијају над водену површину још хиљаде других острва. Они су размештени углавном у јужном и западном делу Пацифика и познати су под заједничким именом Океанија. Одређеније границе Океаније чине: Хавајска острва на северу, Новозеландска острва на југу, Маријанска острва на западу и Туамоту - острва на истоку. То је простор већи од онога што га заузима читава Азија. Сама острва међутим заузимају површину од 1,2 милиона km<sup>2</sup> и на њима живи 12 милиона становника (2021).

Острва и острвске групе различитог су порекла. Једни од њих остаци су прастарога копна Гондване које је некада спајало Аустралију са садашњим великим острвским луком од Новог Зеланда до Нове Гвинеје. Други су изразито вулканског порекла, настали подморским ерупцијама и таложењем еруптивних стена. Трећи су кречњачког састава, а изградили су их корали у топлом и плитком мору. У прве две групе има великих и високих острва, док трећу групу чине многобројни мала и ниска острва.

Читава Океанија налази се у тропском појасу, једино се Новозеландска острва пружају дубоко у јужни умерени појас. Зато у Океанији влада углавном врло топла тропска клима. Њену топлину ублажују пасатни ветрови који носе освежење. Захваљујући њима, она је подношљива и пријатна. широм света прича се о “вечном пролећу јужних мора”. Сва острва примају доста кише. У непосредном екваторијалном појасу она редовно пада читаве године, али даље према северу и југу режим киша, под утицајем пасатних ветрова, а на западу и под утицајем монсунских, као и под утицајем олујних ветрова тајфуна, знатно је поремећен. Годишње количине кише што их примају поједина острва прилично се стога разликују. Па чак и на истом острву, ветру изложене и високе стране примају често врло много кише, а ниске и стране у заветрини мало.

Биљни свет најбогатији је на већим острвима где уз обале расте бујно тропско биље и шуме мангрова, а по планинским странама унутрашњости густа влажна тропска прашума. Али стране у заветрини имају мало кише и сиромашнији биљни покривач (шикаре). Природни биљни покривач најсиромашнији је на ниским и малим коралним острвама, где су првобитно успевале само биљке које су се могле прилагодити сланом тлу и сланој изданској води. Постепено се на њима развило ниско приземно растиње. Високе кокосове палме, којих сада има на свим насељеним острвама, донели су у већини случајева људи.

Кокосова палма, уопште узевши, најзначајнија је економска биљка читаве Океаније. Сок и месо кокосових плодова и пупољци с њених стабала служе као храна становништву, док су сасушени плодови кокоса најважнији трговачки производ. Палмино дрво служи за градњу кућа и чамаца и лишћем се покривају кровови, а кокосов лист се употребљава за израду рибарских мрежа и једара. Домороци узгајају хлебовац и саго-палме, банане и гомољике: слатки кромпир, јам и таро. На плантажама се узгаја шећерна трска, банане, ананас, мирођије, какао, памук и каучук. Од меса становништво се храни углавном рибом, корњачама и шкољкама.

Становништво Океаније врло је шаролико у погледу расног и етничког састава. Најстарију групацију чине патуљаста племена тамнопутних Негрита у планинској унутрашњости Нове Гвинеје чије оруђе од камена показује да им је живот још на степену развитка каменог доба. На нешто вишем степену развитка су Папуе, такође тамне пути али вишег раста од Негрита; они живе на југу и западу Нове Гвинеје, у Новој Британији, Новој Каледонији и у неким деловима Нових Хебрида, а баве се ловом и примитивном пољопривредом. Меланезани, нешто светлије пути од Негрита и Папуа, насељавају северне и источне обале Нове Гвинеје и острва северно и источно од ње; баве се такође примитивном пољопривредом, али се истичу као врсни рибари и трговци који на својим лаким чамцима рибаре и тргују по далеким морима Океаније. Маријанска, Каролинска, Маршалска и Гилбертова острва насељавају Микронежани, који су још светлије пути и припадају старој малајској раси; они су дошли на ова острва у доба када су били готово ненасељена па су се

посве мало измешали с прастарим тамнопутним становништвом. Због сиромашних пољопривредних површина на малим острвима они су били упућени на море још више него Меланезани, па су још бољи рибари и поморци од њих. Најсветлије пути и највишег раста међу свим становницима Океаније јесу Полинежани. Претпоставља се да су дошли из Индонезије тек у средњем веку (9-13. век). Први центар насељавања били су им Друштвена острва; одатле су се после проширили на многобројна острва од Хаваја па до Новог Зеланда. Полинежани су достигли виши степен културе од свих осталих становника Океаније. Њихово поморство може се мерити с поморством средњовековних Викинга у Европи. Граде бродове који носе по 150-180 људи. Добро познају ветрове и морске струје, служе се једрима и добро се оријентишу према звездама. Изврсни су рибари. Средином 19. века имали су више уређених острвских држава (Хаваји, Самоа, Тонго, Фихи, Тахити). Полинежани примају релативно лако тековине европске културе, што је нарочито видљиво на Хавајима и на Новом Зеланду, док се тај процес код Микронежана и Меланезана спроводи уз социјалне потресе.

Праву слику о Океанији и Аустралији створила су у Европи и Америци тек Кукова поморска истраживања у другој половини 18. века. После њих дошло је у 19. веку до налета Европљана на острва Океаније, и са западне, и с источне стране. У првој фази то су били ловци на китове, трговци, плантажери, мисионари и разни пустолови; а другој фази наступиле су колонијалистичке државе наметајући староседеоцима Океаније не само економску него и политичку зависност. Ту су се нашле Шпанија, Енглеска, Француска, Немачка, Јапан, САД и Аустралија. Америчко-шпански рат (1898-1899) елиминисао је из тог простора Шпанију, а оба светска рата Немачку и Јапан, тако да су сада на попришту САД, Енглеска, Француска и Аустралија.

У регионалном погледу у Океанији се издваја Нови Зеланд, Меланезија, Микронезија и Полинезија.

## НОВИ ЗЕЛАНД

Нови Зеланд има површину од 268.680 km<sup>2</sup> и 5 милиона становника (2021). Састоји се од два велика острва - северног и јужног, а припада му још неколико малих острва (Стјуарт, Чатем, Баунти, Антиподес, Окланд, Кермадек и Камбел). Северно и Јужно острво имају издужен облик (дужина 1600 km, ширина до 200 km) у смеру североисток - југозапад, а дели их само уски Куков пролаз (23 km), па их често називају двојним острвом. Укупна дужина обале је 15.134 km, а на њој се јављају бројни залив и полуострва у изузето атрактивном амбијенту. Острва су од Аустралије удаљена око 1700 km.

Преко оба острва пружају се гребени младих веначних планина Новозеландских Алпа, које на Северном острву достижу висину од 1800 m, а на јужном 3764 m (Кукова планина). Северно је острво осим тога подручје многих живих и угашених вулкана; има их 60, а највиши од њих иде до висине од 2800 m. У средишњем делу Северног острва је Таупо вулканска зона, 300 km дугачка и 50 km широка, а на њеном југу је активни вулкан Руапеху (2797 m), највиша планина Северног острва. У овој зони су и вулкани Тонгариру (1.981 m), Нгаурукое (2.291 m), Таравера (огромна ерупција 1886. године) и Роторуа калдера. У средишту Северног острва је вулканско језеро Таупо (606 km<sup>2</sup>). Међу појавама вулканизма истичу се и многи гејзири, солфатаре, мала кратерска језера и минерални и геотермални извори. На Јужном острву реке су усекле долине и корита у планинске стране Новозеландских Алпа (500 km дугачке) па се њихове воде пробијају кроз сликовите сутеске и формирају многе величанствене водопаде (најпознатији Бовенови 154 m у Милфорд фјорду). Најдуже рек су Ваикато (425 km, истиче из језера Таупо), Клута (340 km) и Вангануи (290 km). Венци Алпа се продужавају и на југоисточни део Северног острва. Високе планинске просторе покрива вечни снежни покривач с којег се дубоко у долине спуштају ледници (најдужи Тасманов

27 km и 77 km<sup>2</sup> површине). Пејзаж кресе многа ледничка језера (највеће Вакатипу 293 km<sup>2</sup>) и више фјордова (НП Фјордленд 12.570 km<sup>2</sup>), посебно на западној обали. Низијских површина има уз обале (на западу су уже и наплавне), а највеће пространство заузимају на средишњом делу источне обале Јужног острва, на југ и северу Северног острва. Поједини делови обале су песковити, шљунковити или каменити, са интересантним заливима, ртовима или малим острвима, а једна од најдужих плажа на свету је Плажа 90 миља, део Северног полуострва (крајњи север Северног острва), која се пружа скоро у правој линији (север – југ) Све те појаве чине Нови Зеланд земљом изванредно богатом природним лепотама.



Слика 16. Нови Зеланд

Северно острво има благу субтропску климу с благим зимама и топлим летима. Западни ветрови током читаве године доносе падавине западној страни острва (1000-2500 mm), док је источна, која је а заветрини, сушнија. Јужно острво у нижим северним пределима има умерену океанску климу, док она у високим планинским просторима и на југу прелази у субарктичку. Велике разлике су између западне и источне обале Јужног острва. На западној страни (ветровита) излучи се 2000-7500 падавина mm, а на источној заветреној 500-900 mm. Окланд (север Северног острва) у јулу (зима) има средњу температуру 10,8°C, а у фебруару (лето) је 19,6°C, са 1242 mm. Веллингтон (југ североног острва – Куков пролаз) у јулу има 8,1°C, у фебруар 16,4°C и 1250 mm падавина. Данидин (југоисточна обала Јужног острва) у јулу има 6,4°C, у фебруару 15,1°C и 787 mm падавина. Око 80% биљних врста је ендемично. Биљни покривач на Северном острву има суптропска обележја – зимзелена шума, са папратима и пузавицама, а навишим површинама расте и буква. На крајњем северу Северног острва расте дрво Каури које може нарасти и до 50 m. На Јужном острву западна страна је прекривена буковим и четинарским шумама, док је источна степско-травната па су то одлични пашњаци. Пре доласка европљана на острвима није било сисара

осим две врсте слепих мишева. Многе птице због не постојања предатора (сисара) нису имале потребу да лете већ су ходале па су им крила закржљала, те су по доласку европљана лако ловљене и уништаване. Тако је у потпуности истребљана Џиновска моа (била највећа птица на свету). Постојало је још двадесетак врста моа, али су биле доста мање. Од 149 врста птица на Новом Зеланду, 68 је ендемичних. Међу најатрактивније данас спадају птица киви, величине кокошке, са закржљалим крилима, а перје је дугачко и уско па личи на длаке, те кљун дугачак. Друге познате птице нелетачице су такахе, века и пуекеко (породица барских кока). Какапо ја највећа и једина врста папагаја на свету, која не лети. Кеа је такође папагај, али он лети и креће се у номадским јатима по планинским пределима Јужног острва. Туи је птица која најлепше пева на Новом Зеланду. Бројне су морске птице – жутооки и патуљасте пингвини, краљевски албатроси, зовоји, бурнице, блуне итд. Ендемних гмизаваца има 61 врста. То су гуштери скинкови и гекони, а туатара (хетарија) је живи фосил - личи на гуштера, али припада посебној групи гмизаваца који су живели у доба диносауруса. Капито паук је једина отровна животиња на Новом Зеланду.



Слика 17. Северно новозеландско острво ; слика 18. Јужно новозеландско острво

На острву је прва група Маора стигла у 8. веку, а друга група Маора долази у 14. веку. Населили су углавном природно гостољубивије Северно острво, а мање Јужно. Први европљани стижу 1642. под водством Тасмана, али су их Маори протерали. Године 1769-1770. обале је истражио енглески морепловац Џемск Кук. Он је више пута посетио острва, упознао је Маоре као примитивне ратаре и врсне риболовце. Хранили су се претежно меснатом храном: рибама, корњачама, птицама, псима и штакорима. И канибализам је међу њима био врло раширен, а као жртве су били заробљеници у честим међусобним племенским ратовима. Кук им је оставио кромпир и жита, па неколико оваца, коза и свиња. Овце и козе су тада нису опстале, али кромпир, жита и свиње су се размножиле и битно измениле њихову дотадашњу исхрану. Касније су поново доведене овце и козе, па су овце данас најбројније домаће животиње. Крајем 18. века долазе европски, амерички и аустралијски китоловци и ловци на туљане, који оснивају и насеља. Прво организирано насељавање Европљана спровела је Енглеска 1837-1839. и прогласила Нови Зеланд својом колонијом. Насељавање европских дошљака изазвало је јак отпор Маора. У два герилска



рата које су повели против њих (1843-1848; 1863-1870) Маори су успели да себи осигурају другачију судбину него што је била судбина аустралијских староседелаца. Године 1907., када је Енглеска признала Новом Зеланду статус доминиона, утврђен је и положај Маора. Убрзо после тога они су заједно с дошљацима модернизовали своју пољопривреду, унапредили трговину и многи су се од њих почели посвећивати интелектуалним занимањима. Њихов број, који је пред крај 19. века износио више од 100.000 и у току герилских ратовања био спао на 40.000, почео се у новим приликама повећавати тако да се до средине 20. века попео на 115.000, а до године 1964. на 191.000. Маори имају врло висок природни прираштај. Брачне везе између Маоркиња и Европљана нису ретка појава, јер су Маори опште стасити и лепа људи. Европских досељеника било је већ пред крај 19. века око 600.000. Досељавање се наставило интензивно даље. На Нови Зеланд селили су се готово само Англосаксонци из Велике Британије и Аустралије. До краја 20. века број англосаксонаца око 2,5 милиона. Досељавање припадника обојених је контролисано.

Поред помињаних природних вредности има доста других привлачних простора, као што су градови Окланд, Данидин, Велингтон и Крајсчрч са управним зградама, палатама (викторијанске и неоготичке грађевине), верски објектима, музејима, ботаничким баштама и парковима. Поред помињаног НП Фјорланд (фјордови, планински предели са нетакнутом шумом и богатим животињским светом, водопади - Сатерленд на реци Артуру 580 m висине, планинска језера, дивље реке), са бројним атрактивностима су и национални паркови Кукова планина, Папароа (кречњачки простор, са сутескама и пећинама, клифовски одсецима, шумом итд), Уревера (очуване суптропске шуме, водопади, реке, језера), Тонгариро (активни вулкани, вулканска језера, шуме, ендемске биљке и животиње), Вестленд (бујна умеренотопла кишна шума, залеђени високопланински предели, Таманов врх 3498 м, ледник Франца Јосифа, Фоксов ледник итд). На језеру Роторура је истоимено летовалиште, у окружењу бројних поствулканских појава, маорским селом итд. Значајан допринос развоју туризма и препознавању Новог Зеланда као атрактивне земље са прекрасним пределима и амбијенталним целинама, доприноси и све већи број филмова који се снимају на простору ове државе, а посебно снимања филмова по романима Хари Потер (ауторка Џоан Кетлин Роулинг) и Господар прстенова (аутор Џон Роналд Руел Толкин).

## БОРА БОРА

Бора Бора је једно од острва у Француској Полинезији. Ово острво има површину од свега 30 km<sup>2</sup> и око 10.000 становника (2021). Главно острво је окружено лагуном и коралним гребеном. Назив носи из староседелачког језика што значи „створено од стране богова“. Сматра се да је острво насељено у IV веку. Први Европљанин који је стигао до њега био је Холанђанин Јакоб Рогевен 1722. године. Острво је настало на кратеру угашеног вулкана.



Слика 19. Бора Бора

Острво има тропску климу. Сушни период траје од јуна до октобра што погодује развоју летњег купалишног туризма. Први хотел на овом острву је отворен 1961. године, а данас је уобичајено да туристи буду смештени у један од многих бунгалова на води. У зависности од садржаја у њима, цене бунгалова варирају.

Главни град на острву је Ваитапе. У њему туристи могу изнајмити ауто или бицикл јер јавног транспорта нема. Ваитапе је ваздушно повезан с Тахитијем. Постоји 6-7 летова дневно између ове две дестинације. Омиљени вид забаве за туристе на овом острву је роњење. Рониоци редовно срећу ајкуле и раже у води. На срећу, ове врсте риба на Бора Бори се сматрају безбедним за људе. Туристи имају прилику да се попну и на планину Отеману на којој се налази највиши врх острва. Одатле се пружа поглед на цело острво и лагуну. На острву се могу срести и археолошки споменици, некадашња светилишта која се називају „маре“.



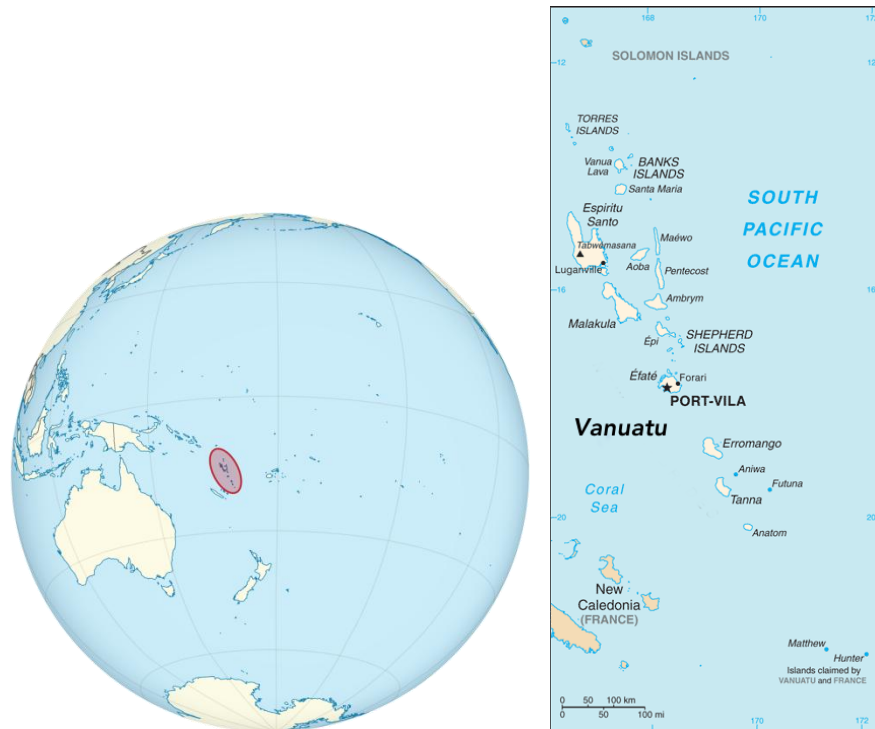
Слика 20. Највиши врх планине Отеману ; слика 21. Светилишта „маре“

## ВАНУАТУ

Република Вануату је архипелаг у јужном Пацифику која припада Меланезији. На њега су први стигли Шпанци почетком XVII века. Овај архипелаг је бивша британска колонија, а стекла је независност 1980. године. На језику локалних народа, реч „вануа“ значи „дом“. Осим главног острва Еспириту Санто, у ову државу спада још 80-ак мањих острва, од којих је 60-ак насељено. Тако да се може рећи да је ово архипелаг. Ова острва су вулканског порекла. Површина државе је око 12.000 km<sup>2</sup>, док на острва отпада око 40%. Вануату је у свету признат као екорегион са својим тропским шумама. Према проценама за 2021. годину ова држава има око 300.000 становника. Иако прима велику количину падавина, нешто сушнији период године на Вануату је у периоду од јуна до августа, што погодује развоју туризма. Највеће острво се назива *Еспириту Санто*. Једна од највећих атракција на овом острву за рониоце је потпљени *брод Кулиц*, амерички путнички брод потопљен од стране Јапанаца за време Другог светског рата.

Главни град Вануатуа је *Порт Вила* са око 30.000 становника на највећем острву. Туристи на овом архипелагу могу да се упознају са домородачком културом. Овај архипелаг погађају чести и јаки земљотреси, док је олујно време уобичајено за период од децембра до априла.





Слика 22. Положај Вануатуа у Меланезији ; Карта 6. Архипелаг Вануату

## ПАЛАУ

Република Палау је држава у Микронезији, површине од 460 km<sup>2</sup>. По проценама за 2021. годину у њој живи око 22.000 становника. У ову државу спада око 340 острва која повезују Каролинска острва и Федералне државе Микронезије. Најнасељеније острво је *Корор*, на којем се налази и истоимени највећи град ове државе. Међутим, главни град Палауа је *Нгерулму* на највећем острву *Бабелдаоб*.

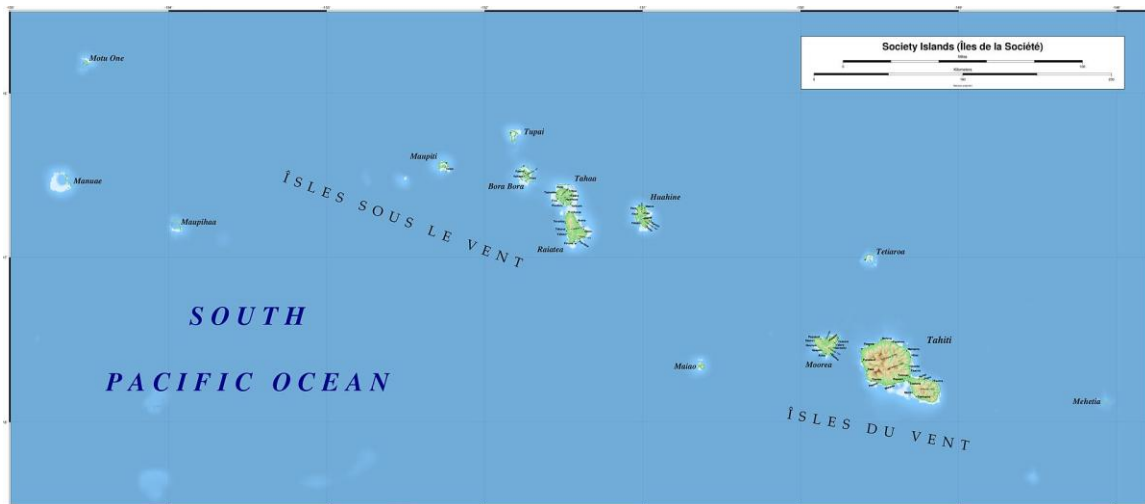


Слика 23. Палау

Ова држава има тропску климу и око 4000 mm падавина годишње. Палау је права држава за истраживање водених паркова. Пецароши и заљубљеници у рибе обавезно посећују корални гребен „Плави угао“. Кајакарење је познато у топлим водама око острва Рок. Већина острва је покривена тропским кишним шумама. Око острва Корор се налазе бројна корална подручја. На острву владају породични закони према матријархату.

## ТАХИТИ

Тахити је највеће острво у Француској Полинезији. Налази се у архипелагу Друштвених острва у јужном Пацифику. Острво се састоји из 2 кружна дела која су спојена превлаком. Оба дела су вулканског порекла, а зову се „Тахити нуи“ (Велики Тахити) и „Тахити ити“ (Мали Тахити). Већина становништва живи на Великом Тахитију. Вегетација на острву је густа тропска. Острво је погодно за пољопривреду, а околни океан је богат рибом. Острво има површину од око 1000 km<sup>2</sup> и око 190.000 становника (2021). Острво је вулканског порекла, а највиши врх је Монт Орохена (2241 m). Главни град овог острва и читаве Француске Полинезије је Пепете са око 130.000 становника (2021). Тахити има тропску климу са великом количином падавина.



Слика 24. Тахити у Француској Полинезији

На острву су позанте плаже са белим песком, као и корњаче у лагунама. Међу нове, све популарније аква-активности спадају и храњење ајкула, испробавање и вожња нових подводних скутера, откривање подводног света у бродовима са стакленим дном, скијање на води, пливање са дефинима и свакако роњење. Тахити нуди занимљиве екскурзије и места за обилазак као што су: планина Аораи и Орохена, тунели од лаве, река Ваиоте, Папено долина и језеро Ваихириа. На планини Аораи могуће је организовати излете и без водича, јер су стазе добро уређене, али су не неким местима захтевне, стрме и тешко проходне. Једна од таквих стаза је Ђавољи камен, намењена само искусним планинарима. На овој рути изграђена су и склоништа за планинаре где могу да заноће, дочекају зору и уживају у изласку сунца.

Једно од најатрактивнијих места на Тахитију је центар за роњење Акватика. Лоциран на само неколико километара од аеродрома Фа и градског језгра Папетеа налази се центар за роњење „Акватика“. У две базе центра на острву, осим роњења, „Акватика“ нуди активности у оквиру разних спортова на води, а има и терене за тенис и голф.



Карта 7. Положај Француске Полинезије у Пацифику

## ФИЦИ

Република Фици је острва држава у Меланезији. Главни град је Сува. Налази се у јужном делу Тихог океана. Фици је архипелаг који чини 322 острва и 522 острваца. Већина становништва је насељено на обалама острва Вити Леву, највише у граду Сува или мањим местима као што је Нади, где је туризам главна индустрија или Лаутока где се одвија већи део производње шећерне трске.



Слика 25. Положај Фиција у Тихом океану ; карта 8: Највећа острва Фиција

Главна острва су Вити Леву (10.429 km<sup>2</sup>) и Вануа Леву (5.556 km<sup>2</sup>) чине 90% површине архипелага. Острва су вулканског порекла. На Фицију влада тропска врућа и влажна клима. У зимским месецима (мај до октобра) југозападни ветрови доносе хладније време. У ово доба године има пуно падавина на југоисточној обали острва Вити Леву. Преко две трећине површине Фиција

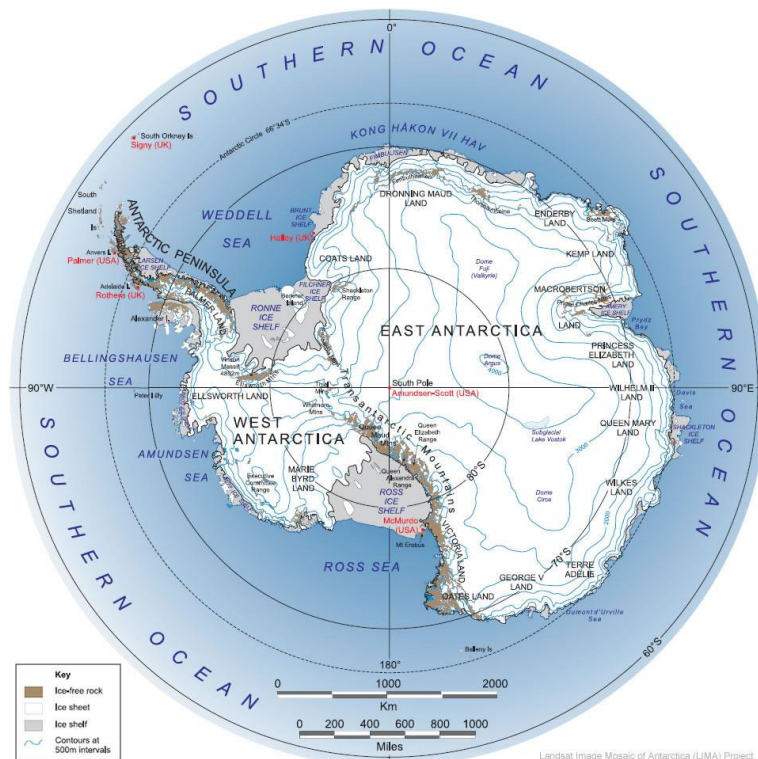
је под шумом. Фици је 20. фебруара 2016. погођен ураганом Винстон, категорије 5. Ураган је разорио десетине хиљада кућа, 44 људи је изгубило живот, а укупна штета је процењена на милијарду америчких долара.

Туризам је веома значајан извор прихода, иако је велики део туристичких капацитета у власништву страних компанија. Најважнији туристички центри налазе се на тзв. Коралној обали на Вити Левуу и на острвима Маманука испред Лаутоке. *Кадаву* је брдовито и шумовито острво вулканског порекла са традиционалним фицијским селима, плантажама и водопадима. *Лаутока* је град на северозападној страни острва Вити Левуа са већинским индијским становништвом. Цамија Јаме Моске, светиште Сика, храм Шри Кришна Калија и ботаничка башта су једне од најлепших знаменитости Фиција. У источном делу острва Тавеуни се налази шумски резерват Таворо.

## ТУРИЗАМ АНТАРКТИКА

Назив континента потиче од грчке речи „анти“ (против) и „аркос“ (медвед). Што у преводу значи супротно до Арктика. Само копно континента налази се око Јужног пола. Има површину од 13.200.000 km<sup>2</sup> (варира у односу на стварање и отапање инландајса). У зимски део године (јул и август) површина континента расте за око милион km<sup>2</sup>. Антарктик нема стално становништво, већ истраживаче који се овде налазе у краћим или дужим мисијама. Географски пол се налази на 90° ЈГШ, где је Хаконов врх (2765 m). Магнетни пол се налази 2500 km источније. Антарктик је највиши континент на свету. На Антарктику се налази најјужнији активни вулкан на свету, Еребус. Највиши врх Антарктика је Винсон (5140 m) на Елсвортим планинама.

Антарктик садржи 70% слатке воде на Земљи. Када би се лед у целини отопио, ниво светског мора би се подигао за око 80 m. Просечна дебина леда износи око 1500 m. Највећи ледник назива се Бердмор и дуг је око 200 km.



Карта 9. Антарктик

Антарктик је најхладнији континент. Средња температура зими (април - октобар) износи од -18°C до -36 °C. Тако су дана 21. јула 1983. године руски метеоролози у истраживачкој станици „Восток“ измерили температуру ваздуха -89,2 °C. То је најнижа температура икада измерена на Земљи. Током летњег дела године (децембар - фебруар), температура се креће од -20 °C до 2 °C. Јаки ветрови брзине и преко 300 km/h редовна су појава. Антарктик има само периодичне речне токове. Најпознатији је Оникс, дужине око 60 km. Ширум континента уочена је појава тзв. „подледничких река“ које теку испод инландајса. У неким оазама се налази топли извор. Најтоплији такав се налази на острву Десепшн са температуром од 88 °C.

Антарктик је сиромашан биљним светом. Две једине цветнице на овом континенту су *Dechampsia Antarctica* и *Kolobantus Krassifolius*. На Антарктику живи око 20 врста птица. Најважнији су пингвини. Они живе у колонијама 500.000 – 700.000 јединки. Од 17 врста најпознатији су брадати и царски. Највећа колонија пингвина налази се на острву Заводски. Над околним морима лете албатроси, а у водама пливају китови и фоке.



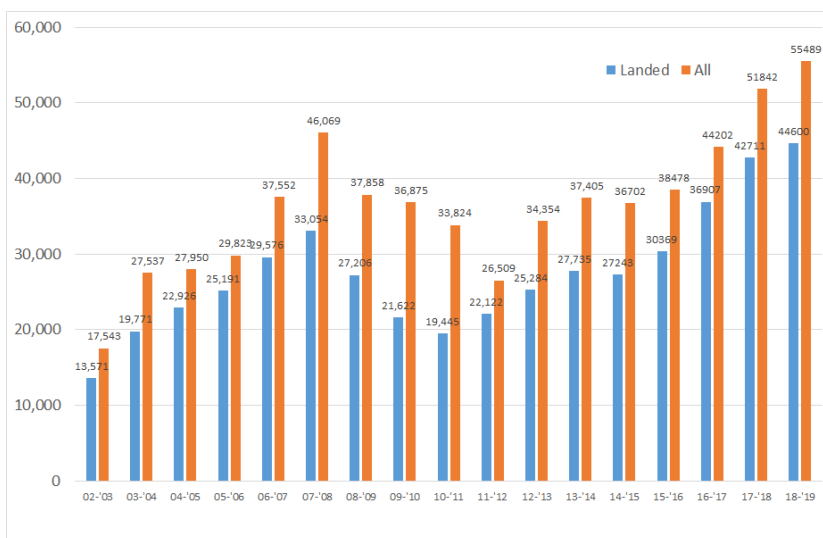
Према Антарктичком споразуму који је потписан 1959. године у Вашингтону забрањује се свако војно деловање на копну и мору, употреба нуклеарних експеримената, оружја и одлагање радиоактивног отпада. Овај споразум је више пута касније допуњаван.

Сматра се да је посада руског брода „Мирниј“ прва угледала Антарктик 28. јануара 1820. године. Први човек који је ступио ногом на 90° ЈГШ био је Норвежанин Раул Амундсен који је ставио заставу своје земље на најјужнију тачку на Земљи 14.12.1911. године. Тиме је претекао свог супарника Британца Роберта Скота, који је стигао месец дана касније и није се вратио због међаве која је усмртила његову експедицију.



Слика 26. Експедиција Раула Амундсена на Јужном полу

Туризам на Антарктику се развија од 1957. године. Прво организовано путовање реализовао је Ларс Ерик Линблад 1969. године. Данас се те туре организују луксузним бродовима по цени од 5000 до 10000 евра недељно. На пут се полази са Огњене земље и из Патагоније.



Графикон 1. Број туриста на Антарктику у периоду 2002 – 2019. године

Годишњи број туриста се строго контролише због заштите животне средине. У циљу очувања природе седам туристичких оператера основало је *Међународну организацију туристичких оператера на Антарктику* која је поставила стандарде путовања.

Туристичка (летња) сезона траје од новембра до марта. Туристи на Антарктику не могу очекивати комфор. Спава се под шаторима, често само на душеку под ћебетом. На Антарктику нема мобилног сигнала, али има Wifi мреже. На Антарктику постоје правила за туристе. Нека од њих су:

1. забрањено је ходање по лишажевима и маховини (ове биљке ма колико на први поглед безначајне, важне су за екосистем)
2. треба стриктно водити рачуна да се не унеси никаква семена или инсекти (у супротном би овај крхи екосистем могао бити нарушен)
3. уколико Вам пингвин ускочи у чамац, не дирајте га, он ће искочити када буде близу свога јата
4. кључно је не дирати или хранити делфине
5. кључно је не мешати се у ланац исхране морских сисара, поготово китова (само у једном случају је то дозвољено, а то је када се китови упетљају у рибарске мреже; тада им можете помоћи или фотографисати како би људи обучени за то урадили)
6. ово је демилитаризована зона, тако да свака врста ватреног оружја или експлозива је строго забрањена
7. забрањено је узимање било каквих сувенира
8. не очекујте да будете спашени (пратиоци ретко да ће ризиковати животе читаве групе услед неке олује да би спасили само једног човека).

Уживајте у останку на Антарктику, као што се надамо се уживали у читању ове скрипте! ☺